

СРПСКО КОЛО

• ЛИСТ САВЕЗА СРБА ИЗ РЕГИОНА • ПИСАН ИЈЕКАВСКИМ ИЗГОВОРМ • ГОДИНА XII • БРОЈ 122 • МАРТ 2026. • БЕСПЛАТАН ПРИМЈЕРАК

У БЕОГРАДУ ПРЕДСТАВЉЕНО КАПИТАЛНО ДЈЕЛО ИСТОРИЧАРА ДР НИКОЛЕ ЖУТИЋА

Енциклопедија Срба у Хабзбуршкој монархији: Шта све Беч и Ватикан прећуткују о историји западних Срба?

РЕДАКЦИЈА СРПСКОГ КОЛА ОБИШЛА СТРАТИШТЕ НА КОМЕ ЈЕ УБИЈЕНО 17.000 НЕВИНИХ ЖРТАВА

ЊЕМАЧКИ ЛОГОР ПОД ОКРИЉЕМ НДХ Сајмиште је било заједнички пројекат истребљења Срба, Јевреја и Рома!

» Кроз свједочење историчара др **Милана Кољанина** доносимо застрашујуће детаље о „душегупки“, глади и истребљењу више од 17.000 људи.

» Систем масовног убијања код нациста био је безличан и индустријски - без директног контакта. Код усташа су убице често познавале своје жртве, а убијали су хладним оружјем како би изазвали што већу патњу. Често су убијали прво дјецу, да родитељи гледају, како би их додатно емотивно мучили.

26

ОБЈЕКТА И ПАВИЉОНА ЧИНИЛО ЈЕ КОМПЛЕКС САЈМА. На 14.000 квадрата, гдје су најмоћније државе излагале успјехе, нацисти су направили масовне гробнице. Сваки храм модерне постао је павиљон очаја.

СЈЕЋАЊА ИМЕНА ИЗНАД СТАТИСТИКЕ

ПОТРЕСНА
СВЈЕДОЧАНСТВА
О СРПСКИМ
ЖРТВАМА У ПАЛАТИ
НАЦИЈА У ЖЕНЕВИ

ГОЛГОТА САРАЈЕВСКИХ СРБА

Три деценије
од егзодуса
који је
помјерио и
живе и мртве

У БЕОГРАДУ ПРЕДСТАВЉЕНО КАПИТАЛНО ДЕЛО ИСТОРИЧАРА ДР НИКОЛЕ ЖУТИЋА
Енциклопедија Срба у Хабзбуршкој монархији: Шта све Беч и Ватикан прећуткују о историји западних Срба?

РЕДАКЦИЈА СРПСКОГ КОЛА ОБИШЛА СТРАШТИШТЕ НА КОМЕ ЈЕ УБИЈЕНО 17.000 НЕВИНИХ ЖРТВА
ЊЕМАЧКИ ЛОГОР ПОД ОКРИЉЕМ НДХ
Сајмиште је било заједнички пројекат
истребљења Срба, Јевреја и Рома!

САМАНА ИСТОРИЈА СТАТИСТИКА
ПОТРЕСНА СВДЕЧАНСТВА
О СРПСКИМ
ЖРТВАМА У ПАЛАТИ
НАЦИЈА У ЖЕНЕВИ

ЛИСТ САЗЕД СРБА ИЗ РЕГИОНА

ЗА ИЗДАВАЧА:
Миодраг Линта

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:
Трифко Ђоровић

ЛЕКТОР:
Драгана Бокун

ВЕБ АДМИНИСТРАТОР:
Милисав Шапић

РЕДАКЦИЈА:
Драгана Бокун
Драгана Шиповац
Весна Пешић
Татјана Рађеновић
Наташа Деветак
Миле Шапић
Милан Гомирац

ФЕЉТОН:
др Милан Мицић

ЕНИГМАТИКА:
Милорад Мишо Живанић

ПРАВНИ САВЈЕТИ:
Ратко Бубало
Шпиро Лазница

АДРЕСА:
Отана Жупанчича 14,
Нови Београд

МЕЈЛ: srpskokolo@ssr.org.rs
ТЕЛЕФОН: 011/2270701
САЈТ: www.ssr.org.rs

ТИРАЖ: 6.000 примјерака

ПРИПРЕМА ЗА ШТАМПУ:
СТУДИО ХУМ, Барајево

ШТАМПА:
АПМ ПРИНТ, Београд

СРПСКО КОЛО је лист
уписан у регистар медија
под бројем NV000809
Месечно. - ISSN 2466-3476
COBISS.SR-ID 219818764

**ПРОИЗВОДЊУ МЕДИЈСКИХ
САДРЖАЈА ПОМОГЛИ СУ:**

- Министарство за бригу о породици и демографију
- Фонд за избегла, расељена лица и сарадњу са Србима у региону АП Војводина

НАПОМЕНА: Ставови изнесени у подржаним медијским пројектима не изражавају нужно ставове органа који је додијелио средства.

САБОРНОСТ ПОД СВОДОВИМА МАТИЦЕ СРПСКЕ: СВЕТОСАВСКИ ПУТОКАЗ ЗА СРБЕ У РЕГИОНУ

ФОТО: СРПСКЕ НОВИНЕ ЦРНА ГОРА

У данима када обиљежавамо два велика међаша наше историје и културе – осам и по вјекова од рођења Светог Саве – два вијека постојања Матице српске – Нови Сад је још једном постао духовна престоница свих Срба који живе изван граница своје матичне државе. Сједница Конференције српских националних организација из региона, одржана 30. марта под сводовима најстарије српске културне институције, није била само протоколаријан сусрет, већ истински сабор народне снаге, вјере и заједништва.

СУСРЕТ ЗАКОНОПРАВИЛА И МАТИЦЕ

Најсвечанији тренутак овог сабрања било је уручење драгоцијеног дара Матици српској – сертификата Иловичког преписа Законаправила Светог Саве из 1262. године и његовог фототипског издања. Овај чин, који су у име Конференције предводили Огњен Крстић и др Момчило Вуксановић, симболизује нераскидиву везу између нашег првог устава, наше вјере и институције која два вијека чува српску ријеч.

– У сусрету Законаправила и Матице српске спајају се коријени и трајање, вјера и култура, прошлост и будућност. То је снага која нас окупуља овдје, када смо раздвојени границама држава – поручио је Крстић, подсјећајући нас да народ који зна ко је и одакле потиче, никада не нестаје.

Предсједник Матице српске, проф. др Драган Станић, примио је овај дар као „братско упозорење” и зајвет да Матица мора остати на нивоу задатка који су јој преци повјерили. Његове ријечи одјекују као поука за сваког нашег сународника: „Ако је српски народ са Светим Савом, онда је и са Исусом Христом и не треба ни чега да се боји.”

БУКВАР, КАМПОВИ И ЗАШТИТА ИМОВИНЕ

Док су се под сводовима Матице евоцирале успомене на славну прошлост, представници Срба из Хрватске, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Словеније, Мађарске, Румуније, Сјеверне Македоније и Албаније гледали су одлучно у будућност.

Присуство делегације из Вуковара,

» Предсједник Матице српске Драган Станић са делегацијом Срба из Црне Горе

коју су чинили предсједник Заједничког вијећа општина Дејан Дракулић, замјеник градоначелника Срђан Колар и директор Српског дома Небојша Видовић, још једном је потврдило да је институционална и регионална сарадња кључни стуб опстанка нашег народа. Током сједнице јасно су дефинисани кораци за текућу годину, међу којима се као апсолутни приоритет издваја издавање јединственог Српског буквара. Иако је овај пројекат до сада био суочен са бројним препрекама, он остаје темељни задатак свих организација, јер буквар није само књига, већ први сусрет наших најмлађих са сопственим идентитетом и писмом.

Уз образовне теме, велика пажња биће посвећена и снажнијем повезивању младих генерација кроз планиране светосавске кампове. Ови сусрети, који ће се реализовати у сарадњи са удружењем из Чачка, пружиће прилику ученицима из цијелог региона да се међусобно упознају и кроз заједничке активности уче о нераскидивој националној историји. Коначно, конференција је заузела чврст став и по питању заштите имовине Срба у Федерацији БиХ, најавивши иницијативу према надлежним институцијама у БиХ и Србији како би се

ово питање, које је од суштинског значаја за егзистенцију нашег народа, системски и трајно ријешило.

Државни врх Србије, представљен кроз министра Ђорђа Милићевића и директора Управе за сарадњу са дијаспором Владимира Кокановића, послао је јасну поруку: Србија стоји уз свој народ гдје год он живио.

– Идентитет једног народа се не чува سکобима и ратовима, већ традицијом, културом и духовношћу – нагласио је министар Милићевић.

Оно што посебно радује јесте и повратак државних званичника из Црне Горе у ове разговоре, што свједочи о новом таласу саборности који запљускује наш духовни простор. Изасланик предсједника Скупштине Црне Горе, Велимир Ђоковић, позвао је на јединство којем нас је учио Свети Сава, истичући да у том раду лежи просперитет цијелог народа.

Наредни сусрет Конференције планиран је у Љубљани, чиме се наставља кружење српског кола кроз регион. За нас, који смо родом и поријеклом из крајева гдје је српско име често било изложено искушењима, овакви догађаји су више од вијести. Они су доказ да „светосавска нит није прекинута”.

ОТИМАЊЕ ДУШЕ: ПСЕУДОНАУКОМ ПРЕКРАЈАЈУ ИСТОРИЈУ ПЕЋКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ

Поводом скандалозног случаја у Пећкој патријаршији, гдје је ученицима албанске националности одржано предавање о „византијском поријеклу” манастира, Институт за српску културу Приштина–Лепосавић оштро је реаговао, истичући да је ријеч о опасном креирању лажног идентитета самопроглашене државе Косово, преноси портал *Косово онлајн*. У саопштењу се истиче да је овај догађај само један у низу примјера на који начин установе образовања и културе у Приштини свјесно потиру српско колективно памћење.

Док се српске жртве обесмишљавају контроверзним изложбама, Музеј из Пећи организовао је посјету ученика Средње техничке школе *Рифаић Ђоша* Патријаршији, искористивши је за чисту поли-

тичку пропаганду. Из Института наводе да је предавање музејског археолога, који је тврдио да су „прве романске и византијске пећке цркве системски трансформисане у рашко-српске”, само врх леденог бријега. Оваква теза заснива се на псеудонаучним истраживањима према којима Срби нису изградиле, већ „преотели” и друге светиње попут Богородице Љевишке, Бањске, Дечана и Грачанице.

„Српска средњовјековна умјетност се за косовске Албанце сврстава у такозвани косовско-византијски стил, док се фра Вита из Котора, градитељ Дечана, безочно проглашава Албанцем”, упозоравају из Института. На сајту косовског Министарства културе, Богородица Љевишка је већ „уписана” као дардански и илирски иден-

титет, што је научно неутемељено, али служи као коријен новог албанског идентитета на Космету.

У саопштењу, које потписује научни савјетник Ивана Женарју Рајовић, истиче се да је на дјелу вишедесетнијско планско брисање српског трага. Првобитно физичко уништавање светиња сада је замијенио „тихи” административни рат и историјски ревизионизам који ствара нову албанску „истину”.

„Са становишта науке, оваква предавања су бесмислена, али су изузетно опасна. Албанска омладина се образује на лажним наративима, чиме се креирају нараштаји којима је историјска истина апсолутно непознаница, а потреба за враћањем туђег – погубна”, закључује се у саопштењу.

ПОВОДОМ 27. ГОДИШЊИЦЕ ОД НАТО АГРЕСИЈЕ НА НАШУ ЗЕМЉУ ИЗ ВРАЊА УПУЋЕНА ОПОМЕНА ЧОВЈЕЧАНСТВУ

НУЛТА ТАЧКА ХАОСА: Дан када је међународном праву одсвиран крај

На платоу испред Споменика жртвама НАТО агресије у Врању одржана је централна државна церемонија обиљежавања Дана сјећања на страдале 1999. године. Са скупа је поручено да Србија никада неће заборавити жртве, нити се одрећи свог територијалног интегритета.

Сваког 24. марта, иако се чини да су године прошле, ране из 1999. крваре као да је јуче било. Ово је порука са којом се председник Републике Србије Александар Вучић обратио окупљеним грађанима, нагласивши да данас свијет јасније види последице тадашњег насиља.

ВУЧИЋ: НЕ ОДРИЧЕМО СЕ КОСМЕТА

Председник Вучић је истакао да је агресија на СРЈ била тренутак када је међународно право престало да постоји, а свијет кренуо путем самоуништења.

– Ако неко пита зашто се данас у свијету крши суверенитет држава, одговор је: зато што сте ту праксу увели 1999. године. Лажно оптужујући Србе за „великосрпске претензије“, након протјеривања нашег народа из Крајине и западно од Дрине, почело је распарчавање Србије – рекао је Вучић.

» Државна делегација Србије и Српске и Патријарх Порфирије током одавања почести жртвама НАТО агресије

Он је открио да је током бомбардовања постојао притисак на мађарску владу да нападне Србију са сјевера, што је спријечено захваљујући Виктору Орбану.

Посебно се осврнуо на притиске око признања независности јужне српске покрајине.

– Хиљадама пута су ми странци говорили: „Добићеш Нобелову награду, само признај незави-

сно Косово, гледај у будућност“. А ја, пратећи стопе своје дјеце, у тој будућности увијек видим и Косово и Метохију и моју Србију. Нисам могао и никада се нећу одрећи тога.

ОДБИЈАМО НАТО И ЧУВАМО ДОСТОЈАНСТВО

Председник СНСД-а Милорад Додик захвалио је Вучићу што је

прије 13 година почела пракса заједничког обиљежавања важних датума за српски народ, чиме је Србима враћено достојанство.

– Били смо тучени бомбама НАТО пакта само зато што су они тако одлучили, вјежбајући се за неке друге операције. Цинично су ову операцију назвали *Милосрдни анђе*, а остали су упамћени као немилосрдни злочинци. Немогу-

ће је пристати ни на једну другу политику осим војне неутралности – поручио је Додик.

ТИШИНА КОЈА ГОВОРИ

Посебно емотиван тренутак било је обраћање Врањанке Јулијане Анђелковић, унучке Манета Анђелковића који је погинуо у сопственој кући током бомбардовања. Она је подсетила да је у НАТО агресији погинуло 62 грађана Врања.

– За нас данашњи дан није само годишњица, већ празне столице и дјетињства која су прерано научила шта је страх. Данас стојимо у тишини која говори више од ријечи – рекла је Анђелковићева.

ПАТРИЈАРХ ПОРФИРИЈЕ: МОЛИТВЕ ПРОТИВ СВАКОГ РАТА

Патријарх српски Порфирије, уз саслушање архијереја и свештенства СПЦ, служио је помен жртвама. Његова Светост је поручила да је молитвено сјећање на пострадале 1999. године истовремено и апел против гријеха који се зове рат.

– Наше сјећање је апел против сваког крвопролића, како над појединцем, тако и над заједницама, како над нашим, тако и над сваким народом на земљи – истакао је патријарх.

СВЕСРПСКИ САБОР СЈЕЋАЊА НА ЖРТВЕ НАТО АГРЕСИЈЕ

Двадесет четврти март 1999. године није био само почетак бестијалног бомбардовања једне суверене земље већ преломни тренутак у историји када је цивилизација званично закорачила у доба огољене силе. Тим поводом од Бањалуке и Пријепоља до косовскометохијских енклава, српски народ свједочи да памћење нема рок трајања и да оно није само дуг према прецима, већ једини бедем за опстанак потомака.

СРПСКА ПАМТИ

Свесрпски сабор сјећања свој ехо имао је у Храму Христа Спаситеља у Бањалуци, гдје је у организацији Српског сабрања *Башић* окупљена панахида за све жртве НАТО терора који је деценијама систематски циљао Србе са обје стране Дрине. Највиши званичници Републике Српске послали су јасну поруку о нераскидивој вези нашег страдања. Лидер Милорад Додик подвукао је злочиначку природу операције кроз податак о десет хиљада тона баченог осиромашеног уранијума, чиме је извршен екоцид са трајним последицама по здравље нације. Председник Народне скупштине Ненад Стевандић нагласио је да без кајања агресора нема истинског праштања, док су Синиша Каран и Саво Минић ука-

зали на чињеницу да је српска земља била огледно добро за почетак суноврата међународног права којем данас свједочи читав планета.

Анатомија ове агресије, коју је свјетска пропаганда лажно називала хуманитарном операцијом, открива варварски покушај потпуног уништења националне инфраструктуре и морала. Током једанаест седмица на СР Југославију је изручено двадесет двије хиљаде тона пројектила и тридесет седам хиљада забрањених касетних бомби. Људска цијена коју смо платили обухвата двије хиљаде и пет стотина цивилних живота, међу којима је било осамдесет деветоро дјеце, док је хиљаду тридесет и један припадник војске и полиције пао бранећи границу у другом Косовском боју на Кошарама и Паштрику. Разарање је обухватило све – од мостова и болница до школа и споменика културе, почевши од прве крви војника Бобана Недељковића у Прокупљу и Саше Стојића у Даниловграду.

На церемонији у Београду, министарка Милица Ђурђевић Стаменковски положила је вијенац на Споменик дјецци страдалој у агресији на Ташмајдану, поручивши да Србија данас најгласније позива на мир управо зато што

зна колика је цијена његовог губитка. Министар Ивица Дачић је нагласио да бомбе нису могле уништити вјеру народа у своју државу, док је шеф дипломатије Марко Ђурић указао на дубоке и трајне последице које је овај чин оставио на међународни поредак. Министар Ненад Поповић назвао је бомбардовање модерним дивљаштвом, додајући да се Србија никада неће одрећи своје свете земље – Косова и Метохије.

Савјетник председника Србије Милош Вучевић апострофирао је право на културу сјећања и пошаст јуначима који су се борили у другом Косовском боју на Кошарама и Паштрику. Оштре ријечи упутио је и Александар Вулин, наводећи да Србија нема чега да се стиди, нити злочина које треба да окајава, за разлику од оних који су убијали Милицу Ракић и Бојану Тошовић. У Парку пријатељства на Ушћу, вијенце на *Вјену вајру* положили су државни секретар Зоран Антић и замјеник руског амбасадора Александар Конанихин, чиме је још једном потврђен значај овог датума у историји слободарских народа.

У мученичкој Сурдулици, начелник Генералштаба Војске Србије генерал Милан Мојсиловић положио је вијенац крај Спомени-

ка жртвама НАТО агресије. Војнички помен и вјерски обреди широм касарни у Србији подсетили су на херојство припадника војске који су поднијели највећи терет одбране отаџбине у једном од најтежих периода њене модерне историје.

АГРЕСИЈА НА КОСМЕТУ НИКАД НИЈЕ НИ ПРЕСТАЈАЛА

На Косову и Метохији, гдје се и данас удише „мирис барута милосрдног анђела“, како је рекао начелник округа Срђан Поповић, годишњица је обиљежена у Грачаници, Косовској Митровици и Лепосавићу. Помоћник директора Канцеларије за КиМ Милош Терзић истакао је да су Срби били једини народ који није спустио главу пред агресором који је рушио Повељу УН. Градоначелник Лепосавића Зоран Тодић и представници Српске листе поручили су да сјећање не бљиди, већ живи као зајет да се истина о злочинима из 1999. године никада не заборави, док држава наставља борбу за остатак и опстанак свог народа на вјековним огњиштима.

Посебно тешка порука стигла је са Косова и Метохије, гдје агресија заправо никада није ни престала, већ је само промијенила облик под окриљем међународ-

них мировних мисија. Начелник округа Срђан Поповић упозорио је да се на Космету и данас удише мирис барута милосрдног анђела, док су градоначелник Зоран Тодић и помоћник директора Канцеларије за КиМ Милош Терзић подвукли да су Срби били једини народ који није спустио главу пред рушитељима Повеље Уједињених нација. Србија данас, са обновљеном војском и националном стратегијом, не тражи освету, али захтијева право на истину о злочинима из 1999. године који остају уклесани у темеље државе као вјечни зајет слободе.

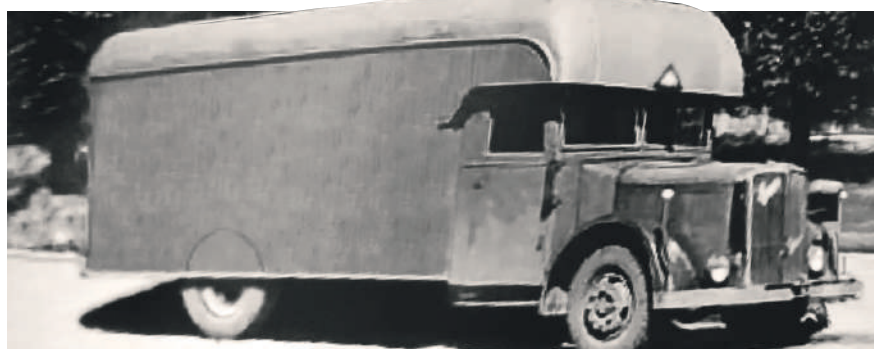
У Саборном храму Светог Василија Острошког у Пријепољу, митрополит милешевски Атанасије служио је парастос за све невини пострадали, наглашавајући да српски народ крили снагу из Јеванђеља и примјера духовних горостаса. Владика је истакао да се битка за опстанак води на два фронта, физичком и духовном, гдје је очување идентитета највиши циљ. – Помињење имена оних који живе вјечно јер их је Бог прихватио у Царство своје, а ми смо привилеговани јер знамо свој пут – пут Богочовјека – поручио је митрополит у присуству председника Општине Драга Попадића и представника борачких удружења.

РЕДАКЦИЈА СРПСКОГ КОЛА ОБИШЛА СТРАТИШТЕ НА КОМЕ ЈЕ УБИЈЕНО 17.000 НЕВИНИХ ЖРТАВА

ЊЕМАЧКИ ЛОГОР ПОД ОКРИЉЕМ НДХ

Сајмиште је било заједнички пројекат истребљења Срба, Јевреја и Рома!

● Београдско Сајмиште било је пакао под управом нацистичког Гестапоа, али на територији злогласне НДХ. Док су Нијемци командовали и убијали гасом, усташке власти из Земуна су држале границу и логистику ове фабрике смрти. Кроз свједочење историчара др Милана Кољанина доносимо застрашујуће детаље о „душегупки“, глади и истребљењу преко 17.000 људи. Ово није само историја, већ опомена на монструозни савез који је за циљ имао затирање нашег народа у самом срцу престонице.

» Реплика камиона-гасне коморе у којем су нацисти убили више од 6.000 јеврејских жртава

Када је 11. септембра 1937. године свечано отворен, Београдски сајам није био само изложбени простор – био је то тријумф модерне архитектуре, симбол југословенског привредног полета и најсавременија архитектонска цјелина на Балкану. Грандиозни павиљони, изграђени по највишим европским стандардима на преко 14.000 квадрата, представљали су Београд као отворену свјетску метрополу и врхунац урбаног развоја.

Нажалост, судбина је хтјела да овај понос града, због своје функционалности и издвојености, само четири године касније постане жртва своје савршене форме. Оно што је подигнуто за славље живота и напретка, нацисти су, уз благослов усташке НДХ, претворили у најсуровије поље заточеништва и смрти.

ОСНИВАЊЕ ЈЕВРЕЈСКОГ ЛОГОРА ЗЕМУН

Током агресије нацистичке Њемачке и бомбардовања Београда, априла 1941. објекти Сајмишта нису теже оштећени и релативно брзо су могли да се искористе за затварање великог броја људи. У масовним репресалијама њемачких окупационих снага током гушења устанка у Србији у љето и јесен 1941. године стрељано је више хиљада Срба и Јевреја.

Чланови редакције *Српског кола* и председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта посјетили су Меморијални центар Старо сајмиште и у Централној кули погледали двије поставке *Лојор на Београдском сајмишту (1941–1944)* и *При-*

хвајни лојор Земун које им је представио сарадник Меморијалног центра, историчар др Милан Кољанин. Кољанин је један од најзначајнијих српских научника који се баве Другим свјетским ратом и Холокаустом. Значајне су његове књиге *Њемачки лојор на београдском сајмишту* и *УСТАШКА ЗВЕРСТВО Зборник докумената (1941–1942)*.

Такође, имали су прилике да погледају макету предатног Београдског сајма, коју је Меморијални центар добио на поклон од породице Рајка Татића, једног од архитеката који су радили на изградњи Сајма.

Укупно, у Јеврејском логору Земун и у Прихватном логору Земун је заточено око 39.000 особа, од који је њих преко 17.000 (43,6%) изгубило живот.

Окупационе власти су имале у плану почетком октобра 1941. године да изграде велики концентрациони логор у мачванском селу Засавици за интернирање заробљених устаника и преосталих Јевреја, дијелом и Рома. Међутим, због поплаве, за мјесто новог логора 28. октобра 1941. одређено је Београдско сајмиште.

Сајмиште се послје развијања југословенске државе, априла 1941. године нашло у саставу усташке Независне Државе Хрватске, на територији града Земуна. Усташке власти су се сложиле са молбом њемачких власти из Србије да се изложбени павиљони искористе за интернирање Јевреја у логор уз услов да се логор снабдијева храном из Србије. Такође, и команда логора је била у саставу њемачке полиције (Гестапо), а њени припадници су и обезбјеђивали логор.

Почевши од 8. децембра 1941. у новоформираном Јеврејском логору Земун (Judenlager Semlin) интернирани су сви преостали Јевреји из окупираних Србије, углавном жене, дјеца и старци, јер су мушкарци прије тога махом поубијани о чему ће бити ријечи у наставку текста. Заједно са око 6.400 Јевреја у посебном павиљону је интернирано око 600 ромских жена и дјеце, чији мушки чланови су такође стрељани протеклог љета и јесени.

НЕХУМАНИ УСЛОВИ ЖИВОТА У ЛОГОРУ

Услови заточења у великим хладним павиљонима током оштре зиме 1941/1942. године били су веома тешки и праћени су разним понижењима. Због болести, потхрањености и зиме током прва три мјесеца постојања логора у њему је умрло око 500 јеврејских заточеника.

У истом периоду због тешких услова заточеништва у логору је умрло између 56 и 100 Рома, углавном старијих и дјеце. Остали ромски заточеници пуштени су до почетка априла 1942.

У врху њемачке полиције у Берлину у првој половини марта 1942. одлучено је да се јеврејски заточеници убију у самој Србији.

„ДУШЕГУПКА“ – ПОКРЕТНА ФАБРИКА СМРТИ

У Београд је упућен специјалан камион за који се усталио назив Душегупка – гасна комора са двојицом искусних припадника полиције Гецом и Мајером. Од краја марта до 10. маја 1942. на путу од логора до припремљених јама на стрелишту у Јајинцима убијени су практично сви јеврејски заточеници.

У Јеврејском логору Земун укупно је живот изгубило око 6.320 Јевреја, односно готово сви заточеници. Иако егзекуције нису вршене у самом логору, он је практично био нека врста логора смрти.

– Нијемци су гушење гасом прво испробали на хендикепираним Нијемцима, постепено су усавршавали и правили покретна убојишта, да би у јесен 1941. године Хајнрих Химлер који је био на челу њемачке полиције, присуствовао једном масовном убијању и припало му је зло. Па, је он ради „добробити“ убица, нашао други начин убијања и направили су покретну гасну комору. И то су била два типа камиона, мањи и већи. Убијали су угљен-моноксидом, из издувне цијеви камиона. Нису користили отров. У већи камион који су довели у логор на Сајмишту би стало око 80 људи. Док би их возили у Јајинце пустили би издувни гас који је убијао затворенике. Био би још један камион, затвореницима би говорили да се ту пакују њихове ствари означене именима, јер наводно их премјештају у други логор. Постоје свједочења како би се Гец и Мајер док би Јевреји улазили у камион играли са јеврејском дјецом, јер би цијеле породице одвозили. Чак су и давали правила владања у новом логору у који наводно иду. Цијели тај процес, су жељели да изведу са што мање буке, што мирније.

Тијела убијених, као и посмртни остаци других стрељаних спаљени су у акцији уклањања трагова злочина, коју је њемачка полиција спровела крајем 1943. и првих мјесеци 1944. године.

У другој половини априла 1942. склопљен је договор између њемачке полиције у Србији и усташке хрватске полиције о преузимању „политички непожељних елемената“ из логора у Јасеновцу и Старој Градишци ради упућивања у њемачке логоре у Норвешкој.

– Када је посљедња група заробљеника из Јеврејског логора одведена, 1942. године командант Херберт Андорфер последије рата је био у Аргентини и вратио се у Аустрију, под својим именом. Иако је ухапшен добио је само двије и по године затвора, а његов помоћник Едгар Енге ниједну, за 6.320 убијених Јевреја.

ФОРМИРАЊЕ ПРИХВATНОГ ЛОГОРА ЗЕМУН

Док су посљедње групе Јевреја почетком маја 1942. одвођене у смрт, у логор на Сајмишту почеле су да стижу прве групе заробљених партизана из Србије, а затим и групе заточеника из усташких логора. Тада је логор већ добио назив Прихватни логор Земун (Anhaltelager Semlin) и у њему је формирана нова команда. Прва група стиже из Чачка, па стиже група из Јасеновца, а послје долазе велике групе са Козаре, Баније, Кордуна, а у међвремену стижу веће или мање групе из Србије.

МАСОВНА ЗАТОЧЕЊА И НОВИ ТАЛАСИ СТРАДАЊА

У Прихватном логору Земун је од почетка маја 1942. до друге половине јула 1944. године заточено укупно 31.972 заточеника. У логору или непосредно по одвођењу, живот је изгубило чак 10.636 заточеника, односно једна трећина доведених. Ове бројеве треба сматрати приближном доњом границом и интернираних и оних који су изгубили живот.

– Фактички то је био логор смрти. Нијемцима се журило да ослободе простор. Очекивали су нови талас устаника и већи број затвореника које је требало слати у логоре ради принудног рада. Њемачка потреба за радном снагом је била све већа. Дошло је и до промјене односа према устаницима, ублажене су мјере, није требало све стрељати, него само заробљене са оружјем, а остале послати у логор – рекао је Кољанин.

ЛОГОР КАО РАСКРСНИЦА РАТА – ПАРТИЗАНИ, ЧЕТНИЦИ И ЦИВИЛИ

– У јесен 1942. године је била велика акција у Србији за разоружавање легалних четника. Постоје двије врсте четника – Југословенска војска у отаџбини Драже Михаиловића који су били нелегални и они легални који примају плату и лове Дражине четнике и партизане као и Нијемци, следбеници Милана Недића и Српска државна стража, и Љотићевци односно Српска добровољачка команда. Али Нијемци им свакако нису вјеровали, па су их разоружали и довели су их на Сајмиште, и одатле их шаљу даље. Дошло је до интересантне ситуације

Систем масовног убијања код нациста био је безличан и индустријски – без директног контакта. Код усташа су убице често познавале своје жртве, а убијали су хладним оружјем како би изазвали што већу патњу. Често су убијали прво дјecu, да родитељи гледају, како би их додатно емотивно мучили.

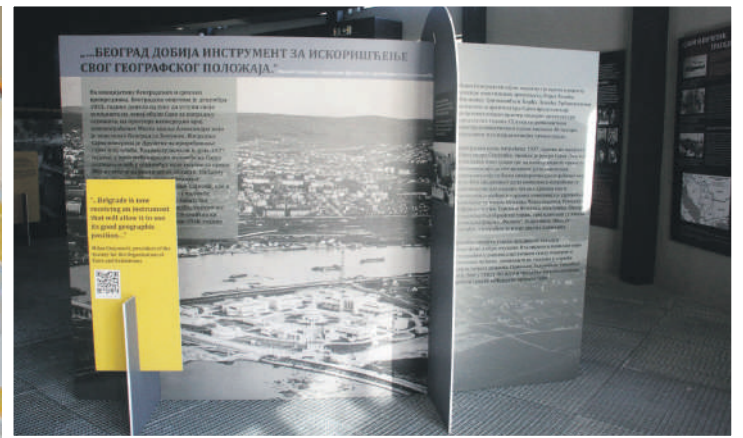
др МИЛАН КОЉАНИН

ФОТО: www.terraforming.org

26

ОБЈЕКТА И ПАВИЉОНА ЧИНИЛО ЈЕ КОМПЛЕКС САЈМА. На 14.000 квадрата, где су најмоћније државе излагале успехе, нацисти су направили масовне гробнице. Сваки храм модерне постао је павиљон очаја.

да се у логору нађу и партизани и четници који су те партизани ловили. За Нијемце су они сви били Срби.

Јеврејски логор је снабдијеван из Србије, а налазио се на територији НДХ, био је екстериторијалан.

– У вријеме љета и јесени 1942. нема ријешеног питања исхране. Нијемци су рекли, ово су ваши грађани из НДХ и ви треба да дајете средства за храну, као и издржавање војске. И док се они натежу око тога, ко ће да сноси трошкове, људи умиру од глади и болести. Прекинуто је и слање у друге логоре јер је проглашен карантин, људи који стижу са Козаре доносе тифус и разне друге болести.

Тортура је била страховита, тјерали су их да трче, да чупкају траву, преносе камење са једног на други крај логора и формално убијају.

– То је све могло да се види са Калемегдана, људи су препознавали своје рођаке, комшије и обратили су се Недићевој управи који се обратио њемачкој полицији и рекао им да то што се догађа на Сајмишту лоше утиче на морал људи.

Након тога су радно способни заточеници крајем августа 1942. пребачени у оближњи логор њемачке војнопривредне Организације Тот, док је велика група од близу 3.000 изнемоглих заточеника враћена у логор Јасеновац где су одмах убијени.

– Постоје описи воза смрти, када су отворили вагоне људи су испадали мртви, а који нису умрли пребацили су их одмах у Доњу Градину да их побију. Што се тиче логора Тот, он се налазио на самом ушћу и постојао је од 1940. па до 1944/1945. Преко њих су логораше упућивани у Норвешку. Били су у служби њемачког Рајха, али као посебна војнопривредна организација.

ВЕЗА СА БАЊИЦОМ И ТОПОЛСКИМ ШУПАМА

Заробљеници су великом већином били Срби, али су бројни били и босански муслимани, Хрвати, Јевреји и припадници других народа. Од јесени 1943. у логору су накратко интернирани и италијански ратни заробљеници, а затим припадници покрета отпора из Грчке и Албаније.

Тиме је Логор на Сајмишту постао главни њемачки прихватни логор за цијели европски југоисток.

– Пратећи приливе заробљеника у логор могла се пратити ситуација на фронту. Почетком 1943. почели су да доводе и жене и дјецу. Касније доводе много људи из Срема, а ту су биле честе партизанске акције на прузи. Цијела села су доводили.

Постојала је уска веза између Сајмишта и Бањице који је основан јула 1941. године, у којем су прво били политички затвореници, па послје Јевреји.

– Иначе главни логор за јеврејске мушкарце је био логор Тополске шупе, који се звао Јеврејски пролазни логор Београд. Трајао је до децембра 1941. године. Логораше нису убијани у самом логору, одвођени су у Банат, у Делиблатску пешчару и тамо су убијани. Ту су побили све мушкарце. Кроз Тополске шупе је прошло између 5.000 и 6.000 јеврејских мушкараца, а између 1.000 и 1.500 ромских. Говорили би им да их воде на принудни рад, да понесу лопате, ашове и онда их одведу у Делиблатску пешчару, сами себи ископају раке и стрељају их. Постоје и фотографије тих догађаја.

Кољанин је указао на чињеницу да је стријељања у Србији вршио Вермахт.

– Нијемци су гушили устанак у Србији масовним стријељањем. Када страда један Нијемац, убију педесет, или сто Јевреја, или Срба за њега. И Нијемци нису имали проблем са тим стријељањем. То је вршио Вермахт, нису то биле неке специјалне јединице као на истоку Европе, код нас је то радила редовна војска.

ПОЛИТИКА ОДМАЗДЕ И МАСОВНА СТРИЈЕЉАЊА У СРБИЈИ

У јесен 1941. године у Србији је преко 32.000/34.000 Срба, и Јевреја и Рома стријељано, до марта 1942. године.

– То су познате наредбе Вермахтовог генерала Франца Бемера „100 Срба за једног убијеног Нијемца“ који је био задужен за гушење устанка у Србији. Он је војнички говорио да долазе у земљу где се лила њемачка крв у Првом свјетском рату, крв

њихових очева и дједова, а они су њихови осветници.

На ускршњу недјељу 16. априла 1944. америчко ваздухопловство масовно је бомбардовало Београд и Земун што је постављено и наредног дана. Тада је тешко страдао и Логор на Сајмишту у којем је погинуло или рањено близу 200 заточеника док је више стотина рањено. Са оштећеним и срушеним павиљонима, на мјесту изложеном бомбардовању, Логор на Сајмишту је изгубио ранији значај.

Од фебруара 1944. логор је био у надлежности команде њемачке полиције у усташкој држави, а 17. маја исте године логор је предат на управу хрватској полицији.

– Тада стиже усташка команда, чак и неке убице из Јасеноваца као што је Петар Брзица. Али је тада прилив заточеника био много мањи.

Све малобројнији заточеници су и даље били изложени тешким условима живота, тортура, повремено и убијању. Као и раније они су углавном депортовани у њемачке концентрационе и радне логоре.

У другој половини јула 1944. Прихватни логор Земун на Београдском сајмишту је распуштен.

Крајем септембра 1944. у логору су кратко заточени Јевреји, који су враћани са принудног рада из Бора. Током борби за ослобођење Београда и Земуна октобра 1944. павиљони некадашњег логора додатно су оштећени. Тада је почела послјератна историја првог Београдског сајма, данашњег Старог сајмишта.

КО ЈЕ БИО СУРОВИЈИ – НАЦИСТИ ИЛИ УСТАШЕ

Кољанин је на наше питање ко је био окупациони, нацисти или усташе рекао да је систем масовног убијања код нациста био безличан, а код усташа директан.

– Усташе су биле окупациони, систем масовног убијања нациста је био безличан и да тако кажем индустријски када је ријеч о великим логорима смрти. Није постајао директан контакт. Док се код усташа често радило о људима који познају жртве. И убијали су најчешће хладним оружјем,

и то на начин који изаива што већу патњу жртве. Често су убијане цијеле породице, па би убијали прво дјецу да родитељи гледају, како би их још додатно емотивно мучили. И убицама је то био већи сатисфакторни ужитак.

КУЛТУРА СЈЕЋАЊА – ЗАБОРАВ И ОДГОВОРНОСТ

Познато је да се Јевреји систематски баве културом сјећања, док код нас нажалост то није случај. Многи Логор Сајмиште већу само за страдање Јевреја.

– Цијела та прича је код нас била идеолошки умотана и постојао је херојски наратив. Логори су били скрајнути, у смислу како си дозволио да те заробе, па онда ако си био у логору и преживио, да ли си сарађивао са окупатором. Увијек си био под неком сумњом. Чак су неки били под истрагом, при чему је најпознатији таковзани Дахауски процес у Словенији. Мало је пажње посвећено страдању и то је захтијевало и захтијева систематичност. Често се дају теме које су ограничене тематски и методолошки, али има значајних тема које захтијевају дужи временски период и континуиран рад више година.

На Сајмишту је вршена ексхумација, али ништа није пронађено. Лешеве су одвожени на Земунско гробље њих 6.500 и на Бежанијско гробље 3.600, односно поред гробља на мјесто које се назива Белановићева рупа.

ДАНИ СЈЕЋАЊА И ЗНАЧАЈ ОБИЉЕЖАВАЊА

Јевреји 10. мај обиљежавају као Дан Холокауста београдских Јевреја. Меморијални центар Старо сајмиште је одлучило да се обиљежава један Дан страдања Срба у Логору Сајмиште и један Дан страдања Рома на Сајмишту.

26. мај је одабран као Дан сјећање на старадња Срба јер на тај дан се десило један од првих масовних транспорта логораша у Норвешку, а 30. маја би био Дан страдања Рома.

У Србији је за вријеме Другог свјетског рата било регистровано 230.000 избјеглица, а сигурно 70 посто је из НДХ.

ТЕКСТ И ФОТО: ДРАГАНА БОКУН

СРБИ ИЗ САРАЈЕВА У БРАТУНЦУ: ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ОД ЕГЗОДУСА КОЈИ ЈЕ ПОМЈЕРИО И ЖИВЕ И МРТВЕ

Парастосом и полагањем цвијећа на Спомен-обилежје у Братунцу, је обилежено тридесет година од егзодуса сарајевских Срба.

Ово је прича о десет хиљада људи који су у марту 1996. године свој нови дом пронашли у Подрињу, али и о оној најболнијој колони – колони која је са собом носила посмртне остатке својих најмилијих како би им осигурала мир у земљи која се зове Република Српска.

Најпотреснији податак овог егзодуса јесте чињеница да Срби из Хаџића и других сарајевских општина нису остављали своје мртве на милост и немилост оних од којих су се повлачили. Експумирано је и у Братунац пренесено 187 бораца Војске Републике Српске.

Славојка Гогић, која се помолила за своје сроднике, подсјећа на сурову стварност тог времена.

– Морали смо их пренијети да не би били оскрнављени. И гробове су рушили, свашта су радили.

Док дио сарајевских медија и политичара деценијама покушава наметнути наратив о „добровољном одсељавању“, свједоци и преживјели говоре другачије. Безбједност је била непостојећа категорија.

– Лично је Алија рекао да ко год је носио пушку, не смеје остати у Хаџићима. Отишли смо зато што тамо за нас више није било живота – јасна је Славојка Гогић. Према подацима Удружења *Сарајевски Срби*, у Братунац се тих мартовских дана 1996. године слило око 10.000 људи, остављајући за собом оно што су четири године јуначки бранили на Игману, Вошошћу, Грбавици и Илијашу. Оно што је одбрањено у рату, изгубљено је дејтонским пером у миру.

Борба сарајевских Срба није завршена преласком ентитетске линије. Данас, три деценије касније, они воде правне ратове за оно што је остало у Федерацији БиХ. Драган Урекић, председник Удружења *Игманска бригада*, упозорава на системско отимање.

– Наша имовина је девастирана, а дешава се да федералне општине једноставно упишу своје власништво над нашом земљом.

Видомир Бандука из Удружења *Сарајевски Срби* поручио је да је излазак из Хаџића био поносан чин људи који нису хтјели да погну главу.

– Порука је да се завичај никада не заборави, као ни они који су дали животе за Републику Српску – истакао је Бандука. Обилежаванье јубилеја завршено је академијом сјећања, након што су бројне делегације и удружења проистекла из Одбрамбено-отаџбинског рата положила вијенце на споменик онима који су прешли пут од сарајевских ровова до братуначких хумки.

ПТРС

НА ПАЛАМА ОДРЖАНА КОНФЕРЕНЦИЈА О ЕГЗОДУСУ САРАЈЕВСКИХ СРБА

ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ОД ГОЛГОТЕ САРАЈЕВСКИХ СРБА

ФОТОГРАФИЈА ПРЕУЗЕТА СА WWW.UES.RS.BA

На Економском факултету у Палама окупило се око пет стотина студената Универзитета у Источном Сарајеву како би на конференцији *30 година од егзодуса сарајевских Срба* одали почаст једном од најпотреснијих поглавља модерне српске историје.

Овај скуп, који су организовали Унија студената Републике Српске и Студентски парламент, послужио је као снажан подсјетник на фебруар и март 1996. године, али и као платформа за афирмацију историјских чињеница које се све чешће покушавају искривити.

КОНТИНУИТЕТ ТРАЈАЊА: СРБИ У САРАЈЕВској КОТЛИНИ ОД 822. ГОДИНЕ

Министар за наунотехнолошки развој и високо образовање Републике Српске, проф. др Драга Мاستиловић, нагласио је да је за будуће академске грађане од суштинске важности познавање континуитета српског народа на овим просторима. Он је подсјетио да историјски извори недвосмислено биљеже присуство Срба у сарајевској котлини још од 822. године, чиме се директно побијају злонамјерне тезе да се српски идентитет на овим просторима појављује тек у 19. вијеку. Мاستиловић је поручио да се култура сјећања мора пажљиво његовати како би се младе генерације одупрле покушајима обесмишљавања жртве коју су поднијели они који су стварали и бранили Српску.

БИБЛИЈСКИ ПОКРЕТ: ПРЕНОШЕЊЕ КОСТИ ЈУ ПРЕДАКА У НЕИЗВЈЕСНОСТ

Ректор Универзитета у Источном Сарајеву Милан Кулић описао је тадашња дешавања као прави библијски егзодус. Он је истакао трагичну чињеницу да су сарајевски Срби, напуштајући вјековна огњишта која су у рату јуначки одбранили, били приморани да са собом носе и кости својих сродника, не желећи да их оставе на територији која је Дејтонским споразумом припала Федерацији БиХ.

Према његовим ријечима, тај одлазак у потпуну неизвјесност био је изнуђен сје-

» РЕКТОР КУЛИЋ: Одлазак у неизвјесност био је изнуђен свијешћу да под тадашњом влашћу у Сарајеву за наш народ није било будућности

сношћу да под тадашњом влашћу у Сарајеву за српски народ не би било опстанка ни будућности.

ПОБЈЕДА ЖИВОТА: ОД СЊЕЖНИХ КОЛОНА ДО МОДЕРНОГ ИСТОЧНОГ САРАЈЕВА

Председник СНСД-а Милорад Додик нагласио је да је одлука о напуштању домова 1996. године била прије свега чин националног поноса и одбијања да се живи под влашћу Алије Изетбеговића. Присјећајући се дана када је као посланик на Палама гледао непрегледне колоне по великом снијегу и хладноћи, Додик је подвукао да су сарајевски Срби најстрадалнији дио популације који је у темеље Републике Српске уложио највише.

Он је указао на то да су из те жртве изникле данашње Пале и Источно Сарајево, модерна Јахорина и развијен Универзитет са новим домовима и ректоратом, што представља побједу живота и опстанка.

ЗАВЈЕТ ЗНАЊА: МЛАДЕ ГЕНЕРАЦИЈЕ КАО ЧУВАРИ СРПСКЕ

Градоначелник Иског Сарајева Љубиша Ђосић захвалио је студентима што чувају сјећање на вријеме када су њихови

претходници из Вошошће, Илице, Грбавице и Хаџића и са пушком у руци и са књигом у клупи бранили право на постојање. Он је истакао да је у последње двије деценије студентски стандард знатно унапријеђен, што је резултирало сталним растом броја студената на овом Универзитету. Представници студената Милан Савић и Никола Лапчевић поручили су да, иако припадају генерацијама рођеним након ратних сукоба, имају завјет да памте трагичне сцене из 1996. године и да Републику Српску у миру бране знањем.

ПЕЧАТ ИСТОРИЈЕ: НАЈВЕЋЕ МИРНОДОПСКО ПОМЈЕРАЊЕ СТАНОВНИШТВА

Конференцији, на којој је приказан документарни филм *Егзодус ионово* Сњежана Лаловића, присуствовали су и министар Радан Остојић, изасланик српског члана Председништва БиХ Бошко Томић, те бројни представници академске заједнице. Масовни егзодус, који је званично почео 17. фебруара 1996. године, остаје забиљежен као највеће мирнодопско помјерање становништва у новијој историји, чије последице и данас обликују демографску и политичку слику Републике Српске.

Како основцима објаснити сарајевску „сеобу“?

Док школски ученици још увијек стилно прескачу странице новије националне историје, општина Илица одлучила је да ствар узме у своје руке. У сарадњи са основним школама, организована су предавања за ученике о три деценије од егзодуса сарајевских Срба.

Циљ је јасан и недвосмислен: његовати културу сјећања код генерација које не памте снијегне колоне из 1996. године, како би сутра они били ти који бране и преносе праву страну приче.

Егзодус није био тренутак, већ процес који је почео још 1992. године иселјавањем Срба из центра Сарајева, а кулминирао 1996. када су читаве општине које су припале Федерацији остале пуне.

Шеф Кабинета начелника општине Источна Илица, Дејан Галинац, пренио је основцима емоцију тог времена – специфичан спој бола и олакшања.

– Били смо тужни због свега што остављамо, али и радосни јер смо дошли

на слободну територију. Оно што смо жељели, то смо и остварили – добили смо нашу Републику Српску – поручио је Галинац.

Историчари су јасни: о егзодусу се морало говорити много раније и много гласније. Ипак, општа је оцјена да никада није касно за утврђивање „једине и праве истине“ о прогону српског народа из Сарајева. Миљан Максимовић, историчар,

истиче да ова предавања немају за циљ освету, већ превенцију будућих страдања.

– Ако смо озбиљан народ, култура сјећања нам мора бити приоритет. То је оно што заправо чини једну нацију и њену културу. Одговорност државе и друштва је да ове датуме уврсти у редовне школске активности, јер боље је почети и сада него никада – наводи Максимовић.

Избор Источне Илице за овакав вид едукације није случајан. Управо овдје, као и у осталих пет општина Иског Сарајева, живи највећи број породица које су прошле кроз голготу егзодуса. Данас у школским клупама сједе њихова дјеца и унуци, који кроз живе ријечи свједока, а не само кроз суве историјске лекције, уче о цијени слободе у којој живе.

Ово предавање је тек први корак ка иницијативи да се 16. март и пратећи догађаји коначно нађу на мјесту које им припада – међу најважнијим датумима у школским учбеницима Републике Српске.

АНЂЕЛИ ПОЛОМЉЕНИХ КРИЛА: Помен за 118 убијених малишана Српског Сарајева

Прерано и без икаквог оправдања прекинути у неоствареним сновима – готово 500 српских малишана убијено је у Одбрамбено-отаџбинском рату, од чега 118 у тадашњем Српском Сарајеву. Убијали су их још увијек некажњени злочинци у игри, у родитељском загрљају, снајперима и гранатама.

Код спомен-обилежја у дворишту Основне школе *Свети Сава* у Источно Сарајеву служен је парастос и положено цвијеће за сва прекинута безгрешна дјетињства. Дан сјећања везан је за 11. март 1995. године, када су у насељу Грбавица, током варљивог примирја, убијене десетогодишње дјевојчице Милица Лаловић и Наташа Учур.

ПОСЉЕДЊИ ЛАСТИШ НА ГРБАВИЦИ

Тог кобног марта, Милица и Наташа су, вјерујући примирју, накратко напустиле подруме и склоништа. Играле су ластичу у Улици Раве Јанковића, не слутећи да их са зграде *Лориса* посматра око пуно мржње. Муслимански снајпериста свјесно је „бирао“ мете. Два хица заувјек су прекинула дјечју игру.

Иза њих су остале непрочитане књиге и празне школске клупе. У Основној школи *Свети Сава* таквих је клупа укупно шест. Међу њима је и она намијењена Зорици Дивчић, тек уписаном првачићу, којој убице нису дозволиле ни прва слова да научи.

– У кући је погинула. Било их је 25 у просторији, она је једина настрадала. Све сам сачувао, кућу и линију, али дијете нисам успио. Сваки дан је све теже, срце боли – каже Владо Дивчић, отац мале Зорице.

ТРАГЕДИЈА У ЗБЈЕГУ: УГАШЕНЕ ЗЈЕНЕ ОД 18 МЈЕСЕЦИ

Ништа мање суров није био ни усуд малог Милуна Тешановића, анђела који је имао само 18 мјесеци. Монструми су му зјене угасили у родитељском загрљају, током збјеге из поплањеног Трнова. Заједно са њим,

ЛИНТА: ОБАВЕЗА ЈЕ ДА МЛАДИМА ПРИЧАМО ИСТИНУ О СТРАДАЊУ

Председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта истиче да никада не смијемо заборавити убијену и страдалу дјецу Српског Сарајева.

– Са дубоким болом и тугом сјећамо се 118 невиних дјеце из Српског Сарајева чији су животи прекинути током рата од 1992. до 1995. године. Наша је обавеза да се увијек сјећамо ових хероја, да их памтимо и спомињемо и да причамо младим генерацијама које долазе истину о њиховом страдању и огромној жртви коју су поднијели за слободу – поручио је Линта.

ниткови су погубили и његове рођаке – десетогодишњег Драгомира и дванаестогодишњу Данијелу.

– Да му ломе ноге и руке и пуцају у потиљак... немам ријечи. Милун је имао само годину и по дана. Тешко је, разбољела сам се од свега тога – свједочи Рада Цвијетић, тетка убијених малишана.

У низу ужаса стоји и име деветогодишње Мирјане Драгичевић из илијашког насеља Доња Биоча, која је пред очима мајке силована, а потом мучки убијена. Све су то неиспричане, тужне приче које стоје као вјечна опомена.

ГЛАС ПАМЋЕЊА ПРОТИВ ЗАБОРАВА И НЕПРАВДЕ

Директорка ОШ *Свети Сава*, Жељка Топалић, истиче да ово обилежјавање није само статистичка бројка, већ настојање да буду „глас памћења“ за изградњу будућности без прекинутих осмијеха. С друге стране, правосуђе БиХ и даље ћути.

Председник општине града Источно Сарајево, Бошко Југовић, поручује да убице и њихови заштитници пропадају у моралном суноврату.

– Надамо се да ће их стићи осуда, земаљска или небеска. Морам да водимо рачуна о култури сјећања на све Милице и Наташе широм Републике Српске.

Изасланик српског члана Председништва БиХ, Бошко Томић, додаје да дијете никоме није криво и да, упркос неправди суда, не вјерује да злочинци могу мирно да спавају.

СИМБОЛ НЕИСПУЊЕНОГ ЛЕТА

Споменик у дворишту школе – два голуба везаних крила у неуспјелом лету – трајни је симбол свих српских дјетињстава којима је одузето право на живот у слободи. То је симбол за цијелу једну „невидљиву“ школу од 474 ђака у Републици Српској којима није дозвољено ни школовање да заврше. Њихова крила су везана мржњом других, али њихова имена остају уклесана у темеље Српске.

ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ОД ПОВРАТКА СРБА У ЗАПАДНОКРАЈИШКЕ ОПШТИНЕ

ФОТО: ОПШТИНА БОСАНСКО ГРАХОВО

Између кућног прага и несигурне будућности

Прошло је тридесет година откако су први Срби, тихо и скоро непримјетно, почели да се враћају на згаришта својих домова у западнокрајишким општинама. Данас је борба за опстанак у Дрвару, Грахову, Гламочу и Петровцу борба за достојанство човјека на сопственој земљи.

Повратак Срба у општине Федерације БиХ није била статистичка операција, већ дубок, лични подвиг људи који нису могли пресјећи коријене. Почело је у спаљеним селима, без струје, воде и основне безбједности, на згариштима која су чекала своје домаћине. Данас, три деценије касније, иако су куће обновљене, западнокрајишки Срби бију битку са економском изолованом и демографским падом.

ЛЕД, КОСТИ И ПРВА ВАТРА

Симбол почетка и вођа повратка у Дрвар и први послјератни српски начелник општине, Миле Марчета, истиче да је љубав према кући и народу била јача од страха. Његов презимењак, Миле „Брчко“ Марчета, један од првих повратника у село Потоке, свједочи о суровости тог почетка.

– Вукли су ме коријени. Хтио сам да нађем родитеље које је убила хрватска војска, да скинем терет са срца. Нашли смо нешто костију и у мају их сахранили. Вратио се ја, Радин син, и још нас десетак. Снјег је био до врата, нисмо имали ничега – ни струје, ни воде, чак ни хране, осим оних конзерви које је иза себе оставила хрватска војска.

Повратак у сам град Дрвар био је праћен притисцима и насиљем, јер су српске домове заузели Хрвати из средње Босне. Делегат у Домену народа Парламента Федерације БиХ, Горан Броћета, чији су родитељи били међу првима на згаришту, подсећа да је Дрвар тада изгледао као касарна опасана жицом под контролом војске ХВО. Миле Марчета је ту борбу платио сопственим тијелом: седам сломљених ребара и бројни ломови били

су „награда“ за инсистирање на одласку туђе војске из српског града.

ЖИВОТ ИЗ ШУПЕ И НАЈЛОНА

Сјећања на почетак обнове данас дјелују нестварно. Божо Латинић, пољопривредник и повратник у Петровцу, описује како се годинама будио мокар под најлоном којим су били прекривени голи зидови љетне кухиње. Повратник Драган Калаба каже да се не воли ни присјећати дана када се породица вратила у шупу од 30-ак квадрата гдје су некада овце лежале. Начелница општине Дрвар, Душица Рунић, присјећа се 1999. године и живота без струје и воде у зградама које је претходно користила војска, док су повратници заједно радили на ослобађању својих станова.

Најтежи ударац повратку било је убиство српског полицајца Ратка Сопића 2000. године. Милорад Грујић, свједок овог трагичног догађаја, истиче да је на Ратка пуцано без икаквог повода током рутинске интервенције, што је био јасан покушај сијања страха међу Србима.

ПУСТА СЕЛА, АЛИ ДУХ НЕ ГАСНЕ

Данас су ове општине сјенка своје предратне величине. Статистика коју износио директно кроз свједочења је поражавајућа:

Дрвар, који је прије рата имао 15.000 становника (97% Срба), данас зими броји тек око 5.000 људи. У основној школи је свега 300 ученика.

Босански Петровац данас има око 4.000 Срба, што је мање од половине предратног броја (11.000).

Гламоч је са скоро 10.000 Срба пао на свега 1.700, док Босанско Грахово броји 2.000 српских становника, што је четири пута мање него 1991. године.

– Данас је техника унапредовала, али нема народа. Села Смољана и Капљух, која су 2013. имала 300 становника, данас једва броје 200 – упозорава Божо Латинић, који данас ипак успјешно води стадо од 800 оваца.

ЕКОНОМСКИ ПАРАДОКС И ПОДРШКА МАТИЦЕ

Највећи апсурд западне Крајине су шуме. Док се из ових крајева извлаче огромне количине дрвне масе, приход одлази кантонима.

– Ми смо се изборили за осам одсто прихода, што је јако мало с обзиром на то да је шума на нашој територији. Ипак, прошле године је први пут у федерални буџет уграђен код за неразвијене општине – истиче начелница Рунић.

Делегат Горан Броћета додаје да су општине преживјеле захваљујући чињеници да су Србија и Српска уложили око 15 милиона марака. Председавајући Општинског вијећа Босански Петровац, Немања Давидовић, наглашава да се тим средствима финансира Центар за подршку повратницима, помоћ породиљама и реконструкција стамбених јединица.

НАДА У НОВОЈ ГЕНЕРАЦИЈИ

Свјетионици опстанка су млади људи. У Дрвару ради Фабрика текстила *Јумко*, а директорка вртића *Мајка храброст*, Јована Родић, истиче да им недостаје васпитача да би могли примити сву заинтересовану дјецу.

Предузетнице попут Раде Вујанчевић, власнице фризерског салона, и Јасне Карановић, која се по други пут вратила у Дрвар, поручују да нема здравије средине за одгој дјеце од свог града. Сличну поруку шаље и Дајана Кеџман, студенткиња Економског факултета.

– Намјеравам да се вратим овдје након студија. Наши преци су нам све ово изградиле и било би фер да ми сачувамо наша огњишта.

Тридесет година касније, повратак Срба у Федерацију није завршена прича. Између обновљених кућа и мањег броја становника ипак је сачуван живот. Како закључује Немања Давидовић, Петровац и остале општине можда ће имати мање људи, али ће остати постојане средине у којима српско име неће угаснути. **РТРС**

У КЛУБУ ТЕСЛА ПРЕДСТАВЉЕНА НОВА КАПИТАЛНА КЊИГА ИСТОРИЧАРА ДР НИКОЛЕ ЖУТИЋА ВЕЛЕБИТСКОГ

ЕНЦИКЛОПЕДИЈА СРБА У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ: Шта све Беч и Ватикан прећуткују о историји западних Срба?

УКСИОЦ *Тесла* 7. марта 2026. године одржана је промоција нове књиге историчара др Николе Жутића *Великохрвајска окупација српских земаља* на којој су поред аутора говорили предсједник Матице дубровачке Милорад Буха и историчар др Гојко Маловић.

У књизи се налазе текстови из објављених Жутићевих књига у посљедњих тридесет година и радови из научних часописа и зборника, али и необјављени рукописи који додатно потврђују његову тезу о неетничкој формацији хрватства која је настајала пре вјеравањем, културоцидом и геонцидом над српским народом.

ИСТОРИЈА КОЈА СЕ НЕ МОЖЕ НАЋИ У ШКОЛСКИМ УЏБЕНИЦИМА

Предсједник Матице дубровачке, Милорад Буха, оцијенио је нову књигу др Николе Жутића као капитално енциклопедијско издање и обавезну лектуру за национално самоспознавање српског народа. Према Бухиним ријечима, ово дјело представља врхунац Жутићевог научног рада, иако аутор, као истакнути антиглобалиста, дјелује у времену које често не пружа институционалну подршку за овакве истраживачке подухвате.

Буха је указао на дубок диспарат између чињеница изнесених у Жутићевим књигама и садржаја актуелних уџбеника историје у средњим школама и на факултетима. Као кључно вриједност дјела, он истиче прецизну демографску структуру за готово свако српско село, завичај и покрајину. Ови подаци, који представљају окосницу књиге, резултат су темељног истраживања и екстракције података из примарних аустријских извора.

Истовремено, Буха је покренуо питање академске одговорности, запитавши се зашто на српским факултетима који се баве

» Гојко Маловић, Милорад Буха и Никола Жутић

историјским наукама још увијек не постоје посебне катедре посвећене историји Срба у Босни, Крајини и Хрватској.

ОБНОВА МАТИЦЕ СРПСКЕ У ДУБРОВНИКУ

Током излагања, Буха се детаљно осврнуо на историјат и процес обнове Матице српске у Дубровнику, институције која је првобитно основана 1909. године и дјеловала до 1914. године.

— Рад Матице забрањен је почетком Првог свјетског рата. У периоду Краљевине, упркос снажном инсистирању дубровачких Срба — како православаца, тако и католика — Министарство просвете у Београду никада није дозволило обнову рада ове институције. Разлог за овакву одлуку био је стратешки став тадашњег Београда да би обнова Матице могла нарушити тадашње српско-хрватске односе у Далмацији.

То је подстакло Буху да уз помоћ сарадника обнови рад Матице. Реализован је амбициозан издавачки подухват — репринт издања свих 16 књига које је Матица објавила током својих првих пет година постојања. Тиме је сачувана „жива писана ријеч“ из старих, физички пропадајућих издања.

— Удружење је до данас организовало 22 научна скупа, објавило 25 зборника радова са различитим тематикама, као и око 50 појединачних књига различитих аутора. Овим је извршена потпуна научна валоризација и очување стваралаштва, књижевности и историјских токова Срба на простору Дубровника и Далмације.

Буха је изнио тезу о вјештачком снажењу хрватског националног корпуса током 19. вијека. Према његовим наводима, Хрвата је у том периоду било између 800.000 и 900.000, те су се налазили пред реалном опасношћу асимилације у угарски или аустријски етнички простор. Међутим, стратешким заокретом Ватикана и Беча, они су редифинисани као велика нација.

— Највећа концентрација унутар савремене хрватске нације данас је управо српског поријекла. Стваран увид у бројност те популације може дати искључиво егзактна и вјеродостојна статистика. Иако су ти подаци доступни у архивима, нажалост, тренутно не постоји државна стратегија која би свеобухватно испитала и научно валоризовала ове сложене односе између Срба и Хрвата — закључио је Милорад Буха.

ИСТОРИЈСКИ ПОПИСИ И КАРТЕ КАО ТЕМЕЉ ИСТРАЖИВАЊА

Др Никола Жутић је изразио посебну захвалност Драгану Илићу из села Горње Добриње код Пожеге, који је у потпуности финансирао штампање овог дјела. Сарадња је започета на иницијативу господина Илића, који је првобитно предложио израду репринт издања Жутићеве студије из 2006. године под насловом *Срби римокатолици 19. вијека* и поднасловом *Сви свуда — хрвајске земље без Хрваји*.

Аутор је прихватио понуђену иницијативу, али је одлучио да документарну основу из помених књиге значајно прошири. Ново издање представља синтезу Жутићевих ранијих радова и најновијих научних сазнања прикупљених у периоду од 1990. године до данас. Тиме је књига употпуњена чињеницама о феномену српског илиризма и древном српству, чији се историјски трагови прате све до Балтика и простора Лужичких Срба.

Др Жутић је током излагања указао на континуиране научне недоследности и манипулације подацима аустријских пописа из средине 19. вијека. Аутор оштро критикује тврдње одређених кру-

гова, које назива кривотворитељима историје, а који се позивају на непостојећи попис из 1851. године како би доказали присуство 378.616 Хрвата у Далмацији. Према Жутићевим истраживањима, тај попис је заправо извршен 1850. године, а наведени број од 378.616 становника односио се искључиво на Србе објевјероисповијести.

Као примарни доказни материјал, аутор истиче етнографске карте приказане на корицама и поткорицама књиге, које су израђене на основу до данас скривених аустријских пописа из 1846. године. Жутић наглашава да су ови подаци, које је он први интегрално објавио у својој студији о Србима римокатолицима, дуго прећуткивани јер се у њима уопште не помињу хрватско име нити Хрвати као етничка категорија.

Овај дио истраживања темељи се на радовима еминентних историчара и картографа, Хајнриха Бергхауса и Карла Чернига, који својим свједочанствима потврђују српски карактер земаља унутар Хабзбуршке монархије. Жутић закључује да ови неутрални извори неспорно доказују да је ријеч о српским историјским земаљама, насељеним српским становништвом током протеклих миленијума, у којима у посматраним историјским периодима није било забиљежено присуство Хрвата.

ПРИСУСТВО СРБА У ИЛИРИКУ

Аутор истиче постојање обилне картографске грађе хабзбуршке и европске провенијенције која документује демографску стварност Балкана. Као значајан примјер наводи мапу Петра Фрајлердера из 1520. године, под називом *Quinta Europa Tabula*, израђену према Птоломејевој географији из 2. вијека. На овој мапи је у оквиру простора Илирика забиљежен термин „Serbi

Културна апропријација: Историјат пјесама *Вила Велебита* и *Ој, Србијо мати*

Током излагања посебна пажња посвећена је феномену преузимања и преименовања српског културног наслеђа, са посебним освртом на генезу популарних пјесама за које хрватска историографија тврди да су аутохтоно њихове. Као најочигледнији примјер наведена је пјесма *Вила Велебита*, коју данас изводи Златко Пејаковић, а за коју је указано да изворно почиње мелодијом српске дангубице и стиховима „Ој ти вило, вило Велебите“. Према наводима Вјекослава Клаића, кога говорници означавају као кључног творца и кривотворитеља хрватске повијести, ова пјесма је именована као „Хрватска будница“. У хрватским изворима се тврди да је пјесма ушла у народ након пропасти Илирског покрета, у фази интензивног стварања хрватског националног идентитета. Као преломни тренутак наводи се

1882. година, када је на прослави двадесетогодишњице Хрватског пјевачког друштва *Коло* у Загребу пјесму извело лички квартал из Госпића са тенором Вилком Црлењаком, након чега је пјесма систематизована у Клаићевој пјесмарици у издању Матице хрватске.

Насупрот томе, Жутић је изнио неупитне историјске чињенице према којима је ову пјесму изворно написао Данило Медић, Србин православне вјере из Дољана код Доњег Лапца, још 1861. године. Стихове је музички уобличио Јозеф Веселни, чешки војни капелник десете граничне пуковније из Госпића, због чега је ова композиција дефинисана као српско-чешко дјело. Током анализе је указано на апсурдне покушаје хрватских извора који Медића данас конструишу као „православног Хрвата“, „католичког Влаха“ или „политич-

ког Хрвата“, док радикалнији кругови потпуно прикривају ауторство проглашавајући пјесму традиционалом из древне заоставштине.

Други значајан примјер је пјесма која се данас у Хрватској изводи под насловом *Ој, хрвајска мати, немој шћуговати*. Наглашено је да је ријеч о изворној пјесми из Првог свјетског рата коју су пјевали српски војници као *Ој Србијо мати, немој шћуговати*. Ауторство ове композиције припада чешком композитору Војтеху Шистеку, док је стихове написао Србин Лука Сарих. Овим се још једном потврђује историјски образац по којем су српска војничка и народна лирика, често у сарадњи са чешким музичарима, касније инкорпорирани у хрватски национални корпус кроз процесе систематског преименовања и културне апропријације.

» КАРТА КАРЛА ЧЕРНИГА: У Истри, на Велебиту (Монтања Морлака), у Подгорју (морлачком каналу) и сјеверној Далмацији доминирали су Срби Морлаци

» Карта Бергхауса који посебно истиче на карти „Јадранске Србе уз обалу и отоке од сјеверне Истре до Боке под називом романизирани Илиро-Срби“

montes” (планински Срби), чији се географски ареал протеже од Норика (данашња Словенија), па све до Солунске регије.

– Ове карте и статистички подаци који су навођени уз карте и сад потврђују моје научне тезе о народном идентитету изложене у књизи.

ЕТНОГРАФСКА СЛИКА ИСТРЕ, ОТОКА И МОРЛАЧКОГ КАНАЛА

Ослањајући се на радове картографа и етнографа Карла Чернига, др Жутић документује смјештај српских Морлака у Истри и на оточима, потврђујући да је ово подручје средином 19. вијека било насељено Србима.

– Ову чињеницу поткрепљују и италијански историчари, као и истраживања Хајнриха Бергхауса и Фењеша Елека. Аутор наводи егзактну цифру од 134.555 истарских Срба, германски прецизно евидентирајући припаднике и православне и римокатоличке вјероисповијести.

КРЛЕЖИН КУЛТУРОЦИД

Аутор указује се на касније фалсификовање ових података у хрватској литератури, првенствено у дјелима Вјекослава Клаића и у Крлежиној Енциклопедији Југославије, гдје су поменути Срби проглашени Хрватима.

– У енциклопедијској одредници за Истру наводе се искључиво Хрвати и Словенци, док је број Срба директно цитиран као хрватска бројност – нагласио је Жутић.

Надаље, он тумачи однос према Крлежином издању након 1990. године као својеврсни културоцид и духовни погром над српском културом и традицијом.

– Документација Карла Чернига такође лоцира морлачке Србе у Лици и на Велебиту, који је у изворима називан *Montagna Morlacca* (Српска планина). Исти карактер носи и Подвелебитски канал, који је преко Карлобага и Пага у историјским изворима дефинисан као Морлачки (српски) канал.

Према аустријским пописима из периода 1846–1850, Далмација је представљена као територија

са апсолутном доминацијом Срба. Од укупног броја, Срба римокатолика је било око 330.000, док је православних Срба преостало око 70.000, уз присуство неколико хиљада Романа.

КРОАТИЗАЦИЈА ДАЛМАЦИЈЕ И СЛАВониЈЕ

Др Жутић напомиње да се хрватско име у Далмацији не појављује у званичним документима све до краја 19. вијека. Нагло смањење броја православних становника приписује се снажној прозелитској кампањи римокатоличке цркве, спроведеној кроз оснивање бројних самостана, жупа и бискупија. С тим у вези, аутор заступа став да је Никодим Милаш у својој научној литератури Далмацију требало да дефинише као српску, а не искључиво као православу земљу.

Као простор изложен најинтензивној кроатизацији наводи се Славонија, гдје је процес започет превођењем Шокаца (Срба католика) у хрватски национални корпус.

Према свједочанствима славонског Србина илира Мате Топаловића, о којем је аутор објавио књигу *Мајше Тојаловић, Србин Илир*, овај процес је био активан већ 1842. године. Аустријски попис из 1846. године у Славонији биљежи присуство око 250.000 Срба (православних и католичких / Шокаца), при чему се хрватско име уопште не помиње.

ДР ГОЈКО МАЛОВИЋ: МОРАМО СЕ ВИШЕ БАВИТИ ИСТОРИЈОМ ЗАПАДНИХ СРБА

Др Гојко Маловић је у свом излагању констатовао да се српска историографија недовољно бавила западним српским етничким и историјским просторима, који обухватају Далмацију, Славонију, Истру, Лику, Кордун, Банију, Горски Котар, Дубровник, те Босну и Херцеговину. Маловић је указао да за ове територије, које су се историјски налазиле под администрацијом Хабзбуршке монархије (Аустријског царства), недостају свеобухватна синтетичка дјела, док су постоје-

ћи радови углавном парцијалног карактера. Према његовој оцјени, ово је први пут да се појављује научни рад који нуди потпун енциклопедијски преглед помену-те материје.

Посебан осврт Маловић је направио на статус Славоније, подсјетивши да је ова област тек 1848. године ушла у састав Хрватске, након што ју је бан Јелачић издвојио из оквира угарских земаља. Од тог административног преуређења, па све до 1918. године, ова територија је носила званичан назив „Хрватска и Славонија”. Маловић наглашава да Славонија у историјском смислу посједује засебан идентитет, специфичан славонски језик и аутохтоно становништво, али да је кроз дуготрајне политичке процесе тај простор кроатизован.

Маловић је аргументовао да су штокавске земље заправо биле изложене окупацији, што у потпуности оправдава наслов књиге *Хрватска окупација српских земаља*, без обзира на процесе вјерске конверзије становништва ка римокатолицизму. Маловић је посебно подржао Жутићеву тезу о Србима три заповња (православне, католичке и муслиманске вјероисповести), уз изношење личног става о посљедицама превјеравања на националну свијест појединца.

УТИЦАЈ ФРАНКОВАЧКЕ ИДЕОЛОГИЈЕ

Др Гојко Маловић је посебно указао на погубни утицај хрватске франковачке идеологије (франколука), коју српска политичка елита није препознала као примарног непријатеља, што је онемогућило адекватну борбу за националне интересе.

– Стратешка грешка начињена је 1918. године, када је, умјесто територијалног разграничења и присаједињења западних области српским земљама, Светозар Прибићевић кроз Хрватски са-

бор инсистирао на интегралном уједињењу са Србијом.

Маловић оцјењује Прибићевићево дјеловање као историјски негативно за српски народ, наглашавајући да су на континуитет франковачке идеологије унутар хрватског комунистичког покрета указивали још 1924. године појединци попут Ђура Цвејића.

Ову идеолошку линију Маловић препознаје и у политичком дјеловању Јосипа Броза Тита, тврдећи да је она систематски прикривана у званичном наративу.

У контексту територијалних аспирација, Маловић је подсетио на закључке Првог католичког састанка (одржаног од 5. до 7. септембра 1900. године), којим је дефинисано ширење хрватских интереса све до ријеке Мораве, што је покушано током ратних дејстава 1915. године.

– Иако је српска војска те претензије сузбила потискивањем агресора преко Дрине, критички је оцијењена одлука да се након ратне побједи уђе у државни савез који је онемогућио пуно уједињење српских земаља.

Маловић је указао и на посљедице Тајне конвенције из 1881. године, којом је Аустроугарска заштитила српску националну пропаганду на својој територији.

– Доследно придржавање ове конвенције од стране династије Обреновић условило је потпуно одсуство српског институционалног организовања у Босни, Хрватској и Мађарској све до смјене династија 1904. године.

Маловић је анализирао период од 1945. до 1992. године, оцјењујући да је историја Срба у Хрватској била намјерно занемарена и сведена на ниво културно-умјетничког фолклора.

– Упркос номиналном статусу Срба као конститутивног народа, њихова историјска и политичка суштина остала је непозната и скривена.

ВУКОВАР КАО ПРОЈЕКАТ

Анализирајући поглавље у којем др Жутић пише о Милетићевој Српској Војводици из 1848. године, која је деформисана гео-

политичким прекрајањима и на-силним укључивањем српско-мађарске Барање у хрватски државни оквир, др Маловић је изнио тврдњу да на том простору Хрвата готово није било до почетка 20. вијека.

– Барања је упала у склоп неоцистичке Хрватске, ни крива ни дужна. На том простору, гдје Хрвата готово није било до 20. вијека, Срби римокатолици, Буњевци и Шокици насилно се претварају у Хрвате. Не смије се заборавити да кроз цијели 20. вијек јача кампања да се Дунав премости и постане великохрватски полигон за даљи продор на православни исток. Историјски српски Вуковар је још прије стварања Краљевине СХС, агресивном пропагандом из Загреба и дјеловањем пјевачких, спортских и ватрогасних друштва, био предвиђен да постане бастион хрватства и њихова национална тврђава на Дунаву.

Управо на темељима ове анализе о губитку и растакању етничког простора, Маловић изводи закључак о неопходности промјене досадашње националне парадигме. Као једини пут ка опстанку, он истиче императив повезивања српског научног и културног простора, који дефинише као штокавски свијет и штокавске земље.

У том контексту, он афирмише идеју институционалног обједињавања српског културног и духовног простора, што види као кључни корак ка научној заштити српског етничког простора и спречавању реализације туђих националних пројеката на тим територијама.

– Ова књига ће бити напада на, мада би многи највише жељели да она буде прећутана. Међутим, она не смије и неће остати у тишини. Задатак свих нас и свих национално освијешћених Срба јесте да ово дјело афирмишемо у што већој мјери. Она мора постати неодољив дио научне грађе на свим филолошким факултетима у српском образовном систему, како би истина о нашем језику и поријеклу била доступна будућим нараштајима.

ДРАГАНА БОКУН

КАКО ДО КЊИГЕ

Књига се може поручити преко мејла nikola.zutic.isif@gmail.com

ОД ВИШЕГРАДСКЕ ЋУПРИЈЕ СТОТИНЕ ВЈЕРНИКА ПЈЕШАЧИЛО ЈЕ У ЗНАК ЗАВЈЕТА ПРЕЦИМА И ИСТИНИ О ПОКОЉУ ВИШЕ ОД 6.000 СРБА

ПРВИ ПОКЛОНИЧКИ ХОД СТАЗОМ СТАРОБРОДСКОГ СТРАДАЊА

У прољеће 1942. године, са намјером да протјерају и побију српско становништво из источног дијела Босне и Херцеговине и успоставе границу Независне Државе Хрватске (НДХ) на Дрини, усташке јединице предвођене Јуром Францетићем покренуле су масовну офанзиву. Погром је започео у марту и кретао се према ријечи, потискујући десетине хиљада избјеглица. Збјегови су се сливали са подручја Сарајева, Пала, Олова, Кладња, Сокоца, Хан Пијеска, Рогатице и Вишеграда. Како је прелаз ка Србији у Вишеграду био потпуно блокиран, дио народа је у бијегу кренуо ка Старом Броду и Милошевићима, гдје су се нашли изложени звјерским нападима.

Покољ ненаоружаних српских цивила трајао је све до почетка маја, а најмасовнија убиства извршена су 22. марта 1942. године. У Старом Броду и Милошевићима убијено је више од 6.000 Срба. Многи су, покушавајући да избјегну усташке каме, живот изгубили у набујалој Дрини. Најболнији и најпотреснији симбол тог страдања јесте чин 326 српских дјевојка које су се, држећи се за руке, бациле у смртоносну воду да не би пале у руке злочинаца.

ХОДОЧАШЋЕ ВЈЕРЕ И ЗАВЈЕТНИ МАРШ

Као важан корак у очувању колективног сјећања, Српска православна црква, Општина Вишеград и Туристичка организација општине Вишеград заједнички су по први пут организовале поклонички ход од Вишеграда ка Старом Броду.

Овај завјетни ход започео је у јутарњим часовима на историјској вишеградској ћуприји, гдје је у присуству вјерника из више градова региона служен молебн. Међу неколико стотина ходочасника који су кренули на пут дуг 15 километара, уз бројну омладину, налазио се и министар спољне трговине и економских односа у Савјету министара БиХ, Сташа Кошарац, који је ово пјешачење назвао „светом дужношћу“.

» Парастос за 6.000 страдалих Срба: Молитвено сјећање на стратишту у Старом Броду

Свештеник Драган Вукотић нагласио је да је одзив народа превазишао очекивања.

– Ово је први пут да се из Вишеграда организује ходочашће ка Старом Броду. Велики број људи, посебно младих, дошао је да заједно кренемо и одамо почаст жртвама.

Према ријечима директора Туристичке организације Јадранка Јањића, стаза је била логистички осигурана уз помоћ граничне и ријечне службе, лекара, планинара и спасилаца, са јасном намјером да ово пјешачење постаје традиција. За Нину Терзић из Удружења *Макарије Соколовић* из Руда, овај подвиг је био дуг части према сјенама предака.

СВЈЕДОЧАНСТВА ЖИВИХ

На стратишту у Старом Броду, гдје данас стоје капела и спомен-музеј са 27 скулптура и 39 ликова, тачно у 12.00 часова служен је парастос. Један од малобројних преживје-

лих свједока покоља, Спасоје Ђерић, својим ријечима подсетио је на размјере ужаса.

– Овдје кад гледам ништа не видим, а кад зажмири све видим. Српске жртве, толико их је било да си могао прешетати ову Дрину, да кажем, са леша на леш.

Званичници су поручили да Стари Брод мора остати неугасиви свјетионик. Начелник општине Рогатица Нинослав Прелић описао је локацију као „споменик боли и муке“, док је начелник Вишеграда Младен Ђуревић апеловао на памћење свих српских стратишта.

Закључујући скуп, министар Сташа Кошарац је подвукао да су злочини фашистичких структура и домаћих Ханцар дивизија имали јасан циљ – затирање Срба на вјеконим огњиштима.

– Наш данашњи корак је корак кроз савјест и обавеза да истину пренесемо будућим покољењима.

ЛИНТА: БОРБА ПРОТИВ ДЕЦЕНИЈСКОГ МУКА

Председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта поручује да је наша цивилизацијска обавеза доношење Резолуције о геноциду над Србима, Јеврејима и Ромима у НДХ.

Линта подсећа да је прије пуне 84 године из Сарајева кренуо крвави пир више хиљада усташа под командом Јуре Францетића. Циљ је био јасан: биолошко истребљење Срба Сарајевско-романијске и Подрињске регије како би се остварио сан о граници на Дрини.

– Највећи злочини – мучења, клања и силовања – почињени су 22. марта 1942. године, али су убијања недужног народа из Сокоца, Олова, Кладња, Рогатице, Хан Пијеска и Вишеграда трајала све до почетка маја. Убијено је више од 6.000 српских цивила који су само тражили спас у Србији – наводи Линта.

Он посебно указује на поратни „зид ћутања“. Иако су малобројни преживјели очекивали да ће свједочити и видјети крвнике пред лицем правде, умјесто тога наступио је мук, а геноцидни злочин је свјесно гуран под тепих.

Линта наглашава да Србија данас мора покренути одлучну дипломатску и правну борбу за међународно признање геноцида у НДХ.

– Обавеза државе је да се активно бори против рехабилитације усташтва и усташке идеологије. Кључни кораци на том путу су усвајање Резолуције о геноциду над Србима, Јеврејима и Ромима, те оснивање Меморијалног центра геноцида над Србима у НДХ.

РЕЗОЛУЦИЈА О ЗАБРАНИ УСТАШТВА У ПРАВНОМ ЛАВИРИНТУ

Народна скупштина Републике Српске је 17. марта 2026. године, на приједлог народних посланика, усвојила Резолуцију о осуди и забрани промовисања и величања идеологије и симбола Независне Државе Хрватске (НДХ), те усташке, нацистичке и фашистичке идеологије. Овај чин, који је уједињено власт и опозицију, замишљен је као стратешки законски штит против историјског ревизионизма и све агресивније србофобије у региону.

Међутим, стратешки документ је тренутно заглављен у Вијећу народа Републике Српске, гдје су клубови бошњачког и хрватског народа покренули поступак заштите виталног националног интереса.

РОКОВИ ЗА ВЛАДУ И КРИВИЧНЕ САНКЦИЈЕ

Резолуција није само политичка декларација, већ оперативни налог извршној власти. Уз њу су усвојена два кључна закључка са строгим роковима.

– Чишћење гробља и јавних мјеста: Влада Српске задужена је да у року од 60 дана упути у процедуру измјене Закона о гробљима и погребној дјелатности. Циљ је законско уклањање свих споменика и оби-

љежја која промовишу идеологију НДХ, а која директно вријеђају вјерска, морална и национална осјећања српског народа.

– Затвор за пропаганду: Други закључак наредио је израду допуна Кривичног законика Српске. Овим се уводи ново кривично дјело за све који путем медија, друштвених мрежа или на јавним скуповима промовишу, подржавају или позитивно вреднују усташку идеологију.

ПОЛИТИЧКИ ВЕТО НА ИСТИНУ

О судбини Резолуције расправљаће се на сједници Вијећа народа заказаној за 22. април 2026. године. Потпредседавајућа Вијећа из реда хрватског народа, Нада Тешановић, потврдила је да договори нису на помолу, замјерајући акту што се не фокусира и на друге злочине.

– Осуђујемо све што је радила злочиначка НДХ, али да је бар стављена једна реченица да су постојали и други који су правили злочине – изјавила је Тешановићева, иако је у тексту Резолуције јасно наглашена осуда свих нацистичких и колаборационистичких процеса на тлу бивше Југославије.

ФОТО: АРХИТЕТОР

С друге стране, председавајући Вијећа из реда српског народа, Војислав Глигић, подсећа да су резолуције политички акти који не производе директне правне последице док се не преточе у законе. Он предвиђа да би Уставни суд Српске могао одбити разматрање вета, као што је то чинио у девет сличних случајева од 2005. године, јер резолуција није општи правни акт.

– Тек када тражени закони дођу у процедуру, они ће заиста бити предмет виталног националног интереса – јасан је Глигић. Резолуција недвосмислено подсећа на

историјски контекст успостављања НДХ под патронатом сила Осовине и спровођење геноцида над Србима, Холокауста над Јеврејима и Самударипена над Ромима.

У документу се наглашава да је „коначно рјешење српског питања“ обухватало истребљење око два милиона Срба кроз монструозну формулу: трећину побити, трећину протјерати, а трећину присилно асимилovati и похрватити.

Посебна забринутост изражена је због ревитализације симбола попут застава са првим бијелим пољем, слова „У“, поздрава „За дом спремни!“ те знака „Ханцар дивизије“. Српска овом Резолуцијом забрањује именовање улица и институција по квислиншким зликовцима и захтијева одлучну борбу против дигиталне усташке пропаганде која циља на омладину.

Коначни циљ Бањалуке остаје непромијењен: формирање чврстог правног оквира који ће омогућити потпуно чишћење јавног простора од трагова идеологије која је изродила логоре за дјечу и масовна стратишта, без обзира на тренутне процедуралне замке у Вијећу народа.

КРИК КОЈИ СЕ ДЕЦЕНИЈАМА ПРЕЂУТКУЈЕ

Случај убиства Љубе Мамузић и тешки пут до правде

Како пише загребачки недељник *Новостии*, трагедија породице Мамузић из села Мала Врановица код Топуског поново је у фокусу јавности након што је Европски суд за људска права у Стразбуру донио пресуду којом је Републику Хрватску прогласио одговорном за спровођење неучинковите истраге. У центру ове мучне приче, старе три и по деценије, нашао се и нови свједок – Милорад Векић, човјек којег хрватско правосудје, упркос бројним индикацијама, никада није жељело да саслуша.

ЗЛОЧИН НА КУЋНОМ ПРАГУ

Све је почело у предвечерје 29. августа 1991. године. Тада седамдесетдвогодишња старица Љуба Мамузић изашла је из породичне куће како би се, по свом обичају, побринула за стоку. Умјесто уобичајених сеоских звукова, тишину су прекинули стравичан крик и рафали из аутоматског оружја. Њени синови, који су истрчали из дворишта, затекли су призор који човјека не напушта до краја живота: њихова мајка лежала је заклана, са руком готово одвојеном од тијела усљед пушчане паљбе.

Нападаци, група од петорице мушкараца у плавим и маскирним униформама, запуцали су и према синовима жртве прије него што су нестали у густим шумама

Баније. На мјесту злочина остали су непобитни докази – воки-токи и маскирна капа са шаховницом, симболи који су јасно указивали на то ко стоји иза овог злочина.

СИСТЕМСКО ЗАТАШКАВАЊЕ И ЗИД ЋУТАЊА

Иако су докази били на столу, хрватске власти су деценијама показивале потпуну незаинтересованост за овај случај. Истрага је формално покренута тек 2006. године, и то искључиво зато што су синови убијене Љубе покренули поступак за накнаду штете. Сви хрватски судови, укључујући и Уставни суд, одбили су њихове захтјеве, што је породицу натјерало да правду потражи у Стразбуру.

Европски суд за људска права изнио је поразне чињенице: хрватске власти нису саслушале кључне заповједнике јединица које су тог дана биле на положајима око села, нити су узеле изјаве од непосредних свједока – синова убијене старице. Најшокантнији је податак да у периоду од 2010. до 2023. године држава није предузела буквално ниједну истражну радњу.

„ПЕДАЉ ВЕЋИ ОД ПУШКЕ” – СВЈЕДОЧАНСТВО МИЛОРАДА ВЕКИЋА

Посебну тежину случају даје испуцање Милорада Векића, који је у вријеме злочина био четрнаестогодишњи дјечак на стражи у Малој Врановици. Векић се сјећа да

је, чувши крик комшинице Љубе, зграбио пушку „паповку” и кренуо ка цести. Тамо се суочио са тројицом нападача и у размјени ватре вјероватно ранио једног од њих.

Иако се Векићеви иницијали помињу чак и у списима Суда у Стразбуру, хрватска полиција га никада није потражила. Да је постојала искрена намјера, истражитељи су могли провјерити који су припадници хрватских снага тог дана тражили медицинску помоћ због рањавања, али то никада није учињено. Векићева прича није „нова” – о његовој храбрости писао је лист *Српски тлас* још у октобру 1991. године под насловом који слави дјечачку храброст: „Педаљ већи од пушке”.

ПРАВДА КАО ДАЛЕКИ ЦИЉ

Милорад Векић данас живи у Београду и изразио је спремност да званично свједочи путем видео-линка, жељећи да након 35 година „скине терет” који носи. Његова адвокатица Слађана Чанковић истиче да су његови подаци драгоцјени и да држава више нема изговора да га заобилази.

Овај случај остаје опомена и тужни подсјетник на судбину српског живља на Банији, гдје су сеобе и страдања постали дио породичних генетика, а правда често остаје недостижна пред политичким калкулацијама и институционалном незаинтересованошћу.

КЉУЧНЕ ИЗМЈЕНЕ НА ГРАНИЦАМА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

ПРВА ФАЗА ЕЕС СИСТЕМА И ОБАВЕЗЕ ПУТНИКА

Од 10. априла 2026. године наступају значајне промјене на граничним прелазима земаља Европске уније и Шенгенског простора. Прва фаза новог контролног система, познатија под називом ЕЕС, у пуној је примјени још од октобра прошле године. За све нас који путујемо из Србије, ово је кључни период прилагођавања јер се управо сада врши масовно грађење биометријских досијеа путника. Иако гранични службеници према најавама и даље ударају печате у пасоше, што се очекује да ће трајати најкасније до 10. априла ове године, тај печат више није једини доказ нашег уласка. Паралелно са њим, сваки путник се приликом првог преласка границе региструје у дигиталну базу података. Ова процедура подразумијева скенирање отисака прстију и фотографисање лица, што при првом уласку може изазвати нешто дуже задржавање на прелазима, па вас савјетујемо да планирате додатно вријеме за путовање.

ОБАВЕЗНА БИОМЕТРИЈСКА РЕГИСТРАЦИЈА

За све путнике старије од 12 година ова биометријска регистрација је обавезна, а подаци остају сачувани у систему како би при сваком сљедећем преласку границе верификација била бржа. Уколико посједуете новији биометријски пасош, препоручује се коришћење самопослужних терминала, односно киоска на самим прелазима, јер је процедура преко њих знатно једноставнија. Ипак, чак и са дигиталном евиденцијом, општи услови Шенгена остају на снази. Граничари и даље имају право да траже на увид доказ о резервацији смјештаја, позивно писмо ако идете у госте, као

и повратну карту. Посебно обратите пажњу на финансијска средства, јер се као стандард узима износ од педесет до сто евра по дану боравка, а поједине земље, попут Аустрије, могу бити врло стриктне у контроли готовине. Такође, путно здравствено осигурање које покрива хитне случајеве остаје неопходна ставка за сигуран улазак.

СТРОЖА КОНТРОЛА СЕЗОНСКИХ РАДНИКА

Када је ријеч о радном статусу, прва фаза новог система доноси строжу контролу сезонских радника у региону. Србија традиционално шаље велики број људи на рад у Хрватску, Словенију и Њемачку, а дигитална евиденција уласка и изласка сада онемогућава раније праксе непријављеног боравка. У Хрватској је на снази нови Закон о

странцима који предвиђа сезонске дозволе до девет мјесеци у форми биометријског документа, док Словенија све више користи јединствене дозволе које обухватају и рад и боравак. У Њемачкој се и даље примјењује олакшани режим за Западни Балкан, али је за њега неопходан званичан уговор послодавца и национална виза. Након доласка на радно мјесто, обавезни сте да се пријавите пореским службама и фондовима социјалног осигурања како бисте остварили право на здравствену заштиту и гарантовану једнаку плату какву имају и домаћи радници.

ПРАВНА ЗАШТИТА

У случају да се суочите са одбијањем уласка или било каквим неправилним поступањем на граници, подсјећамо вас да имате право на заштиту и образложење на језику који разумијете. У таквим ситуацијама треба одмах контактирати конзуларна одјељења Амбасаде Србије. У Загребу је конзулат доступан на телефон +385 51 457 3331, док је у Љубљани дежурни телефон за хитне случајеве +386 1 4380 110. Право на жалбу против одлуке о одбијању уласка постоји у готово свим земљама ЕУ, а бесплатну правну помоћ и информације о вашим правима можете добити и код организација као што су Црвени крст или локална савјетовалишта за мигранте. Иако нас крајем године очекује и увођење ЕТИ-АС онлајн дозвола, тренутни фокус мора бити на исправности биометријских докумената и поштовању правила о кратким боравцима до деведесет дана, како бисмо избјегли депортације и казне које су у новом систему врло лако извршиве.

УДАР НА АНТИФАШИЗАМ: КОМЕ СМЕТА СПОМЕНИК ВОЂИ ПОКРЕТА ОТПОРА КОЈЕГ ЈЕ ОДЛИКОВАЛА АМЕРИКА?

Најава Хрватске странке права (ХСП БиХ) којом се тражи уклањање споменика генералу Драгољубу Дражи Михаиловићу у Билећи, представља покушај политичке ревизије историјских чињеница и директан притисак на културу сјећања српског народа. Док се оспорава право на поштовање историјских личности, свједочи смо парадоксалног процеса у којем покретачи оваквих иницијатива занемарују ретроградне појаве у сопственом политичком спектру.

Генерал Михаиловић био је вођа првог покрета отпора у окупираној Европи и командант Југословенске војске у отаџбини (ЈВУО). О његовој историјској улози свједоче документи који имају међународну тежину: амерички председник Хари Труман постхумно га је 1948. године одликовао орденом Legion of Merit (Легија заслужних) за изузетан допринос побједи Савезника и спасавање америчких авијатичара.

Ово признање, које је стигло директно из Бијеле куће, представља чињеницу коју политички захтјеви из Сарајева или Загреб не могу избрисати из историјских архива. Поред међународних признања, неопходно је истаћи да је у Србији донијета правоснажна судска одлука о његовој рехабилитацији. Тиме је институционално стављена тачка на идеолошке оптужнице из послјератног периода, а историјска истина заснована на доказима постављена изнад политичког прогона.

Чињеница да се генералу Михаиловићу ни данас, деценијама након погубљења, не зна за гроб, најбоље осликава методе тадашњег режима. Скривање гробног мјеста био је покушај брисања симбола отпора. Данашњи покушаји уклањања споменика у Билећи могу се тумачити као наставак сличне политике којом се жели спријечити суочавање са историјском грађом која постаје све доступнија јавности.

Посебно је спорно што овакве иницијативе долазе од организација које се нису јасно оградиле од контроверзне иконографије из периода Другог свјетског рата. Док свједочимо учествовању релативизацији симбола НДХ у јавном простору сусједних држава, оштрица напада усмјерава се ка споменику у Билећи.

Тражити рушење споменика генералу кога је одликовала Америка, док се истовремено игнорише бујање екстремизма у сопственим редовима, представља очигледан примјер политичких двоструких аршина. Право на сјећање и аутономно тумачење историје је неутуђиво, а споменик у Билећи стоји као подсјетник на вођу који је у најтежим временима заступао војничку дужност и борбу против тоталитарних система 20. вијека.

ВЛАДА ДА ОМОГУЋИ И ПЕНЗИОНЕРИМА ИЗ ХРВАТСКЕ И БиХ ПРАВО НА ПЕНЗИОНЕРСКЕ КАРТИЦЕ И БЕСПЛАТНУ РЕХАБИЛИТАЦИЈУ У БАЊАМА

Предсједник Савеза Срба из региона тражи да Влада донесе одлуку да и пензионери из Хрватске и БиХ и других држава региона који живе у Србији добију право на пензионерске картице и бесплатну рехабилитацију у бањама. Нажалост, поменута права немају пензионери који нису корисници Фонда ПИО Србије, односно који су пензије стекли у Хрватској, БиХ и другим државама региона (Словенија, Црна Гора и Македонија) и немају радног стажа у Србији.

Пензионери, родом из Хрватске, БиХ и других држава региона су оправдано огорчени, незадовољни и разочарани јер су и они држављани Србије. Они своје пензије троше у Србији и савјесно испуњавају своје обавезе према држави као и сви остали пензионери.

Пензионери са картицом могу да купују јефтине у трговинским ланцима и продавницама. Такође, имају попусте на здравствене прегледе, на боравак у бањама, у ресторанима, салонима, музејима, позориштима и тако даље. Право на бесплатну рехабилитацију у здравствено-стационарним установама и бањско-климатским лјечилиштима, у трајању од 10 дана, имају корисници старосних, инвалидских и породичних пензија, који имају пребивалиште на територији Републике Србије и чија пензија износи до 56.834 динара.

СРБИЈА ДА ТРАЖИ ОД ХРВАТСКЕ ДА ИСПЛАТИ ЗАОСТАЛЕ ПЕНЗИЈЕ ЗА 50.000 КРАЈИШКИХ СРБА И ЊИХОВИХ НАСЉЕДНИКА

Предсједник Савеза Срба из региона се залаже да Влада Србије тражи од Хрватске да исплати заостале, а неисплаћене пензије за 50.000 крајишких Срба и њихових насљедника. Хрватска дугује просјечно 81 заосталу пензију сваком крајишком пензионеру јер им је Туђманова проуштаска власт обуставила исплату почетком рата 1991. године. Хрватска више од 30 година од завршетка рата опструира рјешавање овог проблема што представља драстично и најгрубље кршење основних људских права. Један број крајишких пензионера поднио још 1996. и 1997. године захтјев Хрватском заводу за пензијско осигурање да се исплате заостале пензије и добили су одговор да право постоји, али да тобоже немају средстава. Хрватска има обавезу да исплати заостале пензије не само живим пензионерима већ и насљедницима оних пензионера који су преминули чекајући своја права. Пензија је стечено и имовинско право заштићено Уставом, које се не може укинути или ретроактивно смањивати након што је одлуком о пензионисању право остварено. Поред тога, у Анексу Г Бечког споразума у сукцесији под називом *Приватна својина и стечена права* прецизно стоји да свим грађанима и правним лицима морају бити призната, заштићена и враћена имовина коју су имали на дан 31. 12. 1990. године у једној од држава насљедница бивше СФРЈ. Такође, у Анексу Г пише и да ће било какво одузимање имовине под притисцима и пријетњама учињено након посљедњег дана 1990. године бити ништавно. Споразум о сукцесији бивше СФРЈ потписале су тадашња Савезна Република Југославија, Хрватска, Словенија, Македонија и БиХ прије 24 године у Бечу тј. 29. јуна 2001. године и садржи седам анекса. Ступио је на снагу три године касније тј. јуна 2004. године након потписа и посљедње земље сукцесора, Хрватске. По међународном праву и по Уставима Хрватске и БиХ поменути споразум има јачу правну снагу од домаћих закона јер је потврђен у Хрватском сабору и Парламентарној скупштини БиХ.

Србија да оснује Меморијални центар српских жртава на подручју бивше Југославије

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта предлаже да Србија оснује Меморијални центар српских жртава на подручју бивше Југославије са сједиштем у Београду. Меморијални центар би био кључна државна институција која негује сјећање на српске жртве и бори се за истину о страдању и етничком чишћењу српског народа деведесетих година прошлог вијека тј. од 1990. до 2000. године и о мартовском погрому Срба са Косова и Метохије 2004. године.

Посебно би била значајна активност да се што више фактора у међународној заједници упозна са чињеницама о страдању Срба. Важни задаци Меморијалног центра

били би попис српских жртава и организовање посјета ученика осмих разреда основних школа из читаве Србије.

Меморијални центар српских жртава на подручју бивше Југославије од 1990. до 2000. године требао би да има више посебних јединица које се тичу прикупљања фотографија, личних предмета и документације и истраживачког рада, прикупљања књига, часописа и других штампаних и електронских издања, организовања сталних, повремених и гостујућих изложби, едукација, комеморација, предавања, обиљежавања стратишта, издавачке дјелатности везано за публикације, видео-материјале, архивску грађу, историографске радове и др.

У питању су истраживачки Архив, Библиотека, Музеј, Школа о миру и Управа за спомен-обиљежја и страдале, као и пратеће службе. У оквиру Меморијалног центра био би изграђен централни споменик српским жртвама 1990–2000. године, као и више спомен-обиљежја и скулптура. Грађани би имали могућност да посјете Меморијални центар приликом одржавања комеморација, као и другим данима.

У дијелу међународне заједнице, као и у нашем окружењу доминирају двоструки стандарди што се тиче односа према жртвама.

Српске жртве се понижавају, вријеђају, умањују и негирају док се жртвама других

народа одају почести и признања. Негирање српских жртава представља једну од најозбиљнијих препрека миру у региону. Без једнаке правде за све жртве рата, у региону нија могућа истинска нормализација односа, а камоли успостава повјерења и помирење.

Због тога је важно да се оснује Меморијални центар чији би један од задатака био да указује на опасност коју двоструки стандарди и ревизионизам представљају за изградњу мира у региону и борио се против тога. Снагама које умањују и негирају српске жртве и шире мржњу и нетрпељивост треба се супротставити приступом који се темељи на чињеницама, дијалогу и толеранцији

Србија да оснује Институт за истраживање рата и ратних злочина са задатком да докаже да се у Сребреници није десио геноцид

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта предлаже да Србија оснује Институт за истраживање рата и ратних злочина чији би један од задатака био да аргументовано покаже да се у Сребреници 1995. године није десио геноцид над муслиманима. Према Конвенцији УН-а, геноцид чини свако ко има намјеру да у цијелости или дјелимично физички уништи неку националну, расну, етничку или вјерску групу.

Ако се не утврди геноцидна намјера, сва наведена дјела су кажњива, али не као геноцид, већ као друго кривично дјело (злочин против човјечности, ратни злочин и др.). Хашки трибунал у својим пресудама апсолутно није доказао да је политичко и војно руководство Републике Српске имало намјеру

да униште муслимане из Сребренице. Линта истиче да су Срби заиста хтјели да изврше геноцид они би ликвидирали 25.000 до 30.000 муслиманских цивила који су били у њиховим рукама у Поточарима. Умјесто тога српске снаге су организовале превоз муслиманских жена, дјеце и стараца и превезли их на територију под контролом муслимана. Јасно је да измјештање муслиманских цивила из ратног подручја Сребренице није и не може бити никакав доказ геноцидне намјере.

Поред тога, Хашки трибунал није доказао да су погубљења муслиманских ратних заробљеника била геноцид, односно да су злочини у Сребреници извршени са геноцидним намјерама. Ради се о ратном злочину који је почињен из освете због

масовног страдања српских цивила и бораца на подручју Сребренице и шире.

Заробљени муслимански борци нису стрељани због националне, етничке, расне или вјерске припадности већ зато што су третирали као непријатељи који су починили злочине над Србима.

Међународни суд правде у Хагу је 2007. године донио одлуку да је у Сребреници почињен наводни геноцид, прије свега, на основу читавог низа политичких пресуда које је донио Хашки трибунал против Срба, а које нису засноване на доказима и чињеницама већ на претпоставкама и лажним исказима свједока.

Један од задатака Института би био разобличавање лажног и пропагандног мита о великосрпској агресији на Хрватску и БиХ.

Неопходно оснивање Музеја Срба из региона због отимања и фалсификовања српске баштине

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта сматра да је од националног значаја да Србија оснује посебну државну институцију Музеј Срба из региона који би се бавио чувањем и негованњем културне баштине, обичаја и традиције Срба који су родом и поријеклом из региона или живе у државама у окружењу. То су Словенија, Хрватска, БиХ, Црна Гора, Мађарска, Румунија, Албанија и др.

Србија има обавезу да штити културну баштину на-

шег народа у региону односно да се залаже за досљедну примјену међународних конвенција о заштити материјалног и нематеријалног културног наслеђа изван наше државе.

Посебно је важно да се заштити културна баштина Срба у оним државама гдје Срби више не живе или живе у веома малом броју због етничког чишћења или других разлога.

У оквиру Музеја Срба из региона, постојао би већи број културних центара. Један од њих би био Културни

центар Срба из Крајине. Поред тога, постојали би Културни центар Срба из Федерације БиХ, Културни центар Срба из Републике Српске, Културни центар Срба из Црне Горе, Културни центар Срба из Македоније, Културни центар Срба из Словеније, Културни центар Срба Албаније и др.

У Хрватској и Федерацији БиХ траје смишљени процес отимања српског наслеђа с циљем да се преименује у хрватско и бошњачко или чак уништи. Хрватске и бошњач-

ке институције у континуитету раде на грубом фалсификовању свега што је српско с циљем да се затре српски језик и ћирилица, а тиме и српски народ на том подручју. Присвајају се стари српски споменици и обичаји и представљају као хрватски и бошњачки.

Својатају се српски јунаци, научници, умјетници, писци и други познати Срби и проглашавају Хрватима и Бошњацима. Слично стање је у Црној Гори, Сјеверној Македонији и Албанији.

ИМЕНА ИЗНАД СТАТИСТИКЕ

ПОТРЕСНА СВЈЕДОЧАНСТВА О СРПСКИМ ЖРТВАМА У ПАЛАТИ НАЦИЈА У ЖЕНЕВИ

Изложба *Сјећања*, отворена у сједишту Уједињених нација, отргла је судбине несталих и погинулих Срба из хладних архива и статистичких извјештаја, враћајући им идентитет и људско лице пред међународном јавношћу.

У Палати нација у Женеви, 23. марта 2026. године, свечано је отворена изложба под називом *Сјећања*, посвећена судбинама лица несталих током оружаних сукоба на простору бивше Југославије. Поставка представља глас породица које и даље трагају за истином, а отворио ју је генерални секретар Министарства спољних послова Републике Србије Душан Козарев.

ЖРТВА У ФОКУСУ СВЈЕТСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

На отварању изложбе, која за циљ има изградњу културе сјећања и промовисање емпатије према жртвама, говорили су еминентни представници међународних и домаћих институција. Лидија Григорјева, шеф кабинета генералног директора Канцеларије УН у Женеви, истакла је важност очувања сјећања, док је Душан Козарев нагласио да је рјешавање питања несталих лица наш заједнички дуг према про-

» У Палати нација у Женеви, свечано је отворена изложба под називом *Сјећања*

шлости, али и обавеза према будућности.

Председник Комисије за нестала лица, Вељко Одаловић, и предсједница Координације српских удружења породица несталих, убијених и погинулих лица, Мирјана Божин, указали су на хуманитарни карактер овог питања које мора бити изнад сваке политике.

ПЈЕСМА КОЈА ЈЕ ПОТРЕСЛА ЖЕНЕВУ

Најпотреснији тренутак био је говор Драгице Мајсторовић, чланице Удружења породица киднапованих и несталих лица на Косову и Метохији. Она је пред присутним дипломатама и званичницима рецитовала пјесму *Убицо*, коју је посветила свом несталом сину Ивану Мајсторовићу, прено-

сећи кроз стих сву бол и неизвјесност која деценијама не јењава.

Предсједница Удружења Суза, Драгана Ђукић, истакла је да су ове слике проистекле из рада са породицама кроз психолошке радионице.

— Сlike илуструју лијепе тренутке који су били потиснути дугогодишњим трагањем. Оне дају снагу породицама да издрже и

враћају несталима њихова имена и презимена — поручила је Ђукићева.

Једна од ауторки слика, Драгана Милић, појаснила је да је задатак био пронаћи тренутке мира и свјетлости у животима породица које носе претешко бреме туге, како би се илустровала сјећања која пружају наду.

ПРОТИВ ЗАБОРАВА И НИВЕЛИСАЊА ЖРТАВА

Поставку чине илустрације које приказују патњу породица за само 32 судбине, док се у региону и даље трага за хиљадама људи. Изложба је дио ширег пројекта меморијализације подржаног од стране Међународног комитета Црвеног крста (МКЦК), Европске уније и Програма УН за развој (УНДП). Програм је завршен видео-спотом МКЦК-а који кроз статистичке податке и изјаве чланова породица опомиње на чињеницу да нестали не смију остати само бројеви и НН предмети лишени идентитета.

Породице окупљене око изложбе *Сјећања* упутиле су из Женеви јасан апел: крајње је вријеме да се болна неизвјесност оконча и да се свакој жртви врати име, а породицама право на мјесто гдје ће моћи упалити свијећу за своје најмилије.

Владимир Умељић: Србоцид – име које памти нашу трагедију

Издавачка кућа *Прометей* објављује капиталну студију др Владимира Умељића *Србоцид хрватске државе 1941–1945*. У разговору за портал *Искра* овај истраживач геноцида разоткрива зашто је прецизно именовање српског страдања пресудно за свјетску историју, коме заиста користи скупштинско ћутање и зашто се миленијумски „балкански чвор“ може разријешити само истином, а не политичким трговинама.

Др Владимир Умељић, лекар и историчар који деценијама из Немачке предводи борбу за достојанство српских жртава, научни је утемељитељ појма „Србоцид“. Увођењем овог термина 2006. године, Умељић је наш страдалнички завјет поставио у исту равну са Холокаустом, не дозвољавајући да геноцид над Србима у НДХ остане само нијема статистика без имена и идентитета.

● Издавачка кућа *Прометей* објављује Вашу нову књигу о Србоциду. Шта је примарни циљ овог пројекта?

— Србоцид је врло битан појам за брзо препознавање геноцида хрватске државе 1941–1945. над Србима, аналогно називима Холокауст за Јевреје и Самударипен за Роме. Увео сам га у науку 2006. године. Циљ је брзо препознавање, лако памћење и укоријењивање у културу сјећања, не само нашег народа. Кад кажете Холокауст, цио свијет зна о коме је ријеч. Тај статус мора остварити и Србоцид.

● Књига је својерсни пресјек Вашег дугогодишњег рада?

— Тако је. Објавио сам до сада дванаест

ФОТО: ИСКРА

обимних студија и велики број анализа. Овај текст је избор крајњих прилога и интервјуа – својерсни компендијум. Сврха је ширење истине и гајење културе памћења. То није само дуг према жртвама, већ једини начин да се крвави чвор српско-хрватских односа једном разријешити и уступи мјесто цивилизованог коезистенцији.

● Књига почиње Вашом Декларацијом о Србоциду, али садржи и критике на рачун српских парламентарца.

— Један од резултата ове публикације требало би бити доношење Декларације од стране највиших српских политичких представника. Крајње је вријеме да српски парламентарци коригују своје врло чудно понашање и падање на фундаменталном испиту свијести и савјести, јер су у Скупштини Србије одбили чак и да дискутују о томе. Текст те Декларације су већ потписали чланови САНУ, професори и доктори наука из цијелог свијета. Свако путовање почиње првим кораком.

● Како објашњавате такву пасивност изабраних представника народа?

— Не могу то да схватим. Како каже Макијавели: „Није важно ко шта каже, важно је коме то користи.“ Одбијање доношења Декларације о страховном страдању сопственог народа недвосмислено користи само онима који поричу ту историјску чињеницу. То није у интересу српских жртава, нити историјске истине. О томе би парламентарци морали озбиљно да размисле.

● Често се чује да би Хрватска због Декларације могла да кочи ЕУ пут Србије?

— То су бесмислице. Ова Хрватска ће ионако учинити све да омете Србију. Погледајте шта раде са Црном Гором. Једном успешно уцијењени, плаћају унедоглед.

● А шта је са правним аргументом да се геноцид десило прије УН резолуције?

— И то је бесмислица. Холокауст и Самударипен су се такође догодили прије те Резолуције. Да ли то значи да Холокауст није био геноцид? Волио бих да видим онога ко би се усудио да то тврди.

● Ви тврдите да је „крвави чвор“ замршен много прије 1941. године?

— Најкасније од Велике шизме 1054. године, када је повучена граница између римокатоличког и православног хришћанства. Тај дубоки ров пролази кроз Балкан. Од тада трају перманентни покушаји насилног покатоличавања и анихилације Срба, што је кулминирало Србоцидом 1941–1945. Историја наших односа је оптерећена тешком хипотеком коју су стварали и спољ-

ни империјални актери, јер се „очеве историје“ ријетко налазе у малим народима.

● Како се ослободити те хипотеке и спријечити понављање страха?

— Морамо схватити да смо ми на Балкану есенцијално упућени једни на друге. Ми смо социјално-психолошки увезани у „Гордијев чвор“, а покушаји његовог рјешавања мачем показали су се трагичним. Ми смо „осуђени“ једни на друге. Хрватима и Србима предстоји мукотрпан пут суочавања са заједничком историјом. Једини путоказ ка циљу је утврђивање историјске истине. Живот у заблуди рађа мржњу, а само из истине се рађа љубав.

● Велики дио хрватске елите Ваша истраживања види као „злонамерне оптужбе“ против цијелог народа. Како њима одговорити?

— То су провидне демагошке флоскуле екстремних идеолога. Тешко да ће се они икада приклонити истини. Међутим, овом књигом се пружа рука оним другима, вјерујем већини Хрвата. Дијалог подразумијева да нема колективне нити насљедне кривице, већ само заједничке одговорности за будућност.

● Значи, ова књига није оптужница?

— Никако. Она је аргументована тачка гледишта заснована на провјерљивим изворима. Пут који су заједнички прешли Нјемци и Јевреји након Другог свјетског рата даје наду да ће то и Хрватима и Србима једног дана успјети. Али само ако будемо искрено и беспоштедно гледали истину у очи.

КОЛОНИСТИ СОЛУНСКИ ДОБРОВОЉЦИ - ЉУДИ, ЦРТИЦЕ, СУДБИНЕ 24.

» ПИШЕ: ДР МИЛАН МИЦИЋ, ИСТОРИЧАР

Постојећа литература и архивска грађа дјелимично реконструишу животне судбине српских добровољаца на-

сељених у Банату, Бачкој, Срему, Славонији и Барањи у времену Великог рата (1914–1918) и њихове колонизације (1921–1941); илуструју токове рата и колонизације, дочаравају исто-

ријске процесе, околности и промјене изазване ратом и сеобом у њиховим животима и истражује људску судбину човјека – ратника, сточара, ратара, колонисте, а често и печалбара.

Личности добровољаца – колониста у овом раду случајни су узорак на којем се види преламање крупних историјских а и промјена у животу обичног човјека.

ОД АВТОВАЧКИХ ВЈЕШАЛА ДО БАЧКЕ РАВНИЦЕ: РАТНИ ПУТ И СУДБИНА КРСТА ШКИЉЕВИЋА

Крсто Шкиљевић родио се у Изгорима код Гацка 1891. године. У Великом рату (1914–1918) године мобилисали су га у 4. босанскохерцеговачки пук и послали на руски, галицијски фронт. У борбама на руском фронту Крсто се предао руским трупама и доспио у заробљеништво. У 3. пук Прве српске добровољачке дивизије ступио је 20. априла 1916. године и био је у строју 29. априла 1916. године када је формирана ова јединица и када је пред црквом у Одеси добијала пуковске заставе. Као борац 3. пука Прве српске добровољачке дивизије учествовао је Крсто у борбама на Добруцанском фронту у лето-јесен 1916. године када је био одликован руским и румунским одликовањима за храброст.

У сјећањима Илије Шуњке, добровољца 3. пука Прве српске добровољачке дивизије из Врбице код Ливна насељеном 1927. године у колонију Сириг код Темерина остало је сјећање на борбу Крсте Шкиљевића у Добруци. Илији Шуњки о том догађају причао је његов земљак и комшија Раде Бикић. Ријеч је о боју код Амзаче којег су српски добровољци водили са турском 25. низамском дивизијом.

У поменутом боју почетком октобра 1916. године Раде Бикић дошао је са капетаном и мањом групом војника, међу којима је био и Крсто Шкиљевић, у готово безизлазну ситуацију, јер су залутали у турске линије. Шта се дешавало са њима описао је Илија Шуњка у својим сјећањима:

„Капетан, трећа наша чета и неки Бошко Крунић са својим водом зароби турске топове. Турци напуштише и кувине. Наши трчали и оду у турску позадину и заробе неколико Турчина и ноће код неке сламе и по реду чували стражу све тако до самок сванућа. Кад се почео дан указивати они онда тек видили да су им Турци за леђима. Да нису Турци мислили да су Бугари не би живи из њеве позадине кунтарисали. Раде Бикић прича њива спасавања:

„Имамо нас дванајс и капетан тринаест и пет Турака заробљени. Капетан и Шкиљевић доћерају тројицу. Мени било криво да се они хвале да су заробили три Турчина а ионако с Шкиљевићем немощ на крај, све он па он. Ја зграби пушку, бијо прислонио уза сламу, већ неки спавају па у ноћ. Треви турску патролу наоко изненада, завика стој. Они

људи мисле да нисам сам, бацисе пушке преда ме. Ја ји зграби и пошо, све им руски говорим да се већма боје и богами и ја зароби двојицу. Е, сад и треба чувати, али нас тројица пушку у руке, па стално око њи.

Видимо зора помало поче развијавати и видимо турске патроле одају иза нас, али они на то главе не окрећу мисле да су Бугари. Док чујемо нека граја прад нами се чује а иза леђа турске патроле одају док нас неколико и капетан поћошмо мало да видимо шта се то чује. Кад имаш шта видјети, пукала она долина и пуна турске војске. Овицири на коњима, све постројено, предаје се рапорт. Ми видимо тек сада шта је снами, да смо залутали и упали Турцима у руке. Прићошмо слами ко јадни ко жалосни и Крсте Шкиљевић каже капетану: „А капетана што нас издаде“. Он уздану, изаплако и уземарамицу и таре сузе и рече кроз плач: „Крсто брате зар си то помислијо. Знате другови ја се жив предати нећу, нека ме сјечу комат по комат. Него слушајте. Још дан, није се развидило, све збацили са себе, само пушку у руку и полако док прођемо њиве ровове. Чим пређемо њеву линију капу у једну а пушку у другу руку па бјежи како ко море.“

Ми прећошмо а Турци ништа не гледају. Мисле да смо Бугари. Кад пређешмо и полетишмо док су они Турци што смо их заробили казали да ми нисмо Бугари већ непријатељи, ми смо доста одмакли док се коњица иза једног бријега натри знам. Али, било је среће, посуше из пушака и митраље за па заузбише коњицу јер коњици не би могли утећи. Само је с нами бијо један од првок пука и њга је у оном нашем летењу кугла уда-

рила и он је осто рањен. Шта су Турци шњим радили то не знамо.

Погледам на страну капетан според мене, долетимо пред румунске ровове. Ромуни искочили из ровова и пушке на нишан и вичу: Бацте, оружје, не дају прићи рововима. Сад од нас муке. Капетан виче француски, њемачки, руски, српски, ништа не помаже. Они искочише из ровова и држе пушке на готовс а ми како смо трчали нако распоређени, свако стако укопан, обесио пушчетину низа се па даље ни корак напријет. Капетану се дојадило, види свакако говори, ништа не помаже, а он како држи у једној руци капу а у другој сабљу, он зграби капу у десну руку, па је баци пред њево овицира а онај приће капи и погледа у кокарду. Кад види чија је капа он погледа десно и лијево и нешто рече Ромунима. Они зграбише пушке посриједи и полетеше нами а овицир капетану. После су ми казивали да је то било смијешно гледати са стране. По два се ватају за нашек једнок и љубе и носе у ровове. То се све одиграло још од сунца није било ни појма.“

Послије повлачења из Добруце Крсто се са својим друговима одмарао у околини Одесе, а потом је до Солунског фронта у јесен 1917. – прољеће 1918. године прошао пут преко Сибира, Кореје, Хонг Конга, Сингапура, Цејлона, Суецког канала и Индијског океана. У борбама на Солунском фронту у септембру 1918. године Крсто је одликован Карађорђевог звијездом за показану храброст.

О Крсту по повратку кући у Изгоре нема података до 20. марта 1928. године када се припремао за сеобу на добровољачку земљу у Војводину. Изјаву о породичном

стању потписао је сеоски старјешина села Изгори Ђоко Мاستиловић. Тада је Крсто имао тридесет и седам година, а његова жена Јована тридесет и једну. Најстарија ћерка Ђурђа имала је осам година, што значи да се Крсто могао оженити по повратку из рата 1919. године када је имао двадесет и осам година. Ђерка Вукосава имала је шест година, син Данило четири године, а син Урош тада је био стар свега шест мјесеци. Крсто се није те 1928. године преселио у Војводину. У Београду 21. децембра 1928. године жалио се да је „добрио грозну парцелу у Чуругу“, у Бачкој и морао је у допису да се позива да му „повољно ријеше молбу ко исправном добровољцу одликованом Карађорђевог звијездом и више одликовања.“

У прољеће 1929. године Крсто је добио земљиште на велепосједу Рихарда Хамерштајна у општини Станишић у новом насељу Алекса Шантића којег су основали у трећој деценији 20. вијека добровољци из околине Мостара и околине Војнића. Крсто је добио земљиште које је припадало добровољачкој аграрној заједници у Алекси Шантићу која је 30 к. ј. земље користила као пашњак. Како је могао Крсто сазнати за ову нераспоредјену и пашњачку земљу на самој југословенско-мађарској граници? У околини Сомбора, такође на новој граници, била је основана колонија Растина насељена махом колонистима из Лике (највише Кореница), али и са мањим бројем колониста из околине Гацка. Земљиште у поменутој колонији добило је осам добровољаца из породице Елез из Изгора и Мићо Шкиљевић, могуће рођак Крсте Шкиљевића.

Крстово добијање земље од сеоског пашњака изазвало је узбуну међу већ насељеним добровољцима у колонији Алекса Шантића који су бранили своје право на сеоски пашњак и напасање стоке чији су производи чинили прехранбену основу њихових породица. Жупанијски аграрни уред из Новог Сада 28. марта 1929. године тврдио је да на 30 к. ј. налази се пашњак, а у средини је јама величине ¼ к. ј. што је вјероватно била јама из којег су насељеници копали земљу за градњу кућа, односно „набијање“ земљом. Колонисти у Алекси Шантићу, Ђоко Гачић, наведен од аутора овог дописа као „Ђока Гачић“ и Никола Матковић 8. септембра 1929. године у својој жалби навели су да у „колонији Алекса Шантића живи око 100 породица. Не знамо као да се цијели свијет против нас уротио, па тако исто и Жупанијски аграрни уред који је почео тај пашњак да дијели колонистима и добровољцима не водећи рачуна о томе да је колонији без тог пашњака немогућ опстанак.“

Пашњак је сведен на 16 к. ј.” Став колоније Алекса Шантића 12. јуна 1929. године подржао је и правни референт Бачке области са захтијевом да се молби изађе у сусрет јер „не може постојати једна насеобина са 700 душа и 100 кућа без једног пашњака 50–200 к. ј.“

Крсто Шкиљевић преминуо је врло брзо по добијању земљишта у Алекси Шантићу код Сомбора године 1931. У том тренутку имао је четрдесет година. Да је нека рана или болест изазвана њоме и ратом била узрок његове смрти може се само претпоставити.

Крсто Шкиљевић се одвојио из задруге на чијем је челу био прије рата 1914. године његов отац Новица Шкиљевић и сам са статусом добровољца. Новица као добровољац трагично је страдао 1916. године јер је са групом добровољаца Гатачког батаљона објешен у Автовцу код Гацка у прољеће те године јер није успио да се повуче преко Албаније са главнином Гатачког батаљона црногорске војске, заостао је за главнином у повлачењу и као такав ухваћен је од шукцора и аустроугарских патрола.

На челу задруге налазила се по смрти Новице његова жена Анђа која је 8. марта 1932. године имала 62 године и десеточлану породицу (синове: Душана – 26 година и Лазара – 30 година, кћери: Обре-

нију – 27 година и Милосаву – 21 годину) снаху Јовану – 32 године, унучад: Ђурђу – 11 година, Вуко-саву – 11 година, Данила – 8 година и Уроша – 5 година). Задруга Шкиљевића располагала је са знатним бројем грла стоке: 2 вола, 2 коња, 2 краве, 2 јунади, 40 оваца, са ориџином која је доносила 700 кг. усјева, косаницом која је доносила 4000 кг. усјева, кућом и шталом вриједном 12.000 динара. 20. јула 1932. године Анђа је тражила земљу у општини Станишић „јер ми је родбина тамо насељена. У питању је колонија Алекса Шантића гдје јој се доселио син Крсто Шкиљевић који је преминуо годину дана раније тако да она не помиње сина, већ родбину. 6. новембра 1934. године када је Анђа Шкиљевић тражила додјелу мужевљеве добровољачке земље и жељела је да добије земљиште у Жеднику или Темерину јер је тамо имала насељене рођаке, али вјероватније у колонијама Бачко Душаново или Сириг. Њен син Душан дошао је на подручје општине Сента у колонију Душаново 1. октобра 1933. године и населио се код брата од тетке Луке Анђелића гдје је живио са рођаковом породицом. Тек 3. децембра 1939. године Анђа Шкиљевић добила је земљиште у пореској општини Чантавир, односно у колонији Бачко Душаново и то посјед аграрне заједнице Чантавир, што говори о недостатку земљишта на сјеверу Бачке у годинама када је колонијација била завршена.

И Новичин рођени брат Андрија Шкиљевић доживио је исту судбину као Новица. Аустроугари су га објесили у Автовцу 30. марта (13. априла по новом календару) 1916. године. Њега је као и остале, на смрт осуђене добровољце, исповиједао, причестио и сахрањено свештеник Јован Поповић. Тада су аустроугарске власти у Автовцу објесиле 36 добровољаца Гатачког батаљона који нису успјели да се повуку са главнином војске и тај догађај остао је познат под именом „автовачка вјешала.“ У тренутку смрти Андрија Шкиљевић имао је педесет и двије године, а у рубрици „узрок смрти“ у документу издатом 1931. године, узрок смрти није био наведен.

Општина борачка којој је припадало село Изгори 3. септембра 1931. године издала је потврду Андријиној дјечи, Игњату и Видаку. Те године Игњат је имао двадесет и пет година, а Видак седамнаест. Кућа је посједовала пет говеда вриједних 8.000 динара, тридесет оваца вриједних 4.500 динара, ориџине која је дала 300 кг. усјева и косанице која је дала 7.000 кг. усјева. Браћа Шкиљевић земљиште су добили у Пачиру 8. априла 1932. године на посједу Стипана Војнића, али дванаест дана касније одлука је преименована и 20. априла 1932. године земљиште су добили у општини Чантавир, парцелу од непризнатог добровољца Стевана Кобана. Вјероватно су браћа Шкиљевић населила колонију Бачко Душаново на подручју ове мађарске општине.

СОЛУНСКИ ЗАЛОГ БАНАТСКОЈ РАВНИЦИ

Представљена Монографија колоније у Владимировцу

Пологањем вијенаца на споменик Ратним добровољцима 1912–1918. и промоцијом *Монографије колоније у Владимировцу*, обиљежене су 104 године од колонизације овог банатског мјеста. Био је то дан подсјећања на људе који су са крша Лике, Далмације, Босне и Црне Горе дошли под ведро небо Србије, замјењујући пушку плугом, а планине непрегледном равницом.

Обиљежавање годишњице почело је одавањем почаст ратницима који су ударили темеље данашњег Владимировца (некадашњег Петровог Села). Вијенце на споменик положили су чланови Удружења Солунаца и Удружења резервних војних старјешина општине Алибунар.

ИМЕНА ИЗВУЧЕНА ИЗ ЗАБОРАВА

Посебан тренутак пијетета представљао је откривање плоче са именима страдалника сахрањених на Румунском гробљу у Владимировцу од 1922. до 1935. године. Ову плочу, која је коначно именовала претке који су до отварања српског гробља почивали без трајног обиљежја, откриле су потомкиње добровољаца Зорица Зеца Сарић и Бранка Прибић.

Зорица Зеца Сарић, чији је отац био солунац, а сестра ратник Сремског фронта, кроз пригодну пјесму се присјетила дјетињства и оца којег је изгубила 1941. године, када су га окупатори убили у Банатском Карловцу. Предсједник Удружења Сава Лукић подсјетио је на сурову истину тог времена – да је до 1935. године у колонији преминуло највише дјете, која нису издржала тешке услове прилагођавања на нову средину.

» Зорица Зеца Сарић и Бранка Прибић пред плочом са именима страдалника

» Зоран Максимовић и Милош Окелј

» др Мирча Маран

Свечаност је настављена на Дјевојачком бунару, у ресторану *Плава дама*, гдје су госте, по старом обичају, погачом и сољу дочекале младе потомкиње солунских ратника. Повод окупљања била је промоција *Монографије Колоније у Владимировцу*, капиталног издања Удружења потомака солунских добровољаца 1912–1918.

ОД АМЕРИКЕ ДО ВЕДРОГ НЕБА БАНАТА

Историчар др Мирча Маран изразио је задовољство успјешно реализованим пројектом, истичући Саву Лукића као главног покретача.

— Ова илустрована монографија ће остати генерацијама потомака као свједочанство о једном времену и трајна успомена на историју Владимировца. Сави желим још пуно стваралачке енергије за наредна издања — поручио је др Маран.

Иницијативу за формирање самог Удружења покренуо је Зоран Максимовић Шуца, чиме је омогућено да се сјећање на досељенике институционализује.

Најупечатљивије свједочанство о досељеничкој снази донио је Ђорђе Стојсављевић, представник Велике Попине, мјеста из којег је у Владимировац дошао највећи број колониста. Он је подсјетио на легендарни примјер деветорице браће Вајагић који су са оцем дошли из Америке као добровољци и сви преживјели пакао рата.

— Ти људи, баш као и они који су дошли 1995. године, дочекани су у Србији само ведрим небом изнад главе. Држава је тек касније помагала. Сава је направио велики посао јер оно што се не запише, то се заборави — истакао је Стојсављевић, који је књигу *Зрмањски крај* поклатио Белки Николић, која и даље предано одржава везе са завичајем.

Након званичног дијела и томболе коју су подржали спонзори, услиједило је заједничко дружење уз трпезу и звуке народне музике, чиме је на достојанствен начин заокружен овај дан сјећања на претке који су својом упорношћу поставили темеље данашњег насеља.

ДРАГАНА БОКУН

» Предсједник потомака солунских добровољаца 1912–1918. Сава Лукић

ОД ПЕТРОВОГ СЕЛА ДО ДОБРОВОЉАЧКЕ КОЛОНИЈЕ

Након Првог свјетског рата, Банат доживљава крупне демографске и друштвене промјене, које су се нарочито одразиле на Владимировац (некадашње Петрово Село).

Доласком српских добровољаца и породица из различитих крајева, али и оптаната из Мађарске, значајно је ојачан српски етнички елемент, мијењајући из темеља културну и социјалну структуру становништва.

ТРГОВАЧКИ УСПОН И ЗНАЧАЈ ЖЕЉЕЗНИЦЕ

Владимировац су 1808. године основале румунске породице,

али мјесто добија на тежини крајем 19. вијека изградњом жељезничких пруга. Саобраћајна повезаност омогућила је економски процват и јачање трговине којом су се бавиле угледне српске породице.

Посједујући велике магацине за жито, они су постали кључни извозници житарица преко Панчева и Дунава, заузимајући временом значајне функције у локалној заједници.

Борба за опстанак и просвјету Долазак добровољаца са простора Лике, Далмације, Босне и Црне Горе донио је нову динамику развоја, али и тешка искушења.

Први становници суочавали су се са лошим стамбеним условима и великим недостатком пијаће воде која се првобитно допремала, док касније копање бунара није у потпуности ријешило проблем. Посебна пажња посвећена је просвјети; иако се настава у почетку одвијала у приватним кућама на више језика, изградњом школске зграде ударени су темељи организованог образовања.

ЕКОНОМСКИ НАПРЕДАК И СЕОБЕ

Важну улогу у свакодневици имала је вјера. Иако у првим годинама није било храма, вјерски обреди су се редовно одржавали,

а подизање цркве постало је центар духовног окупљања и очувања националног идентитета. Становници су вриједно његовали своје обичаје, спајајући их са банатским начином живота.

Напредак насеља био је нераскидиво везан за пољопривреду и рад на жељезници. Иако су боља саобраћајна повезаност и изградња путева подизали стандард, многи су у потрази за бољим животом временом одлазили ка већим градовима. Ипак, они који су остали, својим радом и упорношћу поставили су чврсте темеље на којима Владимировац почива и данас.

ЖИВОТНИ ПУТ ДУШАНА И ДАНИЕЛЕ МАЋЕШИЋ

Породица Маћешић из Батајнице (Земун) један је од лијепих примјера како се љубав, рад и посвећеност претварају у стабилан и испуњен породични живот. Даниела Маћешић, рођена Пушкар (1983), поријеклом је са Баније, а дјетињство је провела у Топуском до 1995. године. Њен супруг Душан Маћешић (1976), одрастао је у Лоскуњи код Војнића, са коријенима на Кордуни. Тај завичајни дух – скромност, рад и поштовање породице – остао је дубоко уткан у њихов начин живота.

Вјенчали су се 2003. године, а након кратког подстанарског живота, већ 2004. купују стан у Батајници, гдје и данас живе. Душан ради на Кванташкој пијаци у Београду још од 1997. године, док се Даниела бави маникиром и данас има свој салон. Заједно су изградили дом испуњен дјечјом грајом, обавезама, али и великом љубављу.

Њихову породицу чини четворо дјеце: Михаило (2003), рођен у Земуну, који данас живи и ради на Исланду; Вељко (2006), студент Безбједности; Александар (2008), ученик средње Економске школе у Старој Пазови; и најмлађа Анђелија (2012), ученица седмог разреда.

● **Како сте се Ви и Ваш супруг одлучили на већи број дјеце? Да ли сте то планирали од почетка?**

– Никада нисам мислила да ћу имати више од једног дјетета. Друго дијете је дошло непланирано, треће сам ја баш жељела, а четврто сам замишљала као дјечака по имену Стеван. Међутим, стигла је Анђелија, која је свјетлост наше породице. Искрено, жао ми је што нисам родила још дјеце – можда бих имала још једну дјевојчицу.

● **Како су ваше породице и пријатељи реаговали на вашу одлуку да имате четворо дјеце?**

– Наше породице су биле шокиране – неки зато што живимо у стану, неки због мог здравља, а неки због финансија. Ипак, сматрам да дјеца не морају бити велики трошак ако се науче скромном животу и правим вриједностима. Никада нису пропустили екскурзије или рекреативне наставе, а гардероба се често насљеђивала. И данас има људи који су изненађени што имамо четворо дјеце.

● **Како је изгледао један Ваш типичан дан када су дјеца била мала?**

– Мислим да ми је најтеже било када сам имала троје мале дјеце, али уједно и најљепше. Сада када о томе размишљам не знам одакле ми снага и вријеме за све то. Дан је био испуњен обавезама – дијете од непуне двије године и беба која се буди на свака три сата, пелене, флашице, цуцле. Све је постало рутина: устајање, кафа, буђење дјеце, облачење, хигијена, доручак и обавезна шетња. Када се родио Александар, старији син је већ сам ишао напоље јер је ули-

» У времену када се број дјеце све чешће своди на демографску статистику, а породични живот на економску рачуницу, серијал *Куће пуне живота* доноси приче о људима који су изабрали другачији пут – пут бројне породице, одговорности и умножене љубави.

ПРИЧА ТРЕЋА

» Анђелија, Душан, Александар, Вељко, Михаило и Даниела Маћешић

НОВО ОГЊИШТЕ БАНИЈЕ И КОРДУНА У БАТАЈНИЦИ

ца била мирна. Млађи су спавали, кувао се ручак, па поново напоље, вечера и купање. Уз све то ишло је и сређивање куће, прање веша и све остало, јер ми нико није помагао. Када је након паузе стигло четврто дијете, требало је времена да се навикнем, али је све брзо дошло на своје мјесто.

● **Који су били највећи изазови у организацији свакодневног живота?**

– Организација је пола посла и у томе сам увијек била добра. Најтеже ми је било 2009. године када је Михаило кренуо у предшколско. Ниједно дијете није ишло у вртић, јер ја нисам радила и тако сам жељела и били смо у могућности. Живјели смо скромно од супругових примања, уз помоћ породице, баке, дједа, тетке, куповали су патике, гардеробу, ранац за школу. У том периоду нисам имала ауто – син је возио бицикл, са шест година, до школе, а ја га враћала кући, док су млађа дјеца остајала сама кратко вријеме, неких петнаест минута. То ми је остало као најтежи тренутак, као траума, што су млађи синови остајали сами. Све остало ми је било лако.

● **Како сте усклађивали посао и породичне обавезе?**

– Прије него што сам остала у другом стању, радила сам у једној приватној фирми. Супруг ради сам и брине о свом послу, а ја сам обављала неке ситнице – књиговодствене послове, рачуне и мање набавке, све уз дјецу. Од 2010. године, када смо купили ауто, било је знатно лакше организовати свакодневицу. Године 2018. почињем да радим у једном салону у Батајници, са радним временом од шест сати. Дјеца су чувала једно друго док смо нас двоје били на послу, али то је било само два дана седмично, јер сам ја углавном радила другу смјену, а супруг стално прву, па није било

тешко. У том салону сам радила до појаве корона вируса, када сам остала без посла. Од 2022. године почињем да радим у другом салону, али сам се ту задржала кратко, јер сам одлучила да се осамосталим. Како су дјеца већ била већа и самостална, све је било много лакше организовати.

● **Ваша дјеца су сада у различитим фазама живота – од основне школе до рада у иностранству. Како сте усмјерили дјецу кроз одрастање?**

– Њих четворо су свако за себе и што родитељ реалније сагледа њихове мане, врлине и способности, боље ће их усмјерити. Без обзира што су то дјеца, мора да се ради на томе да знају своје обавезе и правила – од понашања до тога шта гдје стоји и кошта ради. Са Михаилом је лако – он је дијете које зна око аутомобила, умије да уради поправке по кући, знао је шта жели да упише и чиме би се бавио. Иако сада не ради у струци, када је рекао да жели да иде да заради новац, подржали смо га. Емотивно је то много тешко, али знам да му је тамо добро. Вељко је одувјек био као војник – све по правилима и прописима, све зна, али мало прича. Александар је потпуно другачији – њему је све смијешно и опуштено, важно му је да иде у школу, али не мора нужно да ради као економиста. Са Анђом је лако – она увијек мисли сто на сат и тачно зна шта хоће.

● **Колико су међусобно повезани?**

– Повезани јесу, али не излазе заједно – то никада нисам наметала. Оно што је било важно јесте да нема свађа. Када су били мали, инсистирала сам да се увијек каже „извини“. Данас се дивно слажу.

● **Да ли одрастање у великој породици даје посебну снагу?**

– Наравно. Имају једни друге

као ослонац. Тако се и ја сада могу ослонити на ове старије.

● **Како доживљавате то што дјеца одрастају и осамостаљују се?**

– Подржавам да буду самостални и да раде, али кућа није иста када неко оде – празнина се осјети.

● **Да ли је тешко када дијете оде далеко, као ваш син на Исланд?**

– Да, тешко је, баш је далеко. Увијек помислим да би ми било лакше да је у Аустрији, Њемачкој или Белгији. Мало сам ипак била припремљена на његову одсутност, јер је често боравио код мојих родитеља у Шимановцима. Он и мој отац баве се ловом, па је знао да буде тамо и по недељу-двје, а уједно је и радио у Шимановцима.

● **Како се мијења улога родитеља када дјеца одрасту?**

– По мени, не мијења се много – правила остају. Разлика је што сада више разговарамо и дијелимо проблеме, јер су старији и могу да разумију.

● **Које породичне традиције његујете?**

– Поштујемо рођендане, Нову годину и 8. март, када одемо на заједнички ручак. Важно нам је да одржавамо породичне везе. Поштујемо родбину и трудимо се да се са њима што чешће виђамо.

● **Шта бисте поручили младим брачним паровима?**

– Данас се људи касно одлучују за породицу, а велика породица се тешко ствара након тридесете. По мени, данас млади доста касно одлучују да ступају у брак, чак и када имају партнере.

● **Да ли сте нешто пропустили јер сте се рано удале за данашње појмове?**

– Да, удала сам се млада и да нисам тада, можда не бих никада. Није ми жао – ништа нисам пропустила. Напротив, много је лак-

ше подизати дјецу када си млад, а сада сам у најљепшим годинама, а дјеца су већ велика и заиста може да се ужива. Уживала сам у њима – водили смо их на море, у бање, на планине, и било ми је лијепо и тада, а лијепо је и сада.

● **Како данас гледате на свој живот?**

– Немам кајања, осим што нисмо изградили кућу на плацу у Бусијама који имамо скоро двадесет година. Сматрам да ко је започео кућу и завршио ју је.

● **Да ли сте у васпитању своје дјеце слушали нечије савјете, или сте се просто ослањали на свој осјећај?**

– Да, слушала сам савјете својих бака – једна је била рођена 1922. године, а друга 1944. године, али је и осјећај веома важан. Нисам присталица модерног васпитања, ни у начину исхране, ни у комуникацији. Ипак сам ја родитељ, а не другарица, и то мора да се поштује.

● **Колико је поријекло утицало на Ваше вриједности?**

– Ух, баш доста. Мушкарци из тог краја имају занимљиву нарав и чврсте ставове, док су жене мирне, вриједне и ћутљиве, иако се то с годинама помало промијенило. Сматрам да треба да прође још доста времена да би се људи из тих крајева навикли на овакав начин живота. Можда сам мало груба, али, просто речено, модернизација у сваком смислу.

● **Анђелија је једина дјевојчица – да ли је браћа мазе?**

– Јесте, мазе је и пазе, али зна и она понекад да буде „гора“ од њих.

ДРАГАНА БОКУН

» ОВАЈ МЕДИЈСКИ САДРЖАЈ СУФИНАНСИРАН ЈЕ ОД СТРАНЕ МИНИСТАРСТВА ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ

Ставови изнјети у подржаном медијском пројекту не изражавају ставове органа који је додјелио средства

ЖИВОТНИ ПУТ БРАНКА И ТАЊЕ МРКЕЛА

ПЕТОСТРУКИ БЛАГОСЛОВ: Репрезентација части, вјере и спорта

» Овај серијал прати вишедјетне породице широм Србије и региона, њихове изазове, радости, искуства и вриједности на којима темеље свој живот. Кроз лична свједочанства мајки, очева и дјеце, желимо да покажемо да бројност није терет, већ снага; да одрицање није губитак, већ улагање; и да је породица и данас најпоузданија школа карактера, солидарности и идентитета.

ПРИЧА ЧЕТВРТА

У времену када се често истичу индивидуализам и материјалне вриједности, приче о вишедјетним породицама подсјећају нас на суштину живота – љубав, заједништво и жртву. Бранко и Тања Мркела, који су се вјенчали 2002. године, изградили су породицу која данас броји петоро дјеце: Анастасију (2003), Марију (2005), Марку (2007), Ксенију (2010) и Сару (2013). Бранко је у августу 1991. године из Задра, као осамнастогодишњи перспективни млади фудбалер дошао у Србију, а од 1998. године живи у Панчеву. Заједно са супругом кренуо је путем који је, како сам каже, од почетка био усмјерен ка великој породици. У разговору који слиједи, открива како изгледа живот у бројној породици, са свим изазовима, али и неисцрпном радошћу коју она доноси.

- **Како је изгледао почетак Вашег породичног живота и да ли сте од почетка планирали велику породицу?**
  - Од почетка смо планирали велику породицу, јер сматрамо да је то највећа вриједност, у односу на материјализам и егоизам који нас окружује. Знали смо супруга и ја да ће нам требати снаге, стрпљења и смирења за подизање тако велике дјеце, али уз Божју помоћ све је могуће. Хоћу да кажем – уз литургијски живот лакше се дође до Божјег благослова у животу.
- **Како бисте описали одрастање ваше дјеце у једној бројној породици?**
  - Одростање наше дјеце је било једно прелијепо искуство, уз сва искушења и изазове који то доносе, али понављам – уз позитивност, смирење, стрпљење и литургијски живот, све се може.
- **Како сте супруга и Ви успијевали да организујете свакодневни живот?**
  - Организација нашег свакодневног живота није подразумева-

» Марко, отац Бранко, Марија, Анастасија, Ксенија, Сара и мајка Тања Мркела

вала подјелу на „њене” и „моје” послове, већ смо радили све што је у том тренутку било приоритет. Када је било баш много обавеза, у помоћ би притекли и чланови уже породице, али смо нас двоје све обављали уз договор. Искрено, ништа нам није било тешко да урадимо.

- **Да ли сте имали јасна правила у породици која су помагала да све функционише?**
  - Постојала су основна правила. Дјеца су од малена знала како треба да се понашају, шта смију, а шта не смију. На то смо им указивали од почетка, тако да нисмо имали проблема, чак ни када идемо у госте – знали су како да се понашају, што је било неопходно с обзиром на нашу бројност.
- **Како су економски изазови утицали на Вашу породицу током година?**
  - Економски изазови су увијек постојали и постојаће, али се увијек нађе рјешење уз Божју милост. Нас није захватило садашње давање државе за свако рођено дијете, али смо и без тога увијек успијевали да пронађемо рјешење.
- **Ви сте се бавили фудбалом – колико је спорт утицао на Вас као родитеља?**
  - Много. И спорт и родитељство траже слогу, дисциплину, посвећеност, упорност и борбу, искушења и побједи. То је сигурно утицало и на мене као родитеља, али и на дјецу да се и они почну бавити спортом.
- **Како је дошло до тога да се чак четворо дјеце бави или бавило атлетиком?**
  - Син се бави фудбалом, а двије старије ћерке су почеле са атлетиком у основној школи. Њихов

примјер повукао је и млађе. Важно је да родитељи ништа не намећу – најбитнија је жеља дјетета, а ми смо ту као подршка.

- **Колико је било изазовно ускладити тренинге, школе и породичне обавезе?**
  - Једино уз договор, стрпљење, јаку вољу и љубав.
- **Ваша ћерка Ксенија је јуниорска првакиња Србије – како сте доживјели тај тренутак?**
  - Одговор на ово питање почећу тиме да је најбитније код родитеља да дјетету ништа не намећу када је ријеч о бављењу спортом. Дијете то мора само да осјети, да пожели и да се покрене, а ми као родитељи треба да будемо ту као подршка. Ово истичем јер данас видим многе родитеље који превише притискају своју дјецу – да морају ово или оно, што није исправан пут. У овом тренутку, Ксенија је у сјајном налету, јер је успјела да добије позив селектора атлетске репрезентације Србије за тромеч Србија–Словенија–Хрватска, а тренутно се налази на репрезентативним припремама у Бару, у Црној Гори. До сада је освојила многа индивидуална признања. Прије ње, у репрезентацију Србије ушла је и старија ћерка Марија, која је наступала и на Првенству Европе у Израелу. За мене не постоји већи понос него када дијете обуче дрес репрезентације Србије, носи грб своје државе, представља своју земљу и слуша химну. И сада, док ово пишем, очи су ми пуне суза. То је оно што им као родитељ преносим – ту љубав према грбу, химни и застави Србије.

• Да ли сте осјетили да се сав труд исплатио?

– Да! Када то доживите – да вам дијете наступа за репрезентацију Србије – мислим да не постоје ријечи које могу описати тај понос и тај осјећај испуњености у сваком смислу. То се једноставно мора доживјети.

• Чиме се данас баве ваша дјеца?

– Анастасија студира и похађа часове цртања. Марија такође студира и полако се враћа атлетици након паузе. Син Марко завршава средњу школу и планира да настави студије, а остаје да се види како ће ускладити факултетске обавезе са фудбалом. Ксенија је у средњој школи и активно се бави атлетиком, док најмлађа Сара завршава шести разред основне школе и тренира атлетику. Ипак, она је веома талентована и за цртање и за стране језике, па вјерујем да ће тек пронаћи свој прави пут.

• Који су то тренуци када сте били најпоноснији?

– Најпоноснији тренуци за мене као оца су они када сретнем пријатеље, познанике или комшије који ми сами кажу колико су нам дјеца лијепо васпитана, културна и добра, и како су израсла у добре људе. То ми је посебно драго, јер данас живимо у времену у којем сви знају и захтијевају своја права, а мало ко обраћа пажњу на своје обавезе као појединца према друштву. Тих права је често и превише, а она директно утичу и на породицу. Зато је и једна од важних обавеза родитеља да на то указују својој дјечи.

• Да ли су остали блиски као у дјетињству?

– Да, као и у дјетињству, и данас су блиски и у лијепој међусобној комуникацији, иако све више улазе у бројне обавезе. То ми је посебно драго. Лијепо их је видјети када разговарају, када се шале или када заједно гледају неки филм или серију.

• Шта Вам је било најтеже?

– У суштини, ништа нам није падало тешко, осим када је у питању здравље – када се неко од дјеце разболи или мора да проведе неколико дана у болници, а било је и таквих ситуација. То је једино што ми пада на памет када говоримо о тешкоћама у одгајању дјеце. Здравље је ипак најважније, оно је приоритет.

• Да ли је било сумње?

– Умора је било, али сумње никада. Вјера, воља и посвећеност не остављају простор за сумњу.

• Како сте очували породичну слогу?

– Ми као народ морамо да се вратимо вјери и традицији, да његујемо и сачувамо наше обичаје. Треба да идемо у корак са временом, али никада не смијемо одбацити нашу вјеру и наш литургијски живот. Морам да кажем да сам био посебно поносан када су ми дјеца сама тражила да сви одемо на поноћну Васкршњу литургију, која траје до три сата ујутру. Тада смо се сви исповиједили и причестили, а потом смо се вратили кући, сјели за сто, куцали се јајима, честитали Васкрс и заједно вечерали, иако је већ било рано јутро, негде око четири сата.

• Шта је највећа вриједност живота у вишедјетној породици?

– Живот у вишедјетној породици учи те слози, заједништву, дијелењу и усклађивању, гдје нема мјеста егоизму који је данас све присутнији. Учи те љубави међу ближњима и међусобној подршци. У суштини, живот у многочланој породици учи те Христу – то је најтачније објашњење.

• Да ли бисте нешто урадили другачије?

– Ништа. Искушења су ту да нас уче.

• Шта бисте поручили младима?

– Да се не плаше родитељства и да што прије заснују породицу. Живот не престаје доласком дјеце – тада тек добија пуни смисао. Важно је да брак добије Божји благослов. Вјера, љубав, нада и слога.

ДРАГАНА БОКУН

» ОВАЈ МЕДИЈСКИ САДРЖАЈ СУФИНАНСИРАН ЈЕ ОД СТРАНЕ МИНИСТАРСТВА ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ
Ставови изнијети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је додјелио средства

Распакивање сјећања

● Милена Северовић, Кантарионова кошуља, Књиж. клуб Пакрачки декрет Рума, 2025.

Копривничанка из Старе Пазове, Милена Северовић објавила је збирку кратких прича *Кантарионова кошуља* у издању Књижевног клуба *Пакрачки декрет* из Руме. Кроз 26 прича подијелила је сјећања и доживљаје из периода пред распад Југославије и током ратних сукоба у Хрватској. Неке су раније објављиване у београдским *Књижевним новинама* и загребачкој *Просвјети*. На насловној корици књиге је репродукција слике Саве Шумановића *Енглескиње у Паризу* из 1925. године.

Приче су испрчане без велике драматике, смирене, ангажоване и лако читљиве, са одмјереним описима и пажљивом карактеризацијом ликова – у складу са кратком формом записа. Описује људе које је познавала, са којима се дружила, о којима је некада слушала приче старијих, па су ликови њена бака, лепавински игуман Гаврило, народни хероји и борци, свештеници, учитељи, избјеглице и њихове судбине, она са породицом на путовањима у Праг или Крф... али описује и прадједов златни сат, кофер судбине који пакује бјежећи из родног града, нове комшије у Срему, косовски божур који је у Копривницу стигао у Великој сеоби, а прије 30-ак година постао дио избјегличког пртљага, па сада у Србији и даље цвјета... Разнолика тематика тих прича има и заједничку линију – неиспривиједано страдавање, сачувано у буцама памћења, приказано понекад конкретно, а често само као назнака, ситни детаљ... Наизглед непретенциозне приче постављају више питања него што нуде одговора, подстичу на размишљање – о односу личног и колективног идентитета, тумачења прошлости и садашњости, оправданости преузимања судбинских догађаја и нужности њиховог откривања и сагледавања на личном, породичном, али и идентитетском нивоу. Кад се све посложи, могу се уочити и детаљи перфидног система истискивања једног европског народа из историје, народа који је крвљу бранио европске и хришћанске вриједности, вјерујући у поштовање заслуга, договора, уговора и обећану једнакост, али био „крив“ што је љубоморно чувао свој идентитет. Преживљене трауме урезане су у сјећања сваког ко је пред распад заједничке државе и касније доживљавао да „пријатељи“ све чешће почну да прихватају рециклиране наративе, исказују непримјерене ставове, провоцирају, стварају проблеме (и егзистенцијалне), а разумијевање и толеранцију почињу да исказују према идеологијама за које се (наивно!) вјеровало да су побијеђене... Милена је смогла снаге и храбрости да распакује тајне (личне, породичне, народне), запише сјећања и подијели их са читаоцима. То нису јадиковке, него њено животно, реално искуство употпуњено детаљима које је њен народ из неког, тешко објашњивог разлога, упорно скривао и од самога себе. Те тајне су ријетко изговаране, најчешће као породична тајна, веза прошлости и садашњости, желећи да потомци не буду оптерећени прошлосту, усмјеравајући их у будућност... При томе нису схватили да то није лични, него колективни проблем и опасност. Уочавајући то на своме искуству, Милена овим причама упозорава и подсјећа на потребу искреног познавања догађаја и поука прошлости – ради садашњости, а још више будућности. Из прича исијава запитаност: да ли је могло да буде другачије?! У поговору ће и сама написати „Приче су отворена врата за штошта што је остало затворено и закључано у самом животу“.

Такви записи, више од манифестација, парола или медијских наслова, могу да помогну у суочавању са ружним догађајима, реалношћу, траумама. Само искрена расправа и њена умјетничка рефлексивна и сублимација показују пут ка савладавању колективне трауме и борби против заблуда. Миленине приче су више од форме – оне су вјешто записано свједочанство о колективним и личним трагедијама и идентитету. И често испрчана сјећања временом буду заборављена или постану легенде у које касније нико не вјерује. Само оно што је записано остаје свједок, искуство, доказ. Актуелност теме, неспорна документарност, једноставан, јасан и разумљив стил и поруке које шире препоручују књигу кратких прича Милене Северовић *Кантарионова кошуља* за читање. И размишљање.

МИЛЕНКО ЗАИЛЦ

Нови Живот банијског великана Милоша Кордића

Када пјесник чији је рукопис обиљежио деценије српске књижевности одлучи да свој нови сусрет са читаоцима овјековјечи римом, онда то није само промјена форме, већ грчевити покушај да се у хаосу савременог свијета успостави ред. Нова збирка Милоша Кордића, под једноставним, али тешким насловом *Животи*, стигла је пред нас као пјесничка хронологија која не признаје заборав.

У издању новосадског *Прометеја*, свјетлост дана угледала је 37. по реду књига Милоша Кордића. Кроз пет циклуса – Зимско коло, Сребрно вече, Листаник азбучни, Кочија Илијина и Међу звијездама: град – аутор нас води путевима којима је и сам пролазио: од прага родне Комоговине и банијских магли, до асфалтних лавирината и неизвјесности коју нуди данашњица.

ПОВРАТАК ВЕЗАНОМ СТИХУ

За разлику од већине Кордићевих претходних дјела, збирка *Животи* доноси нам пјесника који се враћа везаном стиху. Ова промјена није случајна; рима овдје дјелује као

» Милош Кордић

БИЉЕШКА О АУТОРУ

Милош Кордић, истакнути српски пјесник, прозаиста, есејиста и публициста, рођен је 1944. године у Комоговини, на Банији. Његов стваралачки опус обухвата широку лепезу књижевних родова – од поезије за одрасле и дјецу, преко прозе и поема, до есеја, монографија и записа.

Професионалну каријеру започео је у просвјети, радећи у Основној школи у Меченчанима на родној Банији. Након тога, деценијама је успјешно дјеловао у областима културе, информисања и односа с јавношћу, најприје у Металуршком комбинату и Холдингу *Железара Сисак*, а потом у нафтним компанијама *Беопетрол* и *Лукоил* у Београду. Оставио је значајан траг и као уредник новина и часописа, те као аутор запажених радио и телевизијских емисија. До сада је објавио 37 књига, међу којима се посебно издвајају наслови посвећени родном селу и Банији, којима је остао трајно емотивно и стваралачки привржен. Његова дјела уврштена су у бројне антологије, књижевне зборнике и прегледе савремене књижевности. До септембра 1991. године живио је у Сиску, а од тада живи и ствара у Београду.

откуцај срца, као сигуран ритам који пјесника држи усправним док биљежи оно што се живи, посматра и чува. Како сам аутор биљежи, ово је покушај да се удахне дубоко – да се у плућа унесе мирис банијског прољећа, глас шуме, али и рзање коња који је за Банијца одувјек био више од животиње.

„Живот тече – ко га не стигне, остаје сам“, цитира Кордић Максима Горког, свјестан да је пјесма једи-

ни начин да се то вријеме заустави, макар на трен, и претвори у вјечност.

Посебно мјесто у збирци заузимају пјесме посвећене завичају. За Кордића, Комоговина није само село са јединим банијским манастиром; то је космос у којем сунце спава у свом магнету, а звијезде су „гротуље неба“. Његов стих свједочи о ражи која се жане за корицу хљеба, али и о крви која се пролијевала за туђу рачуницу.

БИОГРАФИЈА ИСПИСАНА СЕОБАМА

Милош Кордић, рођен 1944. године, човјек је чија је биографија огледало судбине нашег народа западних крајева.

Иако од септембра 1991. године живи у Београду, његов пјеснички завичај остао је нетакнут подно Грмечеве браће – банијских брда.

Ова збирка је потврда ријечи Роберта Фроста које аутор наводи: „Живот иде даље“. Али, уз Кордићеву поезију, тај ход је лакши, јер знамо да је свака траума, свака радост и сваки завичајни мирис записан и сачуван за оне који тек треба да удахну дубоко

Нови роман Ратка Дмитровића: Крхкост идентитета и тајне које мијењају историју

У издању Архива Војводине из Новог Сада, појавио се нови роман – *Куцај, звоно не ради* – аутора Ратка Дмитровића, истакнутог новинара, публицисте, писца, уредника и руководиоца више медијских кућа.

Роман, који је већ добио препоруку портала *Делфи* књижара, отвара једно од најосјетљивијих и најмање разјашњених поглавља новије историје Балкана. Радња смјештена у период распада Југославије 1990. године комбинује личну драму и политичку напетост кроз причу троје Загребчана који, сасвим случај-

но, сазнају шокантну истину: они су дјеца жене чије име никада раније нису чули – Диане Будисављевић.

Ово откриће изазива потрес у самом темељу њихових идентитета, суочавајући их са поријеклом које руши све што су до тада о себи знали: вјерско, национално и породично. Потрага за истином води до сазнања која мијењају не само њихове животе, већ и животе њихових најближих. Терет те истине за двоје ликова постаје неиздржив, те бирају трагичан излаз – самоубиство.

Истовремено, власт у Хрватској опсесивно тра-

» Роман *Куцај, звоно не ради* може се навити у Делфи књижарама

га за *Каршошеком* Диане Будисављевић, документом који би могао озбиљно да угрози наратив нове државе. У причу се укључују Католичка црква и обавјештајне структуре, али без успјеха. Картотека се ипак појављује – али тамо гдје је нико није очекивао.

Роман је снажно емотиван, али документаристички утемељен, што га чини

незаобилазним за свакога ко жели да разумије шта се заиста догађало иза кулиса распада Југославије. *Куцај, звоно не ради* је више од романа – то је свједочанство о колективним и личним трагедијама, те о идентитету као конструкту који може бити срушен једним јединим открићем.

Критичари би ово дјело могли описати као „историјски трилер“, али његова права снага лежи у емоционалној истинитости и способности да повеже личне судбине са великим политичким превирањима. Дмитровић користи јасан, ангажован стил, без сувишних украса, али са прецизном психолошком карактеризацијом ликова. С обзиром на актуелност теме, овај роман има потенцијал да постане важна тачка у разумијевању савремене историје региона. Ово је прича која се чита у једном даху.

БИЉЕШКА О АУТОРУ

Ратко Дмитровић рођен је 1958. у Комоговини, на Банији. Гимназију је завршио у Костајници, а право и новинарство студирао у Београду и Загребу. Радио је у *Политици*, *НИН-у*, *РТС-у*, *Вечерњим новостима*. Аутор је двотомног дјела *Крст на крижу* и романа *Бележница професора Мишковића*. Био је министар за демографију у Влади Републике Србије.

СРПСКО СРЦЕ У КРАЈИШКОМ РУНОЛИСТУ

ВЕСЕЛИНУ ЦЕЛЕТОВИЋУ УРУЧЕНА НАГРАДА МИЛАН НЕНАДИЋ

У Дигиталном омладинском центру Градске библиотеке у Новом Саду, 19. марта 2026. године, одржана је свечаност уручења награде *Ненадићев рунолист*. Ово књижевно признање, које додјељује Савез крајишких удружења, припало је књижевнику и новинару Веселину Целетовићу, спајајући у једној вечери емоцију крајишког прогонства и завјетну снагу косовског страдања.

Свечаност је протекла у знаку сјећања на пјесника Милана Ненадића, у чију је част награда и установљена. Кроз рецитовање његових стихова, присутни су се присјетили стваралаштва човјека који је описан као „пјесник који се ријетко рађа, који је писао ударом пера у вену стварајући мастило”. Ненадић је био човјек који је све видике и хоризонте Крајине носио у себи и са лакоћом их спајао са равницом у тачки бескраја.

ПЈЕСНИК ОШТРИХ ВИДИКА И РОДНЕ ГРУДЕ

Водитељ програма Милан Савић надахнуто је говорио о Ненадићу као пјеснику „великог духа, попут његовог Шатора изнад родних Грковаца, оштрих видика као што су превоји по завичају и мистично јасне маште”. Назвао га је претпосједњим боемом савремеништва, стихотворитељем којем је било свеједно што му је јавност прозивала име уз бројне награде.

О заједничком дјетињству свједочио је др Владо Стеванчевић, Ненадићев школски друг из Босанског Грахова. Стеванчевић се присјетио како су обојица наставили осмогодишње школовање у Грахову након што је Миланов отац Душан тамо добио премјештај. Као комшија, др Стеванчевић је истакао да је Милан током цијелог школовања, када је у питању литерарни ген, „одскакао од свих у основној школи и гимназији”.

Портрет великог писца употпунио је и његов пријатељ Здравко Малбаша, дијелећи са присутнима анегдоте и доживљаје који су освијетлили Ненадићев лик изван књижевних корица.

Директор Градске библиотеке у Новом Саду, Александар Саша Јокановић, поздравно је присутне и истакао важност сарадње са Савезом и пјесницином Ранком Срдић Милић.

– Изузетно ми је драго што ова награда постаје традиционална и што је повод окупљања књижевника и поштовалаца књи-

» Станко Љубичић уручио је награду лауреату Веселину Целетовићу

жевности сваке године у марту мјесецу када обиљежавамо Свјетски дан поезије. Морам да истакнем да је ова свечаност лијепа прилика да се сретну људи родољубивих, искрених мисли, великог и честиог срца, јер је једна од основних мисија Градске библиотеке његовање и очување националног идентитета оличеног прије свега у култури.

Говорећи у име домаћина, Савеза крајишких удружења, пјесникиња и председница Ранка Срдић Милић нагласила је да међу бројним годишњим активностима ова награда заузима посебно мјесто – као својеверни завичајни орден којим се заједница кити чувајући своје најбоље изданке.

– Иако се Милан Ненадић сам афирмисао својим вансеријским дјелом, наша је дужност да он настави да живи и путем ове награде. Желимо да покажемо да завичајци памте људе који су оставили неизбрисив траг – поручила је Срдић Милић.

Она је додала да је свједочење о Ненадићу подједнако тешко и радосно, јер су моћан израз, надахнуће и непоколебљива љубав према свом народу и ћирици темељни знаци његовог препознавања.

ЈЕДНОГЛАСНА ОДЛУКА ЖИРИЈА

Овогодишњег лауреата изабрао је жири у саставу: пјесник и председник Књижевне заједнице Крајине Марко Ковачевић, пјесникиња и председница Завичајног удружења Кордунаша Бојана Вучић и књижевник и председник Савеза књижевника у отаџбини и расејању Милош Иветић.

» Марко Ковачевић, Ранка Срдић Милић, Веселин Целетовић, Бојана Вучић и Здравко Малбаша

Пјесникиња Бојана Вучић указала је на књижевну вертикалу Милана Ненадића, који је кроз више од 20 збирки трајно уградио завичај и живот у српску поезију. Говорећи о стваралаштву лауреата Веселина Целетовића, чији је роман *Српско срце Јоханово* (по којем је снимљен филм *Жејива*) постао најснажнији запис о страдању Срба на Косову и Метохији, Вучићева је извукла дубоку националну паралелу.

– Роман *Српско срце Јоханово* на најупечатљивији начин описује косовско-метохијски удес. Чак и наша завичајна ојкача, која идентификује крајишког човјека, у својој суштини представља жал за косовским јунацима. Судбина Крајишника и људи са Косова и Метохије је истовјетна – ми смо један исти народ.

ЗАВЈЕТ ЗА БУДУЊНОСТ

Председник жирија Марко Ковачевић додатно је образложио једногласну одлуку, истичући да писац рођен 1962. године у Липљану, на „крстосном Косову”, својим дјелом заслужује поштовање читавог народа. Према Ковачевићевим ријечима, крст који је Целетовић одабрао велик је колико и његово стваралаштво, у којем је удес косовских Срба препознатљиво близак крајишком страдању.

– Судбине Книнског и Косовског поља су суштински повезане, што је потврдила и жртва Грахова – мјеста Милана Ненадића и Гаврила Принципа, који су дали главу за ријеч. Кроз Целетовићеву поезију пролазе краљ Милутин и Симонида, Грачаница,

Косовка дјевојка и Стеван Синђелић. Његова дјела свједоче истину у свијету који је, у самртном ропцу, ишчупао српско срце како би себи продужио вијек – поручио је Ковачевић.

Награду је лауреату уручио Станко Љубичић, савјетник градоначелника Новог Сада, истичући да је култура темељ националног идентитета, те да је дужност заједнице да препознаје и уважава актуелне ствараоце.

– Надам се да ће награда *Ненадићев рунолист* наставити да скреће пажњу на врхунска књижевна дјела и доприноси афирмацији ћириличног писма и културе наших крајева – поручио је Љубичић, честитајући Целетовићу у име Града Новог Сада.

Након што су двије пјесникиње емотивно рецитовале поему *Српско срце Јоханово*, присутнима се обратио Веселин Целетовић, истичући да му ово признање даје „крила” у времену када се српске вриједности маргинализују.

– Ово је доба великог рата, а малих људи, када покушавају да нам наметну туђе вриједности и када је поезија скрајнута. Рекао сам да док не ослободимо Косово и Метохију писаћу о завичају, а кад га ослободимо и све српске земље, онда ћу почети да пишем љубавну поезију. Косово и Метохија су српски и биће српски док је сунца и мјесеца!

Вече је музички заокружила виолинисткиња Марија Бадњар, остављајући публику у размишљању о снази стиха који чува оно што је мач покушао да одузме.

ДРАГАНА ШИПОВАЦ

КАКО ЈЕ ИСТИНА О КОСОВСКОЈ ЖЕТВИ ПРОБИЛА СВЈЕТСКУ ТИШИНУ?

У свом казивању за Радио Београд, Целетовић је открио да поема *Српско срце Јоханово*, а касније и истоимени роман по којем је снимљен филм *Жејива*, нису настали из жеље за сензационализмом, већ као дуг према жртвама чија су срца наставила да куцају у грудима странаца.

Све је почело на једном српском православном гробљу, међу поломљеним крстовима и прекопаним хумкама. Тамо је стајао човјек који је својом појавом пркосио амбијенту – Нијемац аристократског држања, Јохан, вођен нагоном који ни сам себи није могао да објасни. Дошао је да присуствује сахрани једне Српкиње, жртве екстремиста, која је себи одузела жи-

вот након незамисливе тортуре. Тај странац, како је писац касније сазнао, носио је срце њеног сина, Србина са Космета киднапованог у вријеме када је свијет вјеровао да је рат завршен.

– Човјек је дошао и рекао да носи срце нашег Јована – присјетио се Целетовић. Управо из тог дијалога испливала је сцена која је касније постала окосница филма.

– Јохан је стигао до куће опасане бодљикавом жицом, под КФОР-овом стражом. Наслонио је дланове на ту жицу, не осјећајући како му се бодље усјећају у месо. Из дворишта му је пришао дјечак. Када су им се погледи срели на метар раздаљине, Јохан је осјетио снажан бол у грудима. То

срце је хтјело да искочи напоље. Да ли је оно препознало своје дијете или је то била сила коју наука не може измјерити – то никада нећемо сазнати.

Годинама је Целетовић одбијао понуде за екранизацију, страхујући да би западни продуценти могли искривити суштину приче. Преокрет се догодио када је редитељ Пол Камф прочитао роман. Није слијепо вјеровао књижевнику; послао је истраживаче на Косово и Метохију да на лицу мјеста провјере свако име, датум и локацију.

Тек када је добио потврду да је свака ријеч у роману истинита, редитељ је потпи-сао уговор. Рад на филму пратиле су хиљаде претећих порука упућених екипи, а

неки глумци су због безбједности напустили снимање. – Рекли су нам – овдје није у питању наша каријера, већ наш живот.

За Целетовића је суштина нашег народа на Космету садржана у упорности коју је сретао на терену.

– Срби на Косову и Метохији не живе, они тамо трају од једне невоље до друге. У селу Бело Поље код Пећи упознао сам човјека који четврти пут зида кућу, јер су му је три пута рушили. Упознао сам и старицу која живи потпуно сама у непријатељском окружењу и каже: „Нисам сама, са мном је Бог.” О таквим људима желим да пишем, јер њихова истина је као вода – увијек нађе свој пут.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ ЗБОРНИКА О СРПСКОЈ ВОЈСЦИ КРАЈИНЕ

КРАЈИНА ИЗМЕЂУ ХЕРОЈСТВА И ИЗДАЈЕ

У великој сали ГО Нови Београд 12. марта 2026. године промовисан је зборник радова Српска војска Крајине – стварање и искуства који је уредио др Бојан Димитријевић. Издавачи су Институт за савремену историју и Удружење резервних војних старјешина и ветерана Српске Крајине у Србији.

Научни скуп на ову тему одржан је 8. јула 2025. године, а организовали су га поред Института и Удружења резервних војних старјешина и Удружење Срба из Хрватске.

У четири зборника на тему 30 година од агресије Хрватске на РСК објављена су у последњих годину дана, 74 рада од којих се девет понавља.

Пуковник Коста Новаковић се захвалио историчарима са Института и напоменуо да је зборник издат захваљујући њима који су имали разумијевање, посебно Бојан Димитријевић.

О Зборнику говорио је генерал Жељко Нинковић који је био капетан када је почело стварање Српске војске Крајине.

– Хрватска страна тврди да су они те крајеве ослободили, а себе називају бранитељима, они су се бранили иако их нико није напао. И ослободили су наше куће и имања од нас самих и притом, како кажу, извојевали величанствену побједу. Успут су им амерички плаћеници испланирали ваздухопловну операцију, уништили наше системе веза, радарске системе и системе ПВО. Затим су са скоро 200.000 војника свих профила напали на нешто више од 200.000 становника западног дијела Крајине од којих је сваки десети био наоружан и у страшној дилеми: да ли треба остати у јединици и чврсто држати положај или као једини способан евакуисати своју породицу, на неко сигурније мјесто.

Нинковић наводи да су све те дилеме рушиле морал крајишке војске.

– Срби су тежим путем кренули да траже у Хрватској статус који су им преци крвљу и животима платили. И наравно то није ишло без нове крви и нове смрти. Државно руководство Републике Српске Крајине је било разједињено, и више су бринули о

» Генерал Жељко Нинковић, Предраг Маринковић, пуковник Коста Новаковић, пуковник Славко Вукша и Ратко Личина

сопственим, него националним интересима. Сада вјерујем да нису ни могли боље, јер нису знали и нису били дорасли претешком бремени стварања државе.

Овај институционални вакуум и недо-

ПЕРОМ ПРОТИВ ЗАБОРАВА

Зборник доноси радове 24 аутора који су документовали све кључне аспекте опстанка Крајине.

О стварању војске и наоружању пишу пуковник др Коста Новаковић, генерал Жељко Нинковић, пуковник Марко Врцел и др Бојан Димитријевић. Логистику и позадину обрадили су генерал Жељко Нинковић и пуковник мр Илија Сладаковић.

О 11. корпусу пише пуковник др Славко Вукша, о 21. кордунашком генерал Петар Тркуља, а о 7. корпусу пуковник Слободан Вукосављевић. Свједочанства о борбама оставили су Ђорђе Пражић (Дивуље), Светозар Гвоздић (Корански мост), пилот Стеван Јањанин и генерал Милош Ђошан (РВ и ПВО), те Стево Бабац, Мирко Латинковић и Милорад Јанковић.

Политички оквир анализирају Милорад Буха, Милорад Грубач и Миле Рајчевић. Коријене усташког покрета истражује проф. др Слободан Комазец, док о Јовану Рашковићу пише Данко Периф. О жртвама и избјегличкој трауми свједоче др Ратко Личина, др Михајло Басара, Вера Љубојевић и Милан Кнежевић.

статак државотворне визије неминовно су се прелили и на саму организацију одбране, коју је генерал Нинковић описао као систем осуђен на кадровску импровизацију.

– Војно руководство је ад хок састављено. Било је припадника који су морали из Војске Југославије доћи у Српску војску Крајине, било је оних који су упућивани на 6 мјесеци и оних који су били у Србији неопходни да нису уопште долазили, а било је и оних који када се наљуће самовољно и по договору одлазе назад у Србију. У таквим условима војно руководство тешко да је могло више.

Нинковић каже да Зборник који је пред нама даје наслутити поједине одговоре, прије свега неистине које непрекидно пласира хрватска страна, а потом из појединачног ка општем осликава и неке врлине и слабости српске стране.

– Да се одмах разумијемо, нису слабости нашег државног и војног руководства узрок пада РСК, узрок је несразмјерно велика сила која нас је напала и која је истовремено директном војном пријетњом паралисала наше братске српске земље.

Пуковник 11. корпуса Српске војске Крајине др Славко Вукша је као дијете из Далмације отишао у Славонију.

– Често се прича да 11. корпус није дао допринос и отпор у нападу на западне дијелове Крајине или код напада на западну Славонију. То није тачно. Били смо у знатно повољнијем положају од осталих јединица Српске војске Крајине јер смо били наслоњени на Републику Србију и били смо снаб-

дјевени храном, одјећом, новчаним средствима, горивом. Знате да смо држали Ђелетовце и углавном имали довољну количину горива. Још у 6. мјесецу 1995. године командант Корпуса је био генерал Лончар и ишао је за Београд и наредио мобилизацију на коју се јавило од 86.000 до 89.000 војних обвезника. Расположење и старјешина и војника је било на врло високом нивоу.

Вукша наводи да је у јуну мјесецу дошла већа група службеника Државне безбједности и да су их старјешине 11. корпуса информисале о стању јединица, али је са припадницима безбједности дошло до разних несугласица.

– Када је био напад на Книн прво смо отишли код генерала Величковића у Земун да видимо да ли ће нам дати авијацију за подршку. Он је рекао да има спремна 63 авиона, али да он о томе не одлучује. Затим смо отишли код генерала Перишића и он нам је рекао да без предсједника ништа не може да каже. Када смо се вратили у Београд, добили смо наређење да без одобрења не смијемо испалити ни метак према Хрватима.

Члан Владе Републике Српске Крајине у изгнанству Ратко Личина у зборнику је написао рад на тему *Војне и цивилне жртве рата за Републику Српску Крајину*. Састављајући списак руководио се са два принципа. Први је да је лице које је погинуло, погинуло на подручју Републике Српске Крајине и Републике Хрватске и да је лице рођено на подручју Републике Српске Крајине и Републике Хрватске.

Дошао је до броја 11.186 погинулих и несталих у рату на подручју Републике Српске Крајине и Републике Хрватске, у периоду од 1990. до 1998. Тај попис обухвата 17 познатих база података.

– Наставићемо даље да пописујемо. И откривамо праву истину о ономе шта се дешавало у РСК.

Промоцији на Новом Београду присуствовао је велики број преживјелих припадника СВК, ветерана и грађана, као и народни посланик и предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта. **ДРАГАНА БОКУН**

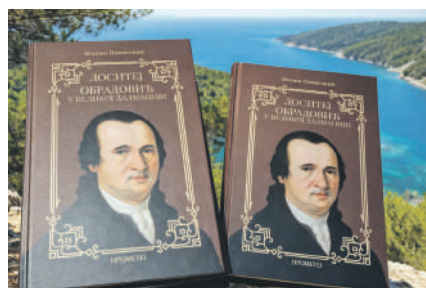
Нови детаљи о мисији Доситеја: Далматински Срби као прави свеци

Милан Павасовић, аутор књиге *Доситеј Обрадовић у Великој Далмацији*, за *Спутњик* каже да су Срби из Хрватске у свом интелектуалном развоју имали тежак период од 1945. до 1990. године. Била је то трагична фаза процјепца у којем смо, по туђем плану, о нама самима премало учили. Све заборављено о српској књижевности и умјетности мора да се открије и утврди, без обзира на то што нам је покрадено и пуно материјалног културног блага. Сачувао га је и Доситеј Обрадовић.

Павасовић, који је и сам један од Доситејевих наслједника, као професор српског језика и управник школе у Скрадину просвјешћивао је генерације ученика, а своје дугогодишње истраживање сада је крунисао издањем новосадског *Прометејева*. Књига представља сажету културну историју Срба на том простору и показује сву њену специфичност.

СКРАДИН КАО ВАЖАН КУЛТУРНИ ЦЕНТАР

И прије доласка Доситеја, народ је у Далмацији имао учитеље. Углавном су били образовани, говорили су италијански и латински, бавили се умјетношћу – дакле, нису то били „неписмени калуђери”. Скра-

дин је Доситеју одговарао јер је у то вријеме био колонија учених људи и умјетника, углавном досељених из Грчке и са Јонских острва. Било је то вријеме Јована Апаке, Теодора Магазиниса и Спиридона Ђурића, који су радили у манастирима Крка и Крупа, те на Цркви Светог Илије у Задру.

Доситеј је желио да учи математику код доктора медицине Леонарда Вордонија, али вођен исконским вриједностима наше вјере, одбио је да се прикључи унијатима, због чега је и напустио Скрадин. Од Венеције није добио дозволу за рад, као ни у Задру, али ће његов боравак оставити важан „рецидив” – нове српске учитеље и писце.

Рецензент књиге, др Никола Грдинић, истиче да га је посебно заинтриговао по-

јам *Велика Далмација*. Првобитно се односио на мале комаде тла, али се током ратова са Турцима ширио до данашњих граница, а у томе су кључну улогу имали Срби граничари. Управо су они на Доситеја оставили најдубљи утисак. О њима је забиљежио „Какво блаженство и рај на земљи с онаким светим и добрим људима живити. Они су прави свеци, а нити знаду, нити мисле да су.”

Ти људи су имали пресудну улогу у отпочињању његовог књижевног рада. Ту пише такозване *Далмајинске рукописе, Ижиче, Вијенац од алфавијаша и Христоишију*. Својим саветима обраћао се непосредно људима и дјечи, а његова зрелост посебно се види у дјелима насталим након повратка из Грчке, када је имао још шири образовни ниво.

ЕВРОПСКИ ФЕНОМЕН

Др Грдинић сматра значајним што су у књизи издвојени дијелови из *Христоишије*, која представља прераду европских узора – књигу о понашању у друштву и опхођењу према другима. Такве књиге су постојале широм Европе и биле су веома утицајне; више није било довољно бити богат,

требало је знати како се понашати. Управо због тога су ови текстови били широко прихваћени, стварајући живу комуникацију између аутора и публике.

Посебан сегмент Павасовићеве књиге је *Доситејев расадник*, својеврсни лексикон писца, учитеља и бораца за очување српског националног блага у Далмацији и на ширем простору данашње Хрватске – од Герасима Зелића, преко Павла Соларића, Саве Мркаља и Симе Матавуља, до Мирка Крелије и Владимира Деснице.

Аутор је публикацију посветио својим ученицима из Скрадина, буювачких Ђервсака и школе *Браћа Барух* у Београду. Др Грдинић истиче да Павасовића краси велика посвећеност. – То је спремност на жртву рада у учионици, човјека који има свијест о томе колико са нечим, чак и минималним, остварује дјеловање на оне који га слушају.

Павасовић већ ради на новом дјелу о својој племићкој породици која је за јуначке заслуге од Млечана добила земљу и звања сердара Шибеника и Скрадина, настављајући своју мисију попуњавања трагичних празнина у нашем историјском сјећању. **СЕНКА МИЛОШ (СПУТЊИК)**

ДУГ ПРЕМА ПРЕЦИМА И ЗАВИЧАЈУ - ПРОМОВИСАНА НОВА КЊИГА КОВИЉКЕ ЗЕЛИЋ

ГЕРАСИМ ЗЕЛИЋ - ИЗ ЖЕГАРА ПРЕД ТРИ ЦАРА, А СРЦЕМ ПОД КРСТ КРУПСКИ

У Библиотеци града Београда, 12. марта 2026. године представљена је нова књига проф. Ковиљке Зелић, *Оче Герасиме*. О књизи су поред ауторке говорили проф. др Обрад Зелић, књижевница Андрејана Дворнић, историчар Марко Ковачевић и библиотекар Наташа Мандић Булатовић.

Кроз разговор о дјелу које је настајало из потребе за незаборавом, ауторка је појаснила зашто је Герасимов симболички повратак међу Србе у престоници био историјска неминовност.

Ковиљка Зелић каже да Герасим заслужује да као велики заштитник православања и први писац са тих простора буде запажен, помињан и памћен у цијелом Српству.

– Герасим је за оно вријеме неубичајено био велики путник, пропутовао је цијелу Европу и пола Азије. Физички је био наомак Београда, али у Београду није био. И кажем да је био ред да га у Београд и ову кућу, библиотеку, јер је био књигама опсједнут, метафорички речено, доведемо. То је урадио и професор Обрад Зелић, са својом монографијом и публикацијом о Герасиму, тако да смо се и ми Зелићи након двјеста година сјетили да одужимо тај значајан дуг, поред свих аутора и научника који су о Герасиму биљежили и писали.

Зелићева је подсетила да је Герасим стигао у Београд и прије неколико деценија на мапу чукаричких улица.

– Са Герасимом сам се рано сусрела јер сам рођена свега километар од родне куће Герасимове. Како га селимо са собом на улице, тргове, библиотеку, храм, он путује са нама Зелићима и Жегаранима, а морам да кажем да нас исто тако и чека у једном од најљепших, а древних манастира, Крупи у Далмацији. Суђено му да је да нас и чека, али и да се са нама сели и путује.

ОД УСКОЧКИХ ПРЕДАКА ДО ПЕШТАНСКЕ ОСАМЕ

Поред Герасима у Ковиљкином личном пртљагу су са њим и славни ускоци, његови и Ковиљкини сродници и преци, са Стојаном Јанковићем на челу, који је такође рођен у Жегару.

– Као дјетету Герасим ми је био узор због радозналости, љубави према књигама, учењу, знању, чежњи да упозна велики свијет. Као младој школованој жени, био ми је надахнуће, тема за изучавање и научно разматрање његовог живота и дјела. А током сазријевања, због промјена личних и професионалних, постао је моја потреба за незаборавом, односно мој дуг према поријеклу, прецима и изгубљеном завичају. Сада у

» Наташа Мандић Булатовић, Марко Ковачевић, Ковиљка Зелић, Андрејана Дворнић и Обрад Зелић

зрелим годинама све чешће размјењујем мисли са остарјелим и заборављеним Герасимом у Пешти, насилно отргнутим од свог отацства, Далмације и свог матерњег језика. Отргнут од смирења у свом Крупском манастиру и разговора са својим саплеменицима из Буковице. Ово је дуг и према мом покојном оцу који ме први упознао са предањем и пружио прва сазнања о Герасиму.

МАНАСТИРСКИ ТРОУГОА КАО НЕВИДЉИВА БРАНА ПРАВОСЛАВЉА

Историчар и пјесник из Руме, поријеклом из сјеверне Далмације, предсједник Књижевне заједнице Крајине Марко Ковачевић наводи да је сјеверна Далмација и преднемањински период недирути рудник, за археологију и историју.

– У том руднику се можда крије одговор за нашу судбину и оно што је православни народ Далмације доживио. Историја Новог вијека за сјеверну Далмацију је обиљежена у 17. вијеку ускоцима, хајдучима и борби против Турака. О једном рату који траје од Кандијског рата до Великог бечког рата, завршно са 1690. који је изнедрио чак и један посебан циклус епске поезије. Као што су Илија Смиљанић, Стојан Јанковић, који су још увијек актуелни захваљујући тој борби.

Међутим, наводи Ковачевић, када је та борба завршила и када је Република Светог Марка схватила да нема више потребе да ангажује Морлаке у своју заштиту, она је одмах показала своје право лице и као посљедица тога је била Буна Петра Јагодића Курице већ 1704. године.

– Не дуго затим имамо и рушење првих православних цркава 1738. године у Ђеврскама и Киствама. И на све то долази једна личност, епископ Симеон Кончаревић, једна од најзначајнијих личности сјеверне Далмације и Ковиљка га је споменула у својој књизи. Борио се колико је могао, па прешао у Попину и позвао оне који ће му се придружити и кренути са њим путем истока. Они који су остали у Далмацији крајем 18. вијека се боре за своју егзистенцију и поред Курице и Кончаревића свакако значајна личност је сте Герасим Зелић који долази послије њих.

Ковачевић је навео једну занимљивост, ако се повуку линије од манастира Крупе, до манастира Крке, од Крке до Драговића и од Драговића до Крупе добићете једнакостранични троугао.

– Унутар њега су сва православна српска села. И те странице су биле невидљива брана у коју до дан-данас није прошло ништа што би могло да наруши православни свијет. У тим оквирима

дјелује Герасим Зелић и црпи енергију. Није имао моћ да мијења или штити народ, али је он својим радом и кретањем, повезао све тачке да можемо да пратимо историју с почетка 19. и краја 18. вијека. И нас је довео вечерас овдје.

ТРЕБЕ ЖИТИЈЕ У СРПСКОЈ ИСТОРИЈИ

Професор Стоматолошког факултета и писац *Монографије о Герасиму Зелићу* и директни потомак Герасимовог брата Петра, проф. Обрад Зелић каже да је Герасим иако је учио са дашчице у то вријеме, ипак успио да научи италијански, француски и руски, дјелимично чак и њемачки.

– Замислите да једно дијете Кирил из Жегара испод Велебита, крене из свог села и успије за свог живота да руча са три цара, Францом Јозефом I, Наполеоном и Катарином Великом. Успио је да буде ђак Доситеја Обрадовића, и по угледу на његово *Живош и њиријученије*, Герасим је написао *Житије*, данас би се рекло аутобиографију. То је било треће житије послије Светог Саве, Соларијево, Доситејево, па Герасимово.

Зелић се осврнуо и на Ковиљкину *Током Зрмање*.

– У тој књизи спомиње породицу са извора Зрмање, из села које се зове Зрмања, то су чувени Медаковићи. А на увиру Зрмање чувена породица Десница. Дивних

запажања и реченица има Ковиљка, и у претходној и у овој књизи, о Герасиму и о нашим обичајима. Хвала јој што чува ту традицију, признајем боље од мене.

Професорка и књижевница Андрејана Дворнић каже да избјегава да ово дјело књижевно-критички сагледава, и да у књизи свега има помало, а што је најважније лако ће се читати, лако разумјети, нарочито за оне који нису упознали Герасимову књигу *Житије*.

– У књизи *Оче Герасиме* ауторка у исповједном тону везује давно вријеме са садашњим, понекад и полемиче са саговорником калуђером и писцем Герасимом, износи лични поглед на збивања из његовог времена и нашег времена, али то чини са љубављу и одашошћу и прије свега са поштовањем према славном претку чије презиме и сама носи. Види се да је хтјела да нагласи да у мноштву знаменитих људи из српско-далматинске историје и поред славних Јанковића, Жегар и Светоуспенски манастир Крупа имају још једног заступника у лику и дјелу овог просвјетитељског калуђера, путника и врлог писца.

ПРИЈЕДЛОГ ЗА КАНОНИЗАЦИЈУ БОЖЈЕГ ПОСЛАНИКА

Представница Удружења *Душа Буковице* Наташа Булатовић указала је на специфичност дјела које је, иако по стручној класификацији дефинисано као вјерска литература, заправо дубоко приповједно књижевно штиво и полемички спис.

– Кроз Ковиљкино ткање схватамо да је ово ода човјеку који је неправедно занемарен, баш као и мученик поп Петар Јагодић Курица, те многи српски страдалници за вјеру и Српство. Ауторка је овом књигом написала својеврсни незванични приједлог за канонизацију Герасима Зелића у ред светаца. Ово дјело је изврсна и сасвим довољна грађа да се из ње обликује служба и похвала — закључила је Булатовићева.

Да ово вече не остане само на ријечима, побринуле су се, чувар наше вокалне традиције Светлана Спајић, уз пратњу Марије Мершник и Ане Братиковић. Њихово извођење традиционалних нумера вратило је присутне у камене предјеле Далмације, док је Катарина Крстић, даровита ученица Музичке школе *Даворин Јенко* из Барајева, својим гласом и крајшким пјесмама подсетила на снагу завичајног идентитета који се преноси на нове генерације.

Вече је симболично заокружено стиховима пјесме Павла Зелића *Сенка Герасима*, који су још једном призвали дух великог архимандрита међу његовог потомке и земљаке.

ДРАГАНА БОКУН

БИЉЕШКА О АУТОРКИ

Ковиљка Зелић је чланица Књижевне заједнице Крајине, Удружења *Душа Буковице*, као и удружења из родног Жегара у којем је провела дјетињство и завршила основну школу. Послије школовања живот је наставила у Задру који напушта деведесетих година. Од тада са ужом и широм породицом живи у Београду, али је у сталној вези са Далмацијом и својим родним мјестом. Ковиљка често цитира Црњанског и чувену реченицу, „Има сеоба, смрти нема“, којом представља своју животну и стваралачку девизу, њеног омиљеног писца и своју професорску струку. Не воли да се представља као књижевница јер је задржала строге критеријуме из вишедеценијског наставничког стажа и сматра да тај статус не заслужује. Жељела је да буде најављена као неко ко објављује из потребе да се одужи себи и крају свог поријекла користећи личне записе и грађу из претходних деценија.

Прије шест година објавила је књигу прозе, *Током Зрмање*, а из ње је потекла и ова књига

ОКУПАТОР КОЈИ ЈЕ ПРОГЛЕДАО: РУКОПИС САЛВАТОРА ЛОЈА ПРЕВЕДЕН НА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУГОСЛАВИЈА 1941. – Свједочанство италијанског официра о злочинима у НДХ

Историја Другог свјетског рата на простору Југославије и даље открива нове изворе и перспективе. Књига *Југославија 1941.* италијанског официра Салватора Лоја доноси свједочанство из једног другачијег угла, а њена београдска промоција окупала је угледне историчаре и истраживаче који су указали на значај овог дјела за разумијевање трагичних догађаја из 1941. године.

У свечаној сали Градске општине Нови Београд, 4. марта 2026. године, одржана је промоција дјела које из коријена мијења досадашње перцепције српске историје 1941. године. Ријеч је о књизи *Југославија 1941.* аутора Салватора Лоја, италијанског обавјештајца и официра, коју је са италијанског језика превела и приредила др Мила Михајловић, у издању Архива Војводине. Ово издање доноси до сада непознату архивску грађу италијанске обавјештајне службе и отвара нове видике у тумачењу драматичних догађаја из првих мјесеци Другог свјетског рата на простору Југославије.

Промоција, коју је организовао Савез Срба из региона, окупала је еминентан скуп историчара, представника борачких и завичних удружења, као и бројне заинтересоване грађане.

ЛИНТА: ТРИ СТУБА БОРБЕ ЗА МЕЂУНАРОДНО ПРИЗНАЊЕ ГЕНОЦИДА

Домаћин скупа, народни посланик и предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта, нагласио је да књига италијанског обавјештајца Салватора Лоја служи као крусни доказ геноцидне природе НДХ.

Он је ову прилику искористио да јасно дефинише три кључна национална и цивилизацијска захтева усмјерена према институцијама Србије, који чине темеље будуће борбе за историјску истину.

– Први неопходан корак је да Скупштина Србије коначно усвоји званичну Резолуцију о геноциду над Србима, Ромима и Јеврејима у НДХ, чиме би се поставио недвосмислен правни и политички оквир за сва даља дјеловања на међународној сцени – поручио је Линта.

» Др Мила Михајловић, др Милан Мицић и др Милан Гулић

Упоредо са политичким признањем, Линта сматра да је Србија дужна да донесе Закон о оснивању Меморијалног центра српских жртава геноцида НДХ по узору на израелски Јад Вашем.

– Овај центар не би био замишљен само као мјесто пијетета, већ као жива и моћна институција у којој би велики број историчара и стручњака радио у оквиру музеја, института, архива и библиотеке, предано документујући сваку појединачну жртву и сваки почињени злочин.

Као трећи стуб ове иницијативе, он је истакао потребу за коначним дефинисањем и обиљежавањем јединственог Дана сјећања на српске жртве геноцида, чиме би се држава и народ на достојанствен начин одужили милионским жртвама невино побијених сународника.

МИЦИЋ: СУОЧАВАЊЕ СА ИСТИНОМ ИЗВАН ИДЕОЛОШКИХ СТЕРЕОТИПА

Суочавање са бестијалношћу: Генерални секретар Матице српске подвукао је трагични раскорак између званичне политике Рима и онога што су италијански војници затекли на терену 1941.

Генерални секретар Матице српске, др Милан Мицић је истакао да српски народ у својој колективној свијести још увијек носи стереотипе обликоване комунизмом, југословенством и наглом модернизацијом.

– Књига Салватора Лоја не служи томе да промијени нашу свијест, већ да нас научи да о једној истини увијек постоји више виђења, те да се кроз та суочавања препознаје и појединачна и колективна судбина.

Мицић је посебно нагласио

драматичан унутрашњи сукоб италијанског официра који долази из државе која је годинама спонзорисала усташку емиграцију, да би се на терену суочио са незамисливим посљедицама такве политике.

– Суочавање тог војника са званичном политиком сопствене државе и оним што виђа на терену је трагично. Постаје свједок геноцидне политике НДХ која је похитала да један дио српског народа уништи, други протјера, а трећи покрсти. Лој описује српски народ који у том тренутку показује своје врлине, али и немоћ да повјерује у количину мржње која је прокључала у дојучерашњим комшијама – навео је Мицић.

Он је истакао да Лој, вођен својим италијанским васпитањем и образовањем, остаје згрожен пред „бестијалним усташким дивљањем”.

– Описи злочина које је овај обавјештајца лично фотографисао и описао из прве руке су дирљиви и тешки, али неопходни за разумијевање истине.

Др Мицић је скренуо пажњу на то да Лојев запис суштински мијења поглед на улогу Италије 1941. године.

Иако је у званичној свијести формираној у Титовој Југославији Италија била искључиво фашистичка, окупаторска сила, ово дјело открива да је за српски народ који се суочавао са јамама и покољима, италијанско присуство често значило преживљавање.

– Ово није само мемоарско сјећање, већ узбудљива драма на једном микропростору Тромеђе. Лој види српске устанике који се спонтано окупљају да заштите породице од ножа и његово виђење доноси невјероватну свјетлост нашој култури – поручио је Мицић.

Завршавајући излагање, он је свесрдно препоручио књигу за „лагано читање над којим човјек мора остати нагнут”, јер она приморава читаоца на преиспитивање сопствених стереотипа.

– Ово је књига која човјека оставља отворених очију. Захваљујем Мили на овој свјетлости коју је унијела у нашу историогра-

фију и очекујемо још много оваквих дјела која доносе нова, интригантна сазнања – закључио је др Милан Мицић.

ГУЛИЋ: ИЗМЕЂУ ВЈЕРОДОСТОЈНОГ СВЈЕДОКА И ИДЕОЛОШКИХ ПРЕДРАСУДА

Позивајући се на Андрићеву мисао да прошлост није мртва, већ нераскидиво уткана у све што данас мислимо и радимо, др Милан Гулић из Института за савремену историју, је истакао да је Други свјетски рат оставио најдубљи и најтрагичнији траг у модерној историји Срба.

Историографска лупа др Милана Гулића: Критичка анализа Лојевих записа као кључ за разумијевање италијанске визууре српског страдања

– То је било вријеме када је југословенски државни оквир растурен, а српски народ изложен страдању под различитим окупационим системима, док је у Независној Држави Хрватској био жртва директног геноцида – подсетио је Гулић, наглашавајући да мемоарски записи попут Лојевог имају посебан значај јер помјерају границе сазнања изван сувих архивских докумената.

У изузетно садржајном и стручном излагању, др Гулић је истакао да Лојев запис доноси специфичну италијанску визуру која је деценијама била запостављена у српској историографији. Повукао је паралелу са мемоарима Черчила, Ајзенхауера, али и њемачких и италијанских високих официра, наглашавајући да о мемоарима не смијемо судити по томе коју је војску аутор служио, већ по њиховој релевантности за сагледавање догађаја на одређеном простору.

Гулић је указао на неопходност опреза приликом читања Лојевих записа, јасно разграничавајући где је аутор прецизан свједок, а где подлијеже предрасудама свог времена. Он истиче да је Лој прије свега одани официр фашистичке Италије који Јадран види као „унутрашње италијанско море”. Ипак, не прећуткује бестијалност усташких злочина.

– Лој је врло оштар када пише

да „у Хрватима ничег људског није било”. Његов опис Доње Суваје недуго након масакра и куће свештеника Спаса Лаврње, гдје затиче побијену читаву породицу, представљају језива и вјеродостојна свједочанства која сама по себи завређују пажњу читалачке публике.

Међутим, Гулић није прескочио ни озбиљне критике на рачун Лојевих интерпретација историје. Он је истакао да Лој свјесно преузима општа мјеста хрватске пропаганде о наводном страховитом терору Срба над Хрватима у међуратној Југославији.

– Лој у својим записима некритички преузима пропагандне тезе о наводном „антикатоличком режиму” у Београду и описује надреалне сцене препуних југословенских затвора са везаним хрватским женама, што наравно није ни близу историјске истине – упозорио је Гулић, указујући на озбиљне мањкавости Лојеве перцепције.

Према Гулићевим ријечима, италијански официр показује „несхватљиво разумијевање” за Анту Павелића, кога описује као искреног пријатеља Италије.

– Лој задржава и крајње благонаклон став према високом католичком клеру, афирмативно пишући о Алојзију Степинцу и нарочито о сарајевском надбискупу Ивану Шарићу. Оваква Лојева визура је дубоко проблематична, посебно када се зна да је Шарић у свом фанатичном идолопоклонству Павелићу био можда и постојанији од самог Степинца.

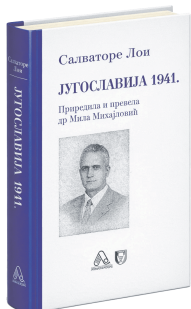
Према Гулићевом мишљењу посебан квалитет књиге лежи у Лојевом признању српске снаге и организације.

– Италијански обавјештајца описује ослобођену територију након устанка 27. јула 1941. готово као „државу у држави”, фасциниран вољом народа за отпором. Захваљујући његовим биљешкама, сачувани су вриједни описи српских првака са Тромеђе, попут Паје Омчикуса и Стеве Рађеновића, чија је имена Лој покушао да сакрије у оригиналним извјештајима како би их заштитио.

Говорећи о сложеним односима између окупатора и локалног становништва, Гулић је указао на један парадокс који се више пута понавља у историји српског народа.

– Постоји један специфичан усуд српског народа да они који иницијално дођу као непријатељи, када својим очима виде страдање Срба, заузимају њихову страну. То видимо и код Лоја, као што то видимо већ двадесет година на Косову и Метохији код појединих припадника КФОР-а и УНМИК-а.

Посебно се осврнуо на Лојева

» Књига *Југославија 1941.* на српском језику угледала је свјетлост дана захваљујући Архиву Војводине и његовом директору др Небојши Кузмановићу, историчару који је препознао значај овог драгоцјеног свједочанства. Управо захваљујући његовом истанчаном осјећају за теме од посебне историјске важности, ово дјело постало је доступно и домаћој јавности, а може се пронаћи и у електронској форми на сајту Архива Војводине, установе која ове године обиљежава значајан јубилеј – вијек свога постојања.

склоност ка историјским генерализацијама, оцјењујући да аутор значајно претјерује када говори о „вишевијекном непријатељству“ Срба и Хрвата.

— Њихове везе кроз вјекове нису биле толико интензивне да би се до те мјере „закрвили“; сукоб који Лој описује је заправо тековина краја 19. и почетка 20. вијека — појаснио је Гулић, указујући на то да се кроз италијански запис провлачи и суптилан, али јасан призивок предрасуда према Балкану као суртински варварском простору.

Такође, историчар је деконструисао Лојево виђење Далмације као искључиво италијанског подручја.

— Лој са пијететом истиче жртву Италијана у Првом свјетском рату називајући их мученицима, он свјесно или несвјесно игнорише демографску стварност терена. Наиме, потпуно занемарује чињеницу да је читава Далмација, према аустроугарском попису из 1910. године, имала чак 96% јужнословенског становништва, српског и хрватског, док се италијанска компонента могла наћи у свега непуна четири процента.

— Упркос свим Лојевим личним заблудама и предрасудама према Балкану, доноси „нови квалитет“ и скида вео прашине са догађаја који су кроз идеолошке призме деценијама били замагљени. Ова књига нам омогућава да изнова сагледамо људе и догађаје који су готово избрисани из нашег сјећања, и зато велику захвалност дугујемо приређивачу Мили Михајловић и издавачу Архиву Војводине.

МИХАЈЛОВИЋ: КЊИГА КОЈА ВРАЋА ЗАБОРАВЉЕНУ ИСТИНУ

Обраћајући се присутнима не само као приређивач већ и као дио заједничке националне породице, др Мила Михајловић је своје излагање обојио личним тоном, истичући да, иако је рођена Банаћанка, крајеве Тронеђе познаје кроз свједочанства својих италијанских пријатеља који су на том простору боравили.

— Салваторе Лој и његов саборац Ајмоне Финестра дошли су на Балкан као дио окупаторске војске, катапултирани из Италије као савезници Хрвата и Нијемаца. Међутим, оно што су затекли на терену потпуно је срушило њихове предрасуде. Италијанска документација недвосмислено свједочи да је за само тридесет дана побијено 300.000 Срба. Суочен са тим, Лој је записао реченицу коју сам дословно превела: „У Хрватима нема ништа људског.“ — истакла је Михајловић.

Она је повукла фасцинантну историјску паралелу са Првим свјетским ратом, подсјећајући да је италијанска морнарица (а не француска) тада, унилатералном одлуком, спасила „кичмени стуб Србије“ — војску, краља, владу и интелигенцију. Тај импулс хуманости поновио се и 1941. године, када су италијански официри, вођени сопственим васпитањем и зржени усташким бестијално-

стима, често самоиницијативно стајали у заштиту српског народа.

— У књизи је описана сцена гдје само тројица италијанских војника, са упереним оружјем, стају пред усташку масу која води Србе на клање и приморавају их да пуне заробљенике. Лој у књизи крије своје име, пишући скромно о „италијанском официру“, али друга свједочанства потврђују да је он био тај који је спасавао хиљаде душа — открила је ауторка.

Посебно интригантан дио излагања односи се на судбину саме књиге. Иако је објављена 1953. године у Милану код угледног издавача, издање је систематски уништано, па је примјерак који је Мила Михајловић превела заправо „једини преживјели“.

— Трагала сам за овом књигом годинама. Она је доказ стратешке генијалности српских устаника и њихових вођа попут Стеве Рађеновића и Паје Омчикуса. Срби су тада спознали да не могу против свих и предложили су Италијанима план: ми ћемо потући Хрвату, а ви заузмите простор и избаците усташе. Италијани су, након почетне невјерице, свједочили епископ бици код Доњег Лапца гдје су устаници разбили силу од 5.000 усташа — навела је Михајловић, додајући да фотографије објављене у књизи дефинитивно скидају вео тајне са ових догађаја.

Завршавајући излагање, др Мила Михајловић је подсјетила на судбину Ајмонеа Финестре, који је на Тронеђи оставио младост и љубав према Нади Јовановић, и који се чак и у својој 93. години пењао на врх Велебита да ода почаст жртвама Јадовна.

— Лој је записао да под балканским небом нема храбријег и племенитијег народа од српског. То није рекао пријатељ, већ човек који је дошао као непријатељ и окупатор, али је упознао нашу суштину. Моја мисија је да ову књигу вратим и италијанској јавности, како бисмо коначно побједили предрасуде. Ова истина мора да се чује на сва уста свуда у свијету — закључила је др Мила Михајловић уз емотивне захвалнице колегама историчарима који су јој, како каже, „дали крила“ за овај истраживачки подухват.

Музички дио програма употпунио је ВИС *Злајно звонце*, док је читав догађај надахнуто водила новинарка *Српској кола* Драгана Бокун.

Скуп је окупио еминентне српске историчаре, међу којима су др Милан Кољанин, др Миладин Милошевић и др Данило Ковач.

Посебну пажњу изазвало је присуство Марије Јововић, ћерке Благоја Јововића, човјека који је извршио атентат на Анту Павелића.

У скуп се укључила Тина Лака из Канаде путем вибер везе, која је изразила дубоку захвалност и подршку раду Миле Михајловић, истичући несагледив значај ове књиге за коначно откривање страдалничких судбина предака крајишких Срба и очување истине о њиховој витешкој борби на Тронеђи. **ТРИФКО ЂОРОВИЋ**

У НОВОМ САДУ ОБИГЂЕЖЕН ВЕЛИКИ ЈУБИЛЕЈ ДОЛАСКА СРПСКЕ ВОЈСКЕ НА ОСТРВО СПАСА

Како је голгота кроз Албанију прерасла у васкрс државе којој су се дивили савезници

У Дому војске у Новом Саду, 2. марта 2026. године, оживјела су свједочанства о једном од најпотреснијих и најсветијих поглавља наше повијести. Поводом 110 година од искрцавања српске војске на Крфу, Удружење ратних добровољаца 1912-1918 њихових потомака и поштовалаца - *Обиличи 1912-1918*, Нови Сад организовао је предавање *Ходочаиће на Крфу*. Пред окупљенима је говорио Љубомир Сарамандић, кустос Музеја *Српска кућа*, човјек који већ двије и по деценије чува стражу над колективним памћењем нације. Сјетна мелодија пјесме *Тамо далеко*, у извођењу виолисткиње Марије Бадњар, означила је почетак вечери посвећене васкрсу војске након албанске голготе из јануара 1916. године.

ОД ТУРИСТА ДО ХОДОЧАСНИКА

Љубомир Сарамандић, аутор капиталних дјела *Тамо далеко*, *Ходочаиће на Крф* и *Све је овде лејенда*, као и стручни консултант на филмским пројектима *Где цвети лимун жути* и *Плава гробница*, истиче да његова мисија на острву превазилази пуко изношење историјских података. Његов циљ је суштинско разумијевање жртве.

— Пуно је Новосађана који долазе на Крф знајући да је то једно од најљепших медитеранских мјеста са изузетном туристичком понудом. Међутим, сви Срби који посјете *Српску кућу*, а посебно острво Видо, постају ходочасници. На том преображењу од туристе ка ходочаснику покушавам да представим тај историјски тренутак — нагласио је Сарамандић.

СТАТИСТИКА ГОЛГОТЕ: ВИШЕ ОД 243.000 СТРАДАЛИХ

Он је посебно истакао протокол о сарадњи Новог Сада и Крфа, захваљујући којем већ шест година најбољи новосадски основци у октобру посјећују ово острво, чинећи то најчвршћом споном двије средине.

» Младен Максимовић и Љубомир Сарамандић

Говорећи о драматичним околностима повлачења 1915. године, Сарамандић је подсјетио на сурову цијену коју је народ платио за слободу. Пред налетом непријатеља, војска и цивили кренули су преко албанских планина у исцрпљујући пут ка обали Јадранског мора.

— До доласка на Крф страдало је преко 243.000 људи. Више од 150.000 српских војника је стигло на острво. Послије прве тријаже, најтеже болесни упућени су на острво Видо. Ледене кише падале су осам дана без престанка. Као последица свега што их је сналазило, првих неколико недјеља дневно је страдало око 200 до 300 људи, углавном дјечака регрута. У почетку су сахрањивани у плитким каменним гробницама на обали, а касније су њихова тијела препуштена дубинама Јонског мора. Тако је настала *Плава гробница*, можда и најпотреснији тренутак српске историје — навео је Сарамандић.

ДРЖАВА БЕЗ ТЕРИТОРИЈЕ: ДИСЦИПЛИНА КОЈА ЈЕ ЗАДИВИЛА СВИЈЕТ

Ипак, боравак на Крфу није само свједочанство о страдању, већ и о невјероватној виталности. На острву је формирана српска држава у изгнанству — држава без територије, али са потпуно функционалним апаратом који су савезници признавали и поштовали. Сарамандић је посебно нагласио моралну снагу српског војни-

ка која је преобразила почетни скептицизам домаћина у вјечно пријатељство.

— Владала је изузетна дисциплина. Срби су својим понашањем, на које ниједна примједба није била упућена, оправдали повјерење. Ниједна грана маслине није сломљена од стране српског војника, ниједна крађа, туча или пијанство нису пријављени савезничкој управи у двије и по године. Срби су преобразили то првобитно неповјерење у топло гостопримство домаћина које траје до данас — истакао је он.

ИДЕНТИТЕТ УТКАН У ВИДО

За Сарамандића, долазак на Крф је идентификација са судбином предака и лијек против отуђености савременог појединца. То је мјесто гдје се учи вриједностима солидарности, одговорности и достојанства.

— Посјета Виду подстиче осјећај да нисам ја, појединац, тај који је у центру свега, већ нешто што се зове ми: нација, држава, породица, колектив. То је оно што испуњава човјека — поручио је кустос, додајући да је сјећање на Крф порука будућим генерацијама да је истрајност једини пут опстанка.

Боравак српске војске на острву спаса остаје најснажнији симбол обнове народа који је био на ивици нестанка, али је пронашао снагу да се поново подигне и крене у повратак који је задивио читав свијет. **ДРАГАНА ШИПОВАЦ**

Зашто истина о несталим Србима стоји у мјесту?

Питање несталих лица у Хрватској деценијама је заробљено у зачараном кругу политичких оптужби између Загреба и Београда, док породице српских жртава свједоче о системском игнорисању њиховог бола, пише портал *Срби.хр*.

Иако се на званичном списку налази 1.727 лица, национална структура се свјесно прећуткује. Породице несталих Срба упозоравају на поразну чињеницу: док се питање несталих декларативно назива „хуманитарним“, оно је у пракси дубоко политизовано. Процес идентификације тече недопустиво споро — у посљедњих неколико година идентификовано је свега шест Срба. Оваква динамика ствара оправдану сумњу да се заправо чека „биологија“ — тренутак када ће и свједоци и породице преминути, а потрага природно престати.

Свједочења попут оног Милоша Грујића из Вуковара, који 35 година трага за супругом Даром, откривају дубоки јаз у третману жртава. Упркос прецизним подацима о починицима и мјестима одвођења цивила из градова у којима није било рат-

них дејстава, истраге тапкају у мјесту. Породице истичу да се тежиште потраге у Хрватској ставља на нестале војнике, док српски цивили, нестали прије почетка отворених сукоба или током акција *Бљесак* и *Олуја*, остају статистика којом се манипулише.

Док Министарство бранитеља РХ тврди да се кључ истине налази искључиво у архивама ЈНА и МУП-а Србије, српска удружења подсјећају на познате, а неистражене локације гробница на територији Хрватске. У том међудржавном надметању, гдје једна страна тражи документе, а друга право на ископавања, нестали појединци губе своје име и презиме и постају улог у дипломатским трговинама.

Питање „Гдје су?“ не смије имати национални предзнак. Све док се прави разлика у потрази за несталим Хрватима и Србима, помирење ће остати празна фраза. Породице не траже политичке побједе, већ елементарно људско право — да пронађу своје најмилије и достојанствено их сахране прије него што вријеме избрише и посљедње трагове истине.

Четврт вијека Завичајног клуба Кордунаша

Завичајни клуб Кордунаша прославио је 25. марта 2026. године значајан јубилеј – четврт вијека постојања и рада. Овај важан датум окупио је бројне чланове, осниваче и пријатеље клуба, који су се заједно подсјетили почетака, али и истакли значај очувања традиције и идентитета кордунашког народа.

Група Кордунаша је поставила темеље за рад, Стево Бекић је написао Статут и сазвали су оснивачку Скупштину Завичајног клуба Кордунаша коју је 25. марта 2001. године водио Војислав Војо Павловић.

Садашња предсједница Клуба Бојана Вучић истакла је да на Клуб гледа као на живо биће које, упркос свим изазовима, траје и развија се.

Посебно је нагласила да је пут до обиљежавања 25 година био тежак, али испуњен посвећеношћу и заједништвом. Подсјетила је на вријеме када су оснивачи, у тешким животним околностима, препознали значај оснивања Клуба како би сачували свој идентитет и традицију. Изразила је захвалност свима који су током година помагали рад Клуба, као и новим, млађим члановима који данас доносе нову енергију.

» Мирко Карталија, Душко Дејановић, Ђуро Петровић, Миле Новаковић, Гојко Стојаковић, Ђуро Шкалац, Драгана Смиљанић, Душан Благојевић и Бојана Вучић (стоје), Слободан Шарац, Тошо Пајић, Милован Смиљанић и Слободан Благојевић

Посебно је истакнут допринос бројних чланова који су својим ентузијазмом уредили простор Клуба и допринијели његовом раду, међу којима су Драгана Смиљанић, Александра и Мирко Карталија, Душко Дејановић, Милован Смиљанић, Гордан Докић и Рајко Кљуковница као и други вриједни чланови.

Бојана Вучић се посебно захвалила Слободану Шарцу, нагласив-

ши да је у претходних шест година његов ангажман био кључан за опстанак Клуба.

Почасни предсједник Ђуро Шкалац позвао је присутне да минутом ћутања одају пошту свим преминулим члановима који су својим радом и залагањем уградиле темеље Клуба.

Уједно су подсјетили и на иницијативни одбор и људе који су учествовали у његовом

оснивању, чиме је одата почаст онима који су започели овај важан пут.

У духу заједништва, присутни су честитали рођендан једном од оснивача, Војиславу Воји Павловићу, који је подсјетио на период када је окупио младе Кордунашане како би их научно традиционалним играма. Тај период је, како је истакнуто, остао један од најљепших у историји Клуба, али и

подсјетник на важност рада са младима.

Члаб УО ЗКК Драгана Смиљанић нагласила је значај наслеђа које су старије генерације оставиле млађима, истичући да је обавеза данашњих чланова да наставе тим путем. Посебно је указала на важност учења дјецe о поријеклу, традицији и духовним корijenима, јер без тога нема ни будућности.

Скуп је поздравио и предсједник удружења *Славонија у срцу Миодраг Жарковић*, док је Мирослав Травица, оснивач Културно-умјетничког друштва *Кордун* из Крњака, захвалио свима који су помогли да њихово друштво ове године наступи на Сајму завичаја, чиме се традиција додатно афирмише.

Обиљежавање 25 година постојања Завичајног клуба Кордунаша протекло је у знаку поноса, заједништва и јасне поруке – да се традиција мора чувати, преносити и његовати, јер управо она чини темељ идентитета и опстанка једног народа.

Кордунаше, ове суботе очекује традиционално Кордунашко вече, а након тога Кордунашка кобасицајада. **ДРАГАНА БОКУН**

Покренута иницијатива за подизање споменика Рајку Петрову Ногу

Београдски Калемегдан, та свјетовна и духовна тврђава српске културе, ускоро би могао постати богатији за још једно знамење достојно своје историје. На иницијативу завичајних херцеговачких удружења и истакнутих имена српске науке и умјетности, покренут је званични поступак за постављање спомен-бисте академику Рајку Петрову Ногу у Алеји пјесника.

У четвртак, 19. марта 2026. године, историје Удружења Требињаца *Јован Дучић* у Београду биле су мјесто историјског сабрања на којем је покренута племенита иницијатива: да се великом српском пјеснику, есејисти и академику Рајку Петрову Ногу (1945–2022) подигне спомен-биста на београдском Калемегдану.

Скуп, одржан на позив академика Милована Р. Пецеља, окупио је предсједнике херцеговачких удружења са сједиштем у Београду и истакнута имена српске културе, чиме је потврђен изузетан значај овог подухвата за националну културну меморију.

Чињеница да су „сви позвани били ту“ није била плод случајности, већ одраз дубоке оданости пјеснику који је својим поријеклом из Калиновика и духом нераскидиво везао Херцеговину са Београдом. Академску и емотивну тежину овом сусрету дали су људи који су са Ногом дијелили деценије стваралаштва и пријатељства.

Академик Јован Делић, који се у књижевним круговима сматра најбољим познаваоцем Ноговог дјела, својим присуством, свједочењем и анализом потврдио је умјетничку вриједност иницијативе.

Посебну димензију сабрању дао је академик Светислав Божић, угледни композитор и аутор музике настале на стихове антологијске Ногове пјесме *Нек иада снијеј Госиоге*. Управо је том композицијом отпочела не само њихова сарадња, већ и вишедеценијско пријатељство.

» Борислав Кркелић, Слободан Бобан Драшковић, Жарко Ј. Ратковић, Милован Р. Пецељ, Зоран Јањић, Благоје Ребић, Светислав Божић, Јован Делић (стоје) Спасоје Ђого, Миљивоје Мишо Рушић и Вељко Брборић

» ПЈЕСНИКУ НА ДАР: Рајко Петров Ного и Дринка Радовановић поред бисте

ФОТО: МИЛОВАН Р. ПЕЦЕЉ

Стручну тежину скупу пружио је и проф. др Вељко Брборић, донедавно шеф Катедре за српски језик на Филолошком факултету у Београду.

Домаћин скупа, Жарко Ј. Ратковић, предсједник Удружења Требињаца, већ је раније дјелима показао приврженост свом пријатељу и пјеснику, иницирајући постављање Ноговог портрета у галерији знаменитих личности култног београдског ресторана *Сшара Херцеговина*, мјеста које је пјесник често посјећивао.

Судбински завет и свједочанство академика Пецеља

Академик Милован Р. Пецељ, који је у овој причи и иницијатор и кључни свједок, подсјетио је на готово мистичну хронологију настанка саме бисте. У марту 2021. године, знаменита вајарка Дринка Радовановић поклонила је свој рад, бисту у бронзи тешку 70 килограма, лично Рајку Петрову Ногу.

Академик Пецељ је тада, у друштву Јована Делића, ово ремек-дјело пренио у пјеснички стан. Судбина је хтјела да већ наредне године, у јулу 2022, премине Дринка Радовановић, а само неколико мјесеци касније, у новембру у вјечност се преселио и велики Рајко. Постављање ове бисте данас се доживљава као испуњење њиховог последњег заједничког земаљског зајета.

Током састанка вођена је конструктивна полемика о сваком детаљу пројекта. Закључено је да се мора истрајати у прибављању свих дозвола уз ангажовање архитекте, како би се споменик достојно уклопио у амбијент Калемегдана. Први корак је учињен – формалан приједлог биће достављен Комисији за именовање улица и тргова и споменика културе, уз инсистирање да биста буде постављена у Алеји пјесника, поред његовог пријатеља Стевана Раичковића.

Након расправе, потписана је формална молба, а своје потписе ставили су Жарко Ј. Ратковић (Удружење Требињаца *Јован Дучић*), Благоје Ребић (Удружење Мостараца), пуковник Спасоје Ђого (Удружење Калиновчана), Слободан Бобан Драшковић (Клуб Гачана), пуковник Зоран Јањић (Удружење Невесињаца), Борислав Кркелић (Удружење Билећана) и академик Милован Р. Пецељ (Удружење Љубињаца), уз подршку Миљивоја Миша Рупића, секретара Удружења Требињаца и Трифка Б. Ђоровића, оснивача портала *Слободна Херцеговина*. Комплексну пратећу документацију и текст припремила је проф. др Милица Пецељ, док скуп, иако из оправданих разлога спречени, пуну подршку дају Ноговог љекар др Стеван Сикимић и велики пјесник Гојко Ђого.

Порука са овог историјског скупа је јасна – Рајко Петров Ного заслужује своје вјечно мјесто на Калемегдану, тамо гдје се сусрећу историја и књижевност српског народа. **ТРИФКО ЂОРОВИЋ**

» Стевица Еремија

» Изложби је присуствовао и народни посланик Миодраг Линта

» Миленко Милекић

Изложба радова са Зеленковца обиљежила 42. окупљање Мркоњићана

У Дому Војске у Београду одржано је традиционално 42. Вече Мркоњићана, које је и ове године окупило бројне завичајце и пријатеље. Организатор овог значајног догађаја је Удружење Мркоњићана, основано 1983. године, које већ деценијама негује традицију и окупља људе поријеклом из Мркоњић Града.

Уочи саме вечери, у Галерији Ахиос отворена је изложба радова насталих на Ликовној колонији Зеленковац – Медна. Ријеч је о дјелима која су настала у јединственом природном амбијенту Еко зоне Зеленковац, у организацији Арт кафе клуба Венус из Мркоњић Града и Еколошког покрета Зеленковац.

Сарадник на организацији колоније Миленко Милекић подсјетио је да Арт кафе Венус ове године обиљежава 30 година рада, током којих је организован велики број културних догађаја – изложби, књижевних вечери и хуманитарних активности. Посебно је истакао значај прве послјератне сликарске радионице у Мркоњић Граду, коју је водио наставник Бранко Митрић, а из које су потекли неки од најпознатијих мркоњићких академских сликара.

Он је нагласио да је Мркоњић Град и прије рата имао богату ликовну традицију и значајну збирку умјетничких дјела, која је, нажалост, уништена током ратних

» Милан Тодоровић, Јелисавета Грајић и Славко Самарџија

дешавања. Данас, како је рекао, једна од најзначајнијих збирки налази се управо на Зеленковцу.

– Захваљујем се власнику Галерије Ахиос Драгану Шкрњићу који је омогућио да на колонији учествују искусни сликари из Србије, а Боро Јанковић је окупио младе сликаре из Републике Српске и то је био спој младости и искуства. Тако су настала ова вриједна умјетничка дјела.

Власник Зеленковца Боро Јанковић захвалио се свим сарадницима и умјетницима који учествују у раду колоније, истичући да је овај простор, настао око очевог старог млина, временом прерастао у препознатљиву еко-зону са галеријом, кафеом и смјештајним капацитетима.

– Окупљамо умјетнике у том дивном простору, у природи. Колонија носи назив Зеленковац – Медна, јер се наслањају једно на друго. Са умјетницима смо обилазили и манастир Медна и стари сједњовјековни град Призрен, ријеку Сану и планину Димитор у жељи да покажемо умјетницима који су први пут код нас да имамо предивну, нетакнуту природу. Поред ликовне колоније организујемо сваке године и цез фестивал. Ове године ће бити 26. по реду, и то је међународни фестивал, долазе заиста истакнути музичари као што су Васил Хаџиманов, Миша Блам, Влатко Стефановски и многи други.

Изложбу је свечано отворио председник Удружења Мркоњи-

ћана Славко Самарџија. Сви заинтересовани изложбу могу погледати током марта мјесеца.

Након изложбе гости су се окупили у Дому војске на свечаној вечери, којој су присуствовали бројни гости, као и представници општине Мркоњић Град – председник Скупштине Стевица Еремија, замјеник начелника Драган Плејић и начелник Одјељења за просторно планирање Предраг Ступар.

Председник Скупштине Мркоњић Град Стевица Еремија поздравео је све у име општине. И пожелио је Удружењу Мркоњићана да још много година траје и организује оваква дружења.

Посебан тренутак вечери било је уручење умјетничког рада Славка Самарџије, лик Радослава Грајића, чувеног композитора и дугогодишњег уредника музичког програма РТС-а. У знак поштовања Самарџија је своје умјетничко дјело уручио Радослављевој супрузи Јелисавети.

Само вече протекло је у свечаној и пријатељској атмосфери, уз богат културно-умјетнички програм. Наступили су клавијатуриста Милош Поповић, хармоникаш Боро Стојиљковић и пјевали су вокални солисти РТС-а Весна Видић и Ивица Станчић.

Посебно су све присутне обрадовали млади чланови КУД-а *Петар Први Карађорђевић* Мрко-

њић из Мркоњић Града који предводи Милица Петковић. Њихови наступи испраћени су громогласним аплаузом.

Публику је посебно забавио афористичар Живко Ђуза који је објавио шест књига афоризама, као и књиге: *Мркоњић Град на узбрдицама и низбрдицама* (књига монографског типа) и збирка прича *Од Варцара до Мркоњић Града*, заступљен је у више антологија

Ђуза је и овогодишњи побједник 33. Међународног фестивала хумора и сатире *Злајшна каџица* – Крушевац 2025. године.

Током вечери уручене су захвалнице заслужним појединцима и сарадницима, а посебно је истакнута подршка спонзора и пријатеља Удружења, као што су Душан Тегелтија из Мркоњић Града, Мићо и Недељко Станић, власници компаније *Бомист* из Зрењанина. Захвалнице су добили и народни посланик Миодраг Линта, КУД *Петар Први Карађорђевић*, Горан Милковић, Мирослав Медић представник Удружења Срба из Републике Српске и Републике Српске Крајине из Панчева и Драган Горановић шеф ресторана у Дому војске.

Кумство је симболично предато, из руку Стојана Тегелтије, Мићи Станићу, чиме је настављена традиција заједништва и међусобне подршке. **ДРАГАНА БОКУН**

Тапија крушевичког трајања: Завичајни именик који се не продаје, већ дарује

Култна београдска адреса Француска 7 постала је у уторак, 3. марта, збориште Крушевичана и Херцеговаца. Повод је био историјски – представљање капиталног издања *Крушевичко биографско-родословни лексикон*, аутора проф. др Милана Милановића. Овај трогодишњи истраживачки подвиг сабрао је судбине 14 братстава и преко 3.650 имена, исписујући тапију трајања једног граничног краја који је вијековима чувао своје име и вјеру.

Аутор, који је прешао пут од орјенског камена до високих дипломатских звања, пред присутне је изашао са посебном врстом скромности, наглашавајући да књига није само његово дјело, већ заједнички именик свих генерација Крушевичана.

– Ова књига нема продајну цијену, она се поклања, баш као што се завичај не продаје – поручио је Милановић, позивајући рођаке и завичајце да шаљу допуне како би будућа издања била још потпунија. Рецензент књиге, проф. др Младен Милошевић,

истакао је да је аутор успио да строгу научну методологију оплемени личним доживљајем, крунишући академску каријеру дугом према родном крају. Посебну епску вертикалу вечери дао је проф. др Славољуб Вујовић, који је уз звук гусала повезао савремени лексикон са духовним бићем народа.

– Милан не слави пепео, он преноси жар – надахнуто је поручио Вујовић, подсјећајући на непрекидну свјетлост која долази из крушевичких каменних кућа.

Вече је завршено емотивним сусретом потомака оних који су „влаком без возног реда” населили Бачки Фекетић, доказујући да се крушевички пламен подједнако снажно чува и на херцеговачком кршу и у бачкој равници. Штампана књига подржало је Министарство спољних послова Србије, али њену истинску вриједност овјерили су људи који су са промоције отишли стежући под мишком свој примјерак – једину сигурну карту за повратак коријенима. **Т. ЂОРОВИЋ**

» Аутор проф. др Милан Милановић са рецензентима у Француској 7

ПЈЕСМОМ ДО ГРМЕЧА - 12. ВЕЧЕ ПЕТРОВЧАНА У БЕОГРАДУ

У ресторану *Орашац* 28. марта 2026. године одржано је 12. Вече Петровчана, у организацији Удружења грађана Београда поријеклом из Босанског Петровца. Ово традиционално окупљање, које је и ове године одржано у духу заједништва и завичајне љубави, још једном је потврдило значај очувања идентитета, обичаја и културе међу људима који живе далеко од свог родног краја.

ЧУВАРИ ЗАВИЧАЈНЕ НИТИ

Домаћин вечери, предсједник Управног одбора Удружења Боро Бањац, пожелио је срдчану добродошлицу свим гостима, истичући важност оваквих сусрета.

– Овом приликом евоцирамо успомене на претке и обичаје. Тиме не дозвољавамо да пукне она танана нит која нас спаја са прошлошћу. Сваки човек је вјечити дужник своје завичају – нагласио је Бањац, уз изразе захвалности Србији и Београду који су Петровчанима омогућили егзистенцију и школовање породица.

Начелник општине Петровац – Дринић Драго Ковачевић пренио је поздраве народа из Петровца и Дринића, као и цијелог петровачког краја.

– Сјајно је бити овдје и видјети испуњену салу, и зато захваљујем члановима Удружења Петровчана који нас из године у годину окупљају и на тај начин изазивају приврженост родном крају. Ми смо у протеклом периоду најављивали да ћемо правити дружење у Петровцу и то смо прошле године по први пут и учинили и, по оцјенама многих, било је то сјајно дружење. Овом приликом позивам све који су у могућности, први викенд послје Петровдана, дођите у Петровац.

» Као и претходних година својом пјесмом присутне је разгалио и Марко Роквић

» Недељко Билкић је радо виђен гост међу Петровчанима

» Боро Бањац

» Драго Ковачевић

Савјетник предсједника Републике Српске Немања Давидовић истакао је значај рада организатора.

– Организатори дају велики допринос како се Петровац не би заборавио и улажу свој труд, енергију и вријеме како би сваке године окупиле земљаке у Београду. Хвала и петровачким снајкама и зетовима који су овдје. Желим да догодине буде још више младог нараштаја, да се окупљамо још дуго и да ова стара гарда истраје.

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта нагла-

сио је значај организовања завичајних вечери за очување националног идентитета.

– Увијек треба да се залажемо за духовно и културно јединство српског народа, да се окупљамо око Српске православне цркве, чувамо српски језик и своје писмо ћирилицу. Не смије се одустати од истине да је српски народ увијек водио ослободилачке ратове, а никада није био агресор, већ је бранио своја огњишта.

Предсједница Савеза крајшких удружења Ранка Срдич Милић истакла је снажну емотивну везу са завичајем.

– Иако нисам из Петровца, већ из Гламоча, Петровац и Гламоч, заједно са Дрваром и Граховом, носим у срцу. Хођајући свијетом, свуда их промовишем и о њима пишем. У посљедњих осам мјесеци чак сам три пута била у Петровцу – на косидби у Смољани (Прва коса Грмеча), затим на Петровачкој цести, на Светог Саву. Видјела сам сву љепоту, али богами, и чемер оних простора. Имамо тамо много наше дивне дјеце чија је будућност тамо љепша, али даће Бог да нас буде тамо још више.

ПОДРШКА ПРИЈАТЕЉА

Своју бесједу употпунила је пригодним завичајним стиховима, док је Јовица Грбић рецитовао поезију, додатно обогативши културни програм вечери.

Организатори су се захвалили пријатељима и донаторима који су помогли да дружење буде на високом нивоу: *МС Инвести 2018*, у власништву Пеђе Обрадовића, *Јакошећна*, у власништву Здравка Булајића, ТПЦ *Орашац*, у власништву Владете Томашевића, БП *Пејо*, у власништву Драге Ивањића, Дом за старе *Стари ирицаиш*, у власништву Милана Ву-

лића, *НБК д. о. о.* Нова Пазова, у власништву Момчила Јовића, *Auto Vox AM*, у власништву Душка Мирковића, *Novi Elitex д. о. о.*, у власништву Радише Стојковића, као и Мићо Бркљач из Аустралије.

Својим присуством ову свечаност је увеличао и Немања Радошевић, члан Управног одбора Удружења Петровчана из Новог Сада, чиме је још једном потврђена снажна братска веза и успјешна сарадња завичајних удружења из два највећа српска града.

Госте је забављао Оркестар РТС-а на челу са Синошом Вићентијевићем, док су атмосферу употпунили наступи Катарине Ковачевић, Недељка Билкића, Марка Роквића, Јована Михаљице, Ранка Станића Џимија и Томе Васића.

Како је вече одмицало, атмосфера је постајала све живља. Уз музику и наступе, гости су се опуштали, пјевали и играли, стварајући праву завичајну свечаност. Посебну чар дале су народне пјесме, које су многе подсјетиле на породична окупљања и славља из родног краја. Програм је надахнуто водила Тајана Рађеновић.

ДРАГАНА БОКУН

Традиција која спаја генерације: У Бешки одржан четврти Турнир у Бели

Док дигиталне забаве преузимају примат, у Бешки се и даље вјерује логици, доброј меморији и партнеру у игри. Четврти по реду Турнир у бели, одржан 29. марта у ресторану *Парк*, окуплио је чак 24 екипе од Шапца до Зрењанина, потврђујући да је ова карташка игра много више од разоноде – она је жива веза са завичајем.

Након узбудљивих партија и тактичких надмудривања, проглашени су и најбољи такмичари. Прво мјесто заслужено су освојили отац и син, Милан и Мићо Кљаић, док је друго мјесто припало тандему који су чинили Стево Бубањ и Сава Сабљић. На побједничко постолје, као трећепласирани, попили су се Матија Кљаић и Ђорђе Пиплица. Најуспјешнијима су уручени пехари, док је за све учеснике припређен заједнички ручак, чиме је још једном потврђено да је резултат у другом плану у односу на дружење и јачање међуљудских веза.

Организатор турнира Матија Кљаић истиче да је све почело сасвим случајно, из обичне игре у кругу породице.

» Ђорђе Пиплица, Матија Кљаић, Сава Сабљић, Стево Бубањ, Мићо и Милан Кљаић

– Играли смо карте и брат ми је споменуо да се већ негде организују турнири и да бисмо могли и ми покушати. Први пут смо отишли на такмичење у Љуково, а убрзо након тога смо почели да организујемо наш турнир у Бешки – објашњава Кљаић.

Турнир се сада већ традиционално одржава крајем марта или почетком априла. Екипе из Бешке су веома активне и током зиме, када редовно гостују на слич-

ним манифестацијама у Шапцу, Алтини и Бусијама, одржавајући тако континуитет ове игре.

Бела (белот) није само игра са 32 карте; она је дубок дио идентитета Срба који вуку коријене са Кордуна, Баније и Славоније. У тим крајевима, бела је деценијама била чест повод окупљања, посебно током дугих зима. Захтијевајући изузетну меморију, оштру логику и беспријекорну

сарадњу два партнера, она је временом постала симбол заједништва и међусобног повјерења.

– Брат и ја смо као клинци од оца научили да играмо белу. Сада имам педесет година и наговарамо млађе да и они науче, али њих данас више интересују дигиталне игрице – искрен је Кљаић, указујући на важност очувања ове специфичне вјештине код нових генерација.

Важност оваквих окупљања далеко превазилази спортски дух. Она представљају „живи мост“ са родним крајем и прилику да се учврсте везе међу људима који дијеле исту судбину, историју и обичаје. Управо због тога, Кљаић је искористио прилику да позове све своје земљаке на предстојеће дружење Топуског и околних села, које ће се први пут одржати 11. јула у Инђији. Уз Даворку Мишчевић Милосављевић, Кљаић је један од организатора овог скупа који за циљ има очување традиције и јачање завичајних веза.

ДРАГАНА БОКУН

» Жегарани су се захвалили свима који су помогли у организацији вечери

» Хуманост на дјелу - сала је испуњена до посљедњег мјеста

ЖЕГАР СЕ ИЗ ПЕПЕЛА ДИЖЕ: Крајишки инат и завичајна љубав јачи од згаришта

Када се споје крајишки инат и несаломива љубав према завичају, настају приче попут ове из Жегара. Чланови Хуманитарног удружења *Жегар у срцу* нису само чувари традиције; они су неимари који из рушевина подижу дом, културу и наду за преостале становнике овог далматинског мјеста.

Сала *Аморе* у Новој Пазови била је 14. марта 2026. године премала да прими све оне којима је родни крај у мислима. Доброћорно вече, за које су карте плануле у рекордном року, још једном је потврдило снажну везу Жегарана и њихових пријатеља са завичајем. Уз наступе Душана Каназира, *Мерака Крајине* и Рајка Лалића, прикупљена су средства у износу од 9.000 евра за наставак племените мисије: потпуну обнову Жегарског друштвеног дома, али и за све остале многобројне активности Жегарана.

ОД СПАЉЕНИХ ЗИДИНА ДО ДОМА КУЛТУРЕ

Жегар је прије ратних вихора бројао више од 2.500 душа, док данас тамо живи тек десетина тог броја. Ипак, пустош није побједила. Удружење је од Града Обровца откупило објекат који су сами Жегарани изградили још 1930-их година, а који је након злочиначке акције *Олује* спаљен.

Ова грађевина, у потпуности изграђена од камена, данас поново поносно стоји. Захваљујући донацији Српског народног вијећа (СНВ) постављен је кров, али душа зграде су сами чланови удружења. Све — од идејног рјешења и нацрта Милоша Ушљебрке, па до најтежих физичких радова — урадили су сами. Ушљебрка, који је свој пројектантски печат оставио и на српским културним центрима у Глини, Славонском Броду, Пули и Огулину, своје знање уложио је у родну груд.

» Жегар у срцу и оних најмлађих

„СВЕТИ САВА“ – МЈЕСТО ГДЈЕ СЕ ЧУЈЕ ДЈЕЧЈИ СМЈЕХ

Један од највећих поноса удружења је Дјечја играоница *Свети Сава*, смјештена у Парохијском дому који им је на кориштење дала Епархија далматинска, а обнову помогла организација *Срби за Србе*.

У играоници се организују бесплатне радионице програмирања и енглеског језика, креативни часови на којима настају умјетничка дјела малишана из обрвачке општине.

Такође, сваке године овдје се подијеле божићни пакетићи.

— Дјечји осмијеси и искрена срећа подсјетили су нас колико мало је потребно да се учини велико дјело — поручују из удружења.

ДУХОВНОСТ И ЗАЈЕДНИШТВО

Удружење *Жегар у срцу* дубоко је уткано и у духовни живот заједнице. По благослову, као своју крсну славу обиљежавају празник Светог свештеномученика Дамјана Штрпца, некадашњег жегарског пароха и мученика.

Осим тога, заједно са мјештанима код Цркве Светог Георгија пале бадњак, а током божићних празника не заборављају ни старије суграђане, које редовно обилазе и дарују. Посебно је значајно то што брину и о старијим суграђанима, чије су породице углавном много далеко, а они жељни топлих ријечи и блиских сусрета. Најчешће их више обрадује управо тај пријатељски, земљачки разговор, од самог пакета који добију.

ЉЕТО У ЖЕГАРУ: ФУДБАЛ, ПРЕДСТАВЕ И ТАМБУРАШИ

Иако су радови на Дому приоритет, културни живот не престаје. Током лета, Жегар оживи уз тамбурашке вечери и представе за дјецу. Врхунац окупљања су *Жегарски сусрећи* у посљедњој недјељи јула. Тада се одржава и традиционални фудбалски турнир у част покојног спортисте Рајка Браце Комазеца, који окупља број-

не екипе и враћа живот на жегарске терене. У спортским надметањима учествују и најмлађи, а организује се и пригодан културно-умјетнички програм.

ПОЖРТВОВАНОСТ КОЈА ИНСПИРИШЕ

Имена попут Милоша Ушљебрке, Бранка Комазеца, Дражена Јаковљевића и многих других чланова удружења постала су синоним за љубав према завичају. Они не чекају да неко други ријеша њихове проблеме. Они сами копају, зидају, пројектују и анимирају дијаспору.

Жегарски друштвени дом је под кровом, али посао није готов. Слједи уређење ентеријера како би овај камени свједок историје коначно постао мјесто гдје ће се генерације које долазе учити ко су, одакле су и колико је важно да се окупљају управо у Жегару, одакле су потекли.

Јер, како поручују Жегарани — завичај није само мјесто на мапи, већ живи дух који се носи у срцу, ма гдје били.

ДРАГАНА БОКУН

» Дрвдјела који чује шапат планине

СИМО ВЕЗМАР И ЊЕГОВ МУЗЕЈ ОД ЈАВОРА И ОРАХА

Како пише загребачки недјељник *Новости*, у засеку Везмаре, у срцу Јање Горе, породично имање Симе и Данице Везмар прерасло је у истинску галерију на отвореном. Овај седамдесетогодишњи мајстор, ВКВ зидар по струци, већ деценијама у обичним пањевима јавора и ораха види скулптуре које други не примјећују.

— Прво мјеркам у шуми пронађени комад, па ту слику пустим да сазри у глави. Тек тада почињем са обрадом — објашњава Симо свој стваралачки процес.

Његов пут, као и већине Крајишника, био је испреплетен радом и сеобама. Пчеларство је завршио још као дјечак уз мајку, а предратни успјех са

150 кошница прекинула је *Олуја*. Пуних 15 дана Симо и Даница су трактором путовали до бачке Куле, носећи само најужније.

— У Војводини су нас људи примили као своје. Радио сам зидарске послове по Београду и Новом Саду да преживимо, а породица Васовић из Куле нам је помагала кад је било најтеже. То су људине које никада нећемо заборавити — присјећа се Симо избјегличких дана.

Ипак, носталгија је била јача. Враћали су се 2003. године на згариште, али већ трећег дана по повратку, Симо је купио прве двије кошнице. Данас, имање Везмарових поново одише животом. Иако су званично затворили

пчеларски обрт, Симо не мирује. Његове скулптуре, које су одушевиле чак и универзитетске професоре социологије, данас су понос Плашког.

Замјеница начелника општине, Сузана Ђалина, истиче да су Везмарови примјер вриједних домаћина који чувају идентитет заједнице кроз рад и културу. Основана је и подружница *Просвјете* како би се овакви таленти и завичајна традиција сачували од заборавља.

Док Симо шета шумским стазама Јање Горе, он и даље тражи онај посебан пањ који ће под његовим алатима добити нови живот, свједочећи да су коријени, баш као и ораховина — вјечни.

ПОРТАЛ НОВОСТИ

ЛИНТА НАЈОШТРИЈЕ ОСУЂУЈЕ ПОДМУКЛУ ЛАЖ ХРВАТСКОГ ПЈЕВАЧА ТОНИЈА ЦЕТИНСКОГ ДА ЈЕ НОВОСАДСКИ СПЕНС БИО ЛОГОР ЗА ХРВАТЕ

Председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта најоштрије осуђује подмуклу лаж хрватског пјевача Тонија Цетинског да је новосадски СПЕНС био логор за Хрвате. То је био разлог да Цетински одједном откаже свој концерт поводом 8. марта. Права истина је да СПЕНС односно Спортско-пословна дворана у Новом Саду, никада није био логор за Хрвате. Такође, истина је да је у дворани било привремено смјештено више хиљада крајишких Срба који су прогнани у злочиначким акцијама хрватске и муслиманске војске 1995. године.

Тони Цетински није само безочни лажов већ и врхунски лицемер. Наиме, 2016. и 2023. године му није сметало да одржи концерте у СПЕНС-у јер тада није било мјесто које, како је написао у свом срамном јавном обраћању, носи тешке успомене из рата, а 2026. године одједном носи. Ова безобразна лаж представља најдубљу увреду и шамар грађанима Новог Сада и Србије и има за циљ да сатанизује Србе и прикаже их као злочинце. Такође, изјава има за циљ да скрене пажњу са масовних злочина које су хрватске паравојне, војне и полицијске снаге починиле над српским цивилима и ратним заробљеницима 90-их година прошлог вијека. Једно од многих мучилишта за Србе на подручју Хрватске био је и злогласни логор Лора у Сплиту који је постојао од 1992. до 1997. године. Кроз логор је званично прошло 1.005 регистрованих заробљеника иако постоје основане претпоставке да их је било далеко више. Срби су свакодневно страховито психолошки мучени, а најмање 70 логораша је убијено. Логор Лора је био само један од 221 казамата који су постојали у Хрватској током 90-их година за мучење и убијање Срба.

У мјесту Глина на Банији одржавају се концерти и промоције књига у Хрватском дому који се налази на мјесту бивше Српске православне цркве у којој је крајем јула и почетком августа 1941. године поклано 1.700 Срба. Послије непојмљивог злочина црква је опљачкана и до темеља савршена од стране усташких монструма. У Хрватској не постоји воља да се одустане од срамне и антицивилизацијске одлуке да се Хрватски дом налази на темељима порушене Српске православне цркве Успења Пресвете Богородице и на мјесту страшног злочина над Србима.

ВИШЕ ОД 70 ПОСТО МЛАДИХ ХРВАТА СМАТРА ДА ГЕНОЦИДНА НДХ НИЈЕ БИЛА ФАШИСТИЧКА ТВОРЕВИНА

Председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта истиче да око 70 посто младих Хрвата сматра да геноцидна НДХ није била фашистичка творевина, а 75 посто њих сматра да је употреба усташког поздрава „За дом спремни“ везано за Домовински рат оправдана. Мање од трећине младих Хрвата сматра Независну Државу Хрватску фашистичком творевином.

У питању су резултати истраживања које је током марта 2021. године спроведено у 67 завршних разреда из 59 средњих школа широм Хрватске. Истраживање су спровели Институт за друштвена истраживања Загребу заједно са Центром за југоисточне студије на Универзитету у Грацу и невладином организацијом ГОНГ на узорку од 1.122 ученика/ица. Циљ истраживања је био да се добије увид у разине и структуру политичке писмености ученика и ученица. Готово идентични резултати су били приликом сличног истраживања 2015. године које је спроведено на узорку од 1.146 матураната.

Споменуто истраживање, које је спроведено прије тачно пет година, само је један од многих доказа да је хрватско друштво дубоко заробљено у усташкој, геноцидној и злочиначкој прошлости. У Хрватској се у пракси не поштују темељне европске вредности прије свега антифашизам, људска и мањинска права и владавина права. Хрватска постаје све више фактор нестабилности на Западном Балкану јер није способна да буде модерна, отворена и толерантна држава. У Хрватској су усташтво и мржња и нетрепелјивост према Србима масовна и уобичајна појава, а не изоловани и појединачни инциденти. Због тога Хрватска мора да прође процес денацификације.

Један од кључних носилаца процеса усташизације Хрватске су хрватски ветерани. Од око 1.500 удружења хрватских ветерана само једно удружење из Сплита има јасан став да је „За дом спремни“ нацистички поздрав и да га треба забранити, као и да треба оштро санкционисати све оне који га користе. Дакле, удружење ветерана и антифашиста под називом Ведрa из Сплита је једино ветеранско удружење у Хрватској које се залаже за законску забрану поздрава „За дом спремни“ и које се јавно противи усташкој иконографији. Сва остала удружења су усташка из разлога јер се нису јавно одрекла нацистичког поздрава „За дом спремни“, односно нису осудила његову јавну употребу и нису тражили његову забрану. Исти однос одобравања ветерани имају и према осталим усташким симболима.

Србија да коначно призна крајишке борце

Председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта тражи да Влада коначно призна праведну борбу крајишких бораца. То конкретно значи да се свим припадницима војске и полиције Републике Српске Крајине коначно призна ратни стаж за читаво вријеме рата у двоструком трајању. Постојећим Законом који је усвојен фебруара 2020. године крајишки борци су признати само до 27. априла 1992. године када је престала да постоји СФРЈ, односно до 19. маја 1992. године када се ЈНА повукла са подручја БиХ. Са признатим ратним стажом за читаво вријеме рата у двоструком трајању многи крајишки борци би испунили услов од 15 година и остварили право на старосну пензију.

Посебан проблем јесте чињеница да крајишки борци не могу у пракси да остваре право на ратни стаж који им је признат барем до 27. априла 1992. године, односно до 19. маја 1992. године. Наиме, центри Министарства одбране доносе негативна рјешења са срамним и неприхватљивим образложењима да крајишки штабови и јединице Територијалне одбране и МУП РСК нису тобоже били у организацијском саставу ЈНА. Даље, у наведеним образложењима стоји да су крајишки штабови и јединице Територијалне одбране биле изван територије Србије и због то-

га центри Министарства одбране у Србији, нису могли бити надлежни за вођење евиденције за припаднике ТО у Хрватској. Оваква образложења изазивају оправдано огорчење и незадовољство крајишких бораца.

Центри Министарства одбране морају коначно да крајишким борцима издају рјешења о признању ратног стажа до 27. априла 1992. године, односно до 19. маја 1992. године у складу са законом. Уставом СФРЈ је јасно дефинисано да је ЈНА представљала једну компоненту оружаних снага СФРЈ које су чиниле јединствену цјелину и састојале се од ЈНА и Територијалне одбране. Министарство одбране није узело у обзир неспорну чињеницу да у то вријеме није постојала Хрватска као држава, и да су штабови и јединице Територијалне одбране на крајишком подручју били дио СФРЈ.

Постојећи Закон о правима бораца мора да се допуни са одредбом

да се захтјев за признање својства ратног војног инвалида може поднијети без временског ограничења, а надлежна комисија ће донијети одлуку о сваком појединачном захтјеву. Постоје грађани Србије који су задобили рану, повреду, озледу или болест, због којих је наступило оштећење њиховог организма, а још увијек нису остварили статус ратног војног инвалида. Такође, последице од посттравматског стресног поремећаја могу се појавити у дужем временском периоду од престанка ратних околности.

Потребно је омогућити да се статус борца може утврдити и на основу два квалификована свједока што је у складу са Законом о управном поступку. Разлог је чињеница да значајан дио припадника Српске војске Крајине и Министарства унутрашњих послова Републике Српске Крајине не посједује војну књижицу или друге писмене доказе са печатом надлежних органа Републике Српске Крајине из добро познатих разлога (злочиначке акције хрватске војске и полиције). Под појмом два квалификована свједока мисли се на лица која су у исто вријеме и на истом мјесту боравила у истој јединици са подносиоцем захтјева за признавање статуса борца. Два квалификована свједока треба да дају ојверену писмену изјаву под материјалном и кривичном одговорношћу.

ПРАВДА ЗА БРАНИОЦЕ: Просјечна пензија као минимум за сваког борца

Председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта предлаже да Влада свим српским борцима који су учествовали у ратовима на подручју бивше Југославије од 1991. до 1999. године обезбједи гарантовану пензију у висини просјечне пензије. Тренутно просјечна пензија износи 56.800 динара. Додатна средства за гарантовану пензију за све борце би се обезбједила из буџета, а не из Фонда за пензијско и инвалидско осигурање. Значајан број бораца који је испунио услове и отишао у пензију има веома мале пензије. Због тога једва састављају крај са крајем и на-

лазе се у понижавајућем положају. Борци апсолутно заслужују да примају гарантовану пензију јер су часно и храбро бранили своју државу и свој народ. То конкретно значи да би сваком борцу који има укупну пензију која је мања од просјечне пензије (56.800 динара) била сваког мјесеца уплаћена додатна средства на његов рачун.

Побољшање положаја свих бораца треба да буде један од најважнијих приоритета државног руководства. Њихова борба за државу и народ, страдања и жртве никада не смију бити заборављени.

Сјећање на првог погинулог припадника милиције САО Крајине Рајка Вукадиновића

Председник Савеза Срба из региона Миодраг Линта напомиње да се данас навршава 35 година од погубљења Рајка Вукадиновића (32) који је био први погинули припадник милиције САО Крајине. Вукадиновић је са својим саборцима бранио подручје Коренице и Плитвичких језера од намјере припадника хрватске специјалне полиције да насилним путем успоставе власт.

Рајко Вукадиновић је био прва жртва агресије проушашког режима Фрање Туђмана на српски народ на подручју Крајине. Због тога треба да га се с дубоким поштовањем и поносом сјећамо јер је био борац за слободу крајишких Срба, а не терориста како га називају у Хрватској.

На Плитвичким језерима се 31. марта 1991. године десило оружани сукоб између хрватских специјалаца и

припадника милиције САО Крајине, у јавности познат као „крвави Ускрс“. Током наведене акције хрватска полиција је заробила 17 Срба који су мјесецима свирепомучени све до њихове размјене у августу исте године.

Линта истиче да је агресивна акција хрватских специјалаца на Плитвичка језера један у низу доказа да Туђманов режим није имао политичку вољу да започне искрени дијалог са Србима и у пракси поштује његова уставна, национална, политичка и културна права.

Први Туђманов министар полиције Јосип Бољковац, у својој књизи Истина мора изаћи ван, написао је да је рат у Хрватској почео нападом режима Фрање Туђмана на Србе, мислећи, између осталог, на оружане сукобе на Плитвицама 31. марта 1991. и у Борову Селу 2. маја 1991. године.

Сарајево - град из којег су Срби нестали: Тридесет година од напуштања вјековних огњишта

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта истиче да се навршава 30 година од када је више од 120.000 Срба из сарајевских општина било приморано да напусте своје куће и станове јер им федерална власт није гарантовала никакву безбједност. Штавише, Срби су били изложени бруталним пријетњама да ће бити ухапшени сви борци Војске Републике Српске, а изостала је и подршка представника међународне заједнице и избјегли масовна хапшења и затворе.

Око 1.000 погинулих бораца са сарајевског ратишта је ексхумирано и њихови посмртни остаци су сахрањени на Српском војничком спомен-гробљу Нови Зејтинлик на Сокоцу. Ти-

ФОТОГРАФИЈА ПРЕЗЕТА СА ВОЈСКА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ / ОБ

јела многих страдалих српских војника и цивила, породице су сахрањиле на другим мјестима у Републици Српској.

Србима је учињена велика неправда јер је Дејтонским споразумом предвиђено да Српско

Сарајево буде предато муслиманима. Због тога су били присиљени, под пријетњама муслиманских власти, да напусте своја вјековна огњишта остављајући своје станове, куће и имања која су одбранили у одбрамбе-

но-отаџбинском рату. Принудно исељавање Срба из Илијаша, Воغوше, Хаџића, Илице, Рајловаца, Грбавице, Неџарића и околних села и засеока почело је 17. фебруара 1996. године и трајало је готово цијели март. Сарајевски Срби су одбили 35 бошњачко-хрватских офанзива. За одбрану тих простора живот је дало више од 4.000 српских бораца, а рањено је њих око 3.500. У Сарајеву је уочи рата живјело око 200.000 Срба. Од 1992. до 1996. године из Сарајева је протјерано више од 150.000 Срба. У Сарајеву, по попису становништва из 2013. године, живјело је свега 13.000 Срба. То јасно показује да је Сарајево одавно постало једнонационалан град.

Бедем истине и сјећања: Линта поздравља измјене закона о забрани усташке идеологије

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта снажно поздравља одлуку Народне скупштине Републике Српске која је 17. марта једногласно, гласовима свих 68 присутних посланика, усвојила Резолуцију о осуди и забрани промовисања и величања идеологије и симбола Независне Државе Хрватске, као и усташке, нацистичке и фашистичке идеологије.

Овом историјском одлуком, уз коју су прихваћени и зајед-

нички закључци свих политичких партија из Републике Српске, власт и опозиција показали су потпуно јединство и јасно поручили да је ширење идеологије НДХ недопустиво и да мора бити најштрије санкционирано. Првим закључком Народна скупштина је задужила Владу Републике Српске да у року од 60 дана изради и у скупштинску процедуру упути измјене Закона о гробљима и погребној дјелатности.

Овим измјенама ће се за-

конски регулисати уклањање свих споменика и симбола који промовишу и величају идеологију НДХ, те усташку, нацистичку и фашистичку идеологију које дубоко вријеђају вјерска, морална и национална осјећања српског народа.

Истовремено, другим закључком је наложено да се у истом року у процедуру упути допуна Кривичног законика Републике Српске којом би се прописало ново кривично дјело. Ово дјело ће санкциониса-

ти свако лице које путем средстава јавне комуникације, на јавном мјесту или на било који други начин јавно промовише, велича, подржава или подстиче позитивно вједновање и прихватање усташтва и идеологије НДХ. Овим законским рјешењима Република Српска поставља јасан бедем заштите истине и достојанства жртава, стављајући до знања да се злочини и симболи мрачне прошлости више не могу јавно славити.

Влада да коначно ријешити стамбено питање свих прогнаничких породица на правичан начин

Предсједник Савеза Срба из региона тражи да Влада коначно ријешити стамбено питање великог броја прогнаничких породица на правичан начин. Према подацима Комесаријата за избјеглице и миграције има више од 8.000 прогнаничких породица са подручја Хрватске и Федерације БиХ које су подстанари или живе у нељудским условима. Такође, потребно је ријешити стамбено питање више хиљада интерно расељених породица са Косова и Метохије које су исто подстанари. Наведене прогнаничке породице су оправдано огорчене, очајне и разочаране јер чекају 30 и више година, да им држава помогне да коначно ријеше своје стамбено питање. До сада су за плаћање кирија власницима издвојили десетине хиљада марака, односно евра.

Поред тога, има више од 2.000 прогнаничких и других породица које су добиле станове кроз различите програме али, нажалост, немају право откупа и суочавају се са дугогодишњом дискриминацијом. У питању је 570 станова који су изграђени средствима италијанске Владе у седам градова и општина, затим око 300 станова у 17 општина и градова за РВИ и породице по-

гинулих бораца, који су изграђени средствима јапанске Владе, као и више од 1.200 станова у 50-ак општина и градова који су изграђени средствима разних међународних донатора у оквиру програма Социјално становање у заштићеним условима. Такође, имамо доста општина и градова у којима прогнана лица дуги низ година не могу да постану власници станова због не-

ријешених имовинско-правних односа, техничких грешака, неодговорности и др. И поменуте категорије прогнаничких породица су такође огорчене, очајне и разочаране.

Влада треба да наложи Комесаријату за избјеглице и миграције да хитно распише јавне позиве за станове, сеоска имања, грађевински материјал и монтажне куће за сва прогнана лица. Такође, Влада треба да донесе Уредбе или да предложи измјене закона који регулишу поменути област с циљем да више од 2.000 горепомнутих прогнаничких породица, чији су станови израђени средствима међународних донатора, коначно постану власници у складу са одредбама Закона о избјеглицама из 2012. године и коначно буду своји на своме.

МАРТОВСКИ ПОГРОМ 2004. ГОДИНЕ ЈЕ И ДАЉЕ НЕКАЖЊЕНИ ЗЛОЧИН НАД СРПСКИМ НАРОДОМ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта истиче да никада не смијемо заборавити Мартовски погром 2004. године. У питању је некажњени злочин над српским народом на Косову и Метохији који се десио у присуству међународних представника и међународних оружаних снага под водством НАТО пакта.

Током 17. и 18. марта 2004. године албански шовинисти су убили 16 Срба, повриједили стотине и протјерали више од 4.000 Срба. Уништено је више од 1.000 кућа и станова, као и 35 цркава и манастира Српске православне цркве. У организованом насиљу према Србима учествовало је, према процјенама полиције Уједињених нација, више од 50.000 Албанаца.

Чињенице јасно показују да Мартовски погром Срба 2004. године није била спонтана реакција албанских екстремиста на несрећни случај давлена албанских дјечака у ријеци Ибар, за шта су лажно окривљени Срби. У питању је била добро планирана и припремана акција с циљем довршења етничког чишћења српског народа са читавог подручја Косова и Метохије и уништавања имовине и српског културног и духовног наслеђа.

За подметање пожара, пљачку, уништавање приватне и црквене имовине, убиства Срба и остала кривична дјела у суштини нико није одговарао. Већина је у кривичним поступцима ослобођена, а онима који су осуђени изречене су симболичне казне. Протјерани Срби се нису вратили на своја огњишта јер приштински режим води антисрпску политику. Мартовски погром 2004, био је заправо други велики погром који су локални Албанци починили над Србима Косова и Метохије у новијој историји, после оног по агресији НАТО-а на Србију, односно СРЈ 1999. Током јуна 1999. године прогнано је, у присуству међународних војних снага, приближно четврт милиона Срба и других неалбанаца.

НИКАДА НЕ СМИЈЕМО ЗАБОРАВИТИ УБИЈЕНУ И СТРАДАЛУ ДЈЕЦУ СРПСКОГ САРАЈЕВА

Предсједник Савеза Срба из региона Миодраг Линта истиче да никада не смијемо заборавити убијену и страдалу дјецу Српског Сарајева. Са дубоким болом и тугом сјећамо се 118-оро невиних дјеце из Српског Сарајева чији су животи прекинути током рата од 1992. до 1995. године. Наша је обавеза да се увијек сјећамо ових хероја, да их памтимо и спомињемо и да причамо младим генерацијама које долазе истину о њиховом страдању и огромној жртви коју су поднијели за слободу.

Дана 11. марта обиљежава се Дан сјећања на убијену и страдалу дјецу Српског Сарајева. Тога дана 1995. године припадници муслиманске војске из Сарајева су мучки, кукавички и свирепи из снајпера убили ученице Наташу Учур (10) и Милицу Лаловић (11) док су се играле испред зграде. Њихова трагична смрт је постала симбол страдања дјеце на подручју Сарајевско-романијске регије.

		РАНИЈИ СРПСКИ КОШАРКАШ, УЧЕСНИК ФАЈНАЛ ФОРА НА ТУРНИРУ У БАРСЕЛони (СА СЛИКЕ)		ГЛАВНИ ГРАД ГРЧКЕ	БИВШИ КЛУБ ИГРАЧА СА СЛИКЕ	ЛИЦЕ КОВАНОГ НОВЦА
		ГЕО-ГРАФСКА КАРТА				
		КОД ИТ У ЗДРАВС. УСТАНОВАМА				
		НОВАЦ У ТУРСКОЈ (МН.)				
		МЕЂУ НАМА (ФР.)				
ГРАД У ЛИЦИ, РОДНО МЈЕСТО КОШАРКАША СА СЛИКЕ		ЋИРИЧНИ КОД ЗА АРУБУ	СТАНОВНИЦА С-З АФРИКЕ	АНТ. ИМЕ НИША ГРЧКА РИЈЕКА		
ШТЕТНИ ИНСЕКТИ					ЗАПАД ЧЕШКИ ПИСАЦ, КАРЕЛ	ЧВРШЋА ДЈЕЧИЈА ОБУЂА
МЈЕСТО НА КОСМЕТУ						
МЕЂУСОБНО ПОВЕ-ЗАНИ						
ПОНД		ГЛУМАЦ ДЕЛОН ПИРАТ				ПАРА ГРАД У БОСНИ
ДЈЕЧИЈЕ ИГРАОНИЦЕ						
ПАС, ПСЕТО (НАР.)				БЛАТО ЗАТВОР		
СРПСКО КОЛО	ШУМСКА БИЉКА ЕКСТРЕМИТЕТ				КИКИНДА ЛАНТАН	
УЗВИК НЕГОДОВАЊА		МЕТАР	ТЕРЕН ЗА ГРАДЊУ УРАН			
СНАЖНО ДРМАЊЕ НА МАХОВЕ						

РЕШЕЊЕ: Дмана, ИТАВ, липе, антр, Нанс, гамад, З, Ораховац, сувезаин, п, Ален, п, игротеке, Ђуко, кал, саса, Ки, уа, плац, дрмуцање.

ГОДИШЊИЦА СМРТИ МИЛЕ ПАВЛИЦЕ

Чланови Клуба досељених и прогнаних лица општине Бачка Топола одржали су заједно са члановима породице Павлица годишњи помен свом некадашњем предсједнику Мили Павлици, у знак сјећања на његов допринос раду удружења и бризи о заједници досељених и прогнаних лица.

Окупљени чланови и пријатељи сјетили су се његове посвећености, труда и залагања да се очувају међусобна солидарност, сјећање на завичај и јединство међу људима који дијеле сличну животну судбину.

Помен је протекао у достојанственој и емотивној атмосфери, уз поруку да ће успомена на Милу Павлицу и његов рад остати

трајно сачувана међу члановима клуба. Миле је преминуо 13. марта 2025. године, а сахрањен је на Градском гробљу у Бачкој То-

поли. Иза њега су остали супруга Богданке, синови Рајко и Андриј, снаја Ксенија и унуци Огњен и Лука.

Д. БОКУН

Љубиње у Матици српској

У Српској Атини, под сводовима славне Матице српске која ове године прославља свој велики јубилеј – два вијека постојања, Љубиње је још једном потврдило свој културни дигнитет. Представљањем 19. броја *Гласника Љубиња*, оживљено је сјећање на 1902. годину када је ово мало мјесто, ставши уз раме Бањалуци и Мостару, основало трећи пододбор *Просвјеште* у цијелој Босни и Херцеговини.

У свечаној сали Матице српске у Новом Саду одржана је промоција 19. броја часописа *Гласник Љубиња*. Сусрет двије матице – велике свесрпске и мале љубињске, дубоко укоријењене у херцеговачком камену – окупио је бројне Херцеговце и њихове пријатеље, испунивши салу до последњег мјеста.

Током вечери подсјетило се на коријене љубињске културне мисије. Мало Љубиње је још 1902. године, приликом оснивања пододбора *Просвјеште* на нивоу Босне и Херцеговине, успјело да окупи неопходних 50 чланова и постане трећи пододбор у историји, одмах након Бањалуке и Моста-

ра. Тадашња снага малих средина остала је темељ на којем *Гласник* почива и данас.

Овај број часописа посебан је и по томе што га потписује Драгана Турањанин, прва жена на челу љубињске *Просвјеште* у њеној дугој историји. Она је говорећи о настанку 19. броја истакла важност континуитета, док је о почецима *Гласника* говорио проф. Ратомир Ђук, човек заслужан што је овај завичајни љетопис заживио и опстао од првог броја.

О значају часописа као историјског свједочанства говорили су професори Славко Гордић и Вељко Брборић, док је скуп отворио генерални секретар Матице српске Милан Мицић.

Присутнима су се обратили и начелник општине Љубиње Стево Драпић, као и предсједник Удружења Срба Херцеговаца у Новом Саду Божидар Миловић.

Осим новосадске промоције, *Гласник Љубиња* представљен је и у Сиригу (општина Темерин), гдје је у непосредном разговору са публиком још једном потврђено да љубав према завичају не познаје границе, ни удаљеност.

БЕЛИ МАНАСТИР: СЕОБЕ КАО НАЧИН ОПСТАНКА

У склопу најаве великог јубилеја – 200 година од оснивања Матице српске, у Белом Манастиру одржано је предавање др Милана Мицића о феномену српских сеоба које су обликовале идентитет народа од 15. до 20. вијека.

У Етнолошком центру барањске баштине, генерални секретар Матице српске др Милан Мицић истакао је да су Срби „народ сеоба“, који су кроз пет вијекова непрестаног кретања, бјежећи од ратова, глади и зулума, населили просторе Балкана и Подунавља. Према његовим ријечима, сеобе нису биле само бијег, већ стратегија биолошког и културног опстанка на вјетрометни цивилизација.

Мицић је нагласио да су сеобе мијењале карактер народа – од средњовјековних сељака Срби су постали мобилан, ратнички и трговачки сталез. – Селили смо се ка Русији, Италији, касније Америци, али смо имали и унутрашње сеобе и колонизације у 20. вијеку. Иако смо народ сеоба, ми смо истовремено и народ дугог трајања – поручио је Мицић, подсјетивши и на страдања Срба у Барањи током Ракоцијевог устанка, као и на најновије сеобе деведесетих година.

45 ГОДИНА СТВАРАЛАШТВА НАРОДНОГ ГУСЛАРА СЛАВКА ЈЕКНИЋА И 25 ГОДИНА ПОСТОЈАЊА ДРУШТВА ГУСЛАРА ФИЛИП ВИШЊИЋ

СЛАВКУ ЈЕКНИЋУ УРУЧЕН ВИШЊИЋЕВ ВИЈЕНАЦ ЗА ЖИВОТНО ДЈЕЛО

У Београдском Театру 78, 26. марта 2026. године, одржано је Велико гусларско вече – Јубилеј 45 година стваралаштва народног гуслара Славка Јекнића и 25 година постојања Друштва гуслара Филип Вишњић.

У програму су учествовали гуслари: Славко Јекнић, Миломир Миљанић, Миломир Требјешанин, Никола Јекнић, Недељко Јеврић и Младен Јеврић. Вече је посебно украшено гласом Миљане Вулевић, најмлађе чланице Етно-групе *Дурмиторке* из Београда.

Јубилеј је увеличан стиховима завичајног пјесника, Вукашина Станића, у чијим носталгичним стиховима опстају сенке обршене куће, шапат потока и мирис дрвећа из његовог завичајног ускочког краја. Женски црквени хор *Света Јелена Дечанска*, при Храму Светог краља Стефана Дечанског, под руководством диригента Тијане Дејановић, изводио је *Оченаш* и посебно импресивну пјесму *Засјао Јанко*.

Председник Савеза српских гуслара проф. др Саво Марковић, уручио је Славку Јекнићу, овом свечаном приликом, признање *Вишњићев вијенац* за животно дјело у области гусала и епске поезије. У својој бесједи, професор Марковић се нарочито осврнуо на различите облике стваралаштва у којима се Јекнић огледао – од гусала и публицистике, до поезије и прозе.

Поред изузетне гусларске каријере, Марковић је скренуо пажњу на Јекнићев роман *Дробњачки војвода* и друга књижевна дјела која својим садржајем и бићем упућују на нај-

» Славко Јекнић, проф. др Саво Марковић и водитељ Раде Црногорац

веће вриједности из наше културно-историјске баштине.

Водитељ програма, Раде Црногорац, говорећи о двоструком јубилеју нагласио је да смо се окупили сабрани и једнодушни у идеји одржања народног духа.

– Можемо наслутити да вријеме није права линија, већ једна непрекинута спирала вјечног обнављања, враћања предачком епу као враћању душе у чистоту. Зато четврт вијека једног друштва није само прича о бројевима и годинама, колико о тренутку у којем је неко, негде, осјетио да припада нечему вишем од себе.

У 45 година стваралаштва Славка Јекнића стаје његов марљиви и истрајни гусларски и књижевни рад, једна људска упорност да остане и опстане на врелу српске традиције. Колико се трудио одржати гусле и перо у руци, толико је држао на уму Његошеву мисао да „прегаоцу Бог даје махове!“

Након изузетних гусларских наступа, публици се обратио слављеник Славко Јекнић, изразивши дирљиве ријечи захвалности и поноса што су његове три унукe дошле на јубилеј да подрже свог дједа.

ДРУШТВО ФИЛИПВИШЊИЋ-БЕОГРАД

Основано је 2001. године са племенитим циљем очувања епског пјевања и гусларске традиције, ово друштво већ двије и по деценије представља један од најзначајнијих стубова српске епике. Основали су га тадашњи предводници млађе генерације и врхунски мајстори струна попут Миломира Миљанића, Славка Јекнића и Властимира Бараћа. Кроз деценије рада, чланови друштва су обављали највише функције у Савезу гуслара Србије и Савезу српских гуслара, истовремено учествујући у бројним хуманитарним акцијама и концертима широм српских земаља. Данас удружење предводе народни гуслар Славко Јекнић, као председник, и секретар Миломир Требјешанин. Друштво доживљава нову ренесансу својим недавним спортским и умјетничким успјесима: на Фестивалу гуслара Србије 2024. године освојили су прво мјесто у појединачној (Миломир Требјешанин) и екипној конкуренцији. Овај низ настављен је и у 2025. години, када је Младен Јеврић постао првак Србије, док су Никола Јекнић и остали чланови осигурали екипно вицешампионско мјесто. Уз дојене и шампионе попут Миљанића и Јекнића, друштво посебну пажњу поклања младим снагама — Јанку Војводићу, Бернеру Вукашину и Тамари Ристић — чији су квалитет и знање залог за будућност српске традиције у престоници.

БИЈЕШКА О СЛАВЉЕНИКУ

Славко Јекнић рођен је 1962. године у Крњој Јели код Шавника. По занимању економиста, радни вијек провео је у МУП-у Србије, пензионисан у чину пуковника. Настављајући епску лозу својих предака и оца Радослава, Славко је већ са 14 година закорачио на сцену, а звање народног гуслара стекао је 1996. године. Био је шампион Србије (2000) и Савезног фестивала српских гуслара (2008). Иза њега је преко 50 звучних издања и 100 снимљених пјесама. Осим струна, Славко мајсторски влада и пером – објавио је четири романа (међу којима је најновији *Дробњачки војвода* из 2025), књигу приповијетки и седам збирки поезије. Члан је Српске књижевне задруге и предани чувар традиције кроз рад у музичким школама и завичајним удружењима: Дурмитораца и Ускока. Његовим стопама данас успјешно корача и син Никола.

Промовисана збирка пјесама *Девојачка соба* Љубице Поповић Ракас

У свечаној сали Градске општине Земун, 13. марта 2026. године, представљена је збирка пјесама Љубице Поповић Ракас под насловом *Девојачка соба*. Овој књизи ауторка је додала и поднаслов *На јастуку усјомена*, јер су управо ове пјесме настале на јастуку, у драгоцјеним тренуцима тишине, прије сна. Стручни осврт на дјело дали су рецензенти, књижевни критичар Зоран Ђуровић и професор Саша Гајић, док је о самој ауторки говорио књижевник Братислав Тодоровић.

Ауторка је рођена 30. марта 1976. године у Сиску, а своје најраније дане провела је у Двору на Уни. Тај рани идилични свијет прекинут је ратом деведесетих, када Љубица долази у Београд. Овај судбоносни пријелаз означио је не само промјену адресе, већ и крај девојачких снови, остављајући трајни траг у њеном емотивном и пјесничком бићу. Своје уточиште и мирну луку пронашла је у Земуну, гдје је 2004. године добија свој најљепши животни дар, кћерку Милицу, а убрзо потом и сина Димитрија.

Управо у том троуглу између породице, мајчинске улоге и тишина земунских обала, она почиње да тка стихове свог живота. Као врсна пјесникиња тананог сензибилитета и аутентичног гласа, Љубица у

» Мирјана Абрамовић Поповић, Братислав Тодоровић, Љубица Поповић Ракас и Љиљана Арсеновић

оквиру Књижевног клуба *Иво Андрић* обликује поезију која је исповједна и огољена.

Рада Лотина, директор Издавачке куће *Лотина*, истакла је да се из ведрога Љубичиног лика не може наслутити судбина жене коју је описала као „жену стијену и жену громаду“, о коју ударају високи и опасни таласи судбине са намјером да је сломи.

– Њена лирика није само умјетничка форма, већ тријумф љубави над тугом и губицима. Љубица нас подсећа на најважнији људски императив: да кроз све недаће морамо проћи чиста срца, надајући се да ћемо душу прочистити стихом и покајањем и једног дана усправно изаћи пред лице Свевишњег – рекла је Лотина.

Она је нагласила да највећи дио збирке чине љубавне пјесме, јер је за ауторку љубав светионик и раскрсница живота која јој даје сигурност. Иако окренута љубави, Љубица се не одриче ни свог родољубља, ни своје Баније, чија сјећања и боли због губитака представљају дубоку рану коју је преточила у стихове пуне туге, али и очекивања.

Председник Књижевног клуба *Иво Андрић*, Братислав Тодоровић, казао је да снага Љубичине поезије лежи у једноставности израза који ствара мелодију и ритам усмене традиције наших предака.

– Љубица пише емотивно, јасно, музикално и искрено. Њене слике су бли-

ске свакодневном животу и носе дубоку унутрашњу симболику. У њеним стиховима осјећају се чежња и немоћ – додао је Тодоровић.

Сама ауторка је истакла да је за њу „девојачка соба“ онај кутак у којем чувамо најтананије дијелове себе док одрастамо.

– Писање ове књиге било је путовање кроз сопствене тишине. Сваки стих је један прозор собе, а свака пјесма покушај да се од пролазних успомена сагради нешто трајно – поручила је Љубица, захваљивши се издавачу, рецензентима, председнику клуба, пословним сарадницима, пријатељима Даница Дани Богдановић и својој породици.

Стихове из збирке говорили су књижевница Мирјана Абрамовић Поповић, ауторка, Рада Лотина и Братислав Тодоровић, као и Љубичина сестра Драгослава Срнић, која је заједно са супругом Небојшом могла да књига угледа свјетлост дана. Присутни су уживали у наступима пијанисткиње Љиљане Арсеновић и ауторкиног сина Димитрија Ракаса. Посебно емотиван тренутак био је заједничко извођење пјесме *Теби мајко мисли леже*, коју су приредили мајка и син, чиме је на дирљив начин спуштена завјеса на ово вече испуњено емоцијама.

ДРАГАНА БОКУН

Избрисано лице родног града: Симо Матавуљ између славе и заборавља

У Шибенику, граду у коме је рођен један од најзначајнијих српских књижевника с краја XIX и почетка XX вијека, данас готово да нема ничега што би подсјећало на Симу Матавуља. Вријеме, ратна дешавања, политичке промјене и заборав учинили су да се трагови његовог постојања у родном граду намјенски и трајно изгубе. Његова родна кућа у шибенској четврти Варош, некада познатој по тежацима и радничкој класи, данас је у рушевном стању. Иако је постојала иницијатива митрополита далматинског Никодима да Митрополија далматинска откупи кућу и сачува је као културно сјећање на великог писца, та понуда није прихваћена. Кућа је на крају ипак продата другом, приватном власнику. На кући је некада стајала камена плоча која је свједочила о Матавуљевом рођењу. Данас је и она нестала, као и сјећање које је требало да сачува.

Сличну судбину доживјела је и биста Симе Матавуља, рад шибенског вајара Грге Антунца, која је некада стајала испред Основне школе *Симо Матавуљ* у Шибенику. Почетком деведесетих година прошлог вијека, у атмосфери националних тензија и политичких промјена, биста је преко ноћи уклоњена. Истовремено је и школа која је носила његово име преименована у Основну школу *Фауст Вранчић*. Деценијама се није знало где је биста мистериозно нестала. Тек почетком 2024. године испоставило се да је сачувана. Појавила се у Музеју града Шибеника током изложбе радова вајара Грге Антунца, одржане у децембру 2023. године. На крају је утврђено да се биста све вријеме налазила у самој школи испред које је некада стајала. Ипак, у јавном простору града више нема споменика, плоче или установе која би носила име писца који је Шибенику дао трајно мјесто у књижевности.

ДЈЕТИЊСТВО И ОБРАЗОВАЊЕ

Симо Матавуљ рођен је у Шибенику 12. септембра 1852. године, у старој српској трговачкој породици. Био је једно од петоро дјеце шибенског трговца Стевана Матавуља и Симеуне Матавуљ, рођене Трива. Основну школу и нижу гимназију завршио је у родном граду, учећи на италијанском и српском језику. Сам Шибеник касније је описивао као мјесто које је имало „многo чега сувишног и несавременог“, али и много тога „што годи пјесничкој ћуди“. Послије очеве смрти одлази код свог стрица Серафима, тадашњег игумана манастира Крупе, где је четири године провео припремајући се за монашки живот. Ипак,

временом губи вољу за калуђерством и напушта манастир. Одлази у Задар где је 1871. године завршава учитељску школу.

По завршетку школовања Матавуљ почиње да ради као учитељ у селима сјеверне Далмације, у Ђеврскама и Исламу Грчком. У том периоду дружи се са угледним Илијом Јанковићем, дједом каснијег књижевника Владана Деснице. Своје прве књижевне радове објављује у задарском *Народном листу*. Године 1874. одлази у Херцег Нови где постаје учитељ италијанског језика у Поморској школи. Ту остаје седам година. У вријеме Невесињског устанка 1875. године био је добровољац у чети Миће Љубибратића, а потом и добровољац – болничар у руској болници у Никшићу. Због учешћа у другом Бокелском устанку аустријске власти га протјерују на Цетиње. У Црној Гори наставља рад као гимназијски наставник, уредник службених новина и надзорник основних школа. Од 1883. до 1888. године био је учитељ црногорском престолонаследнику Данилу.

Матавуљ у новинама на Цетињу 1885. године почиње у наставцима да објављује свој роман *Ускок*. У Србију прелази 1887. године. Најприје живи у Зајечару, а затим у Београду где ради као гимназијски наставник и чиновник пресбириа. Још једном се враћа у Црну Гору како би био учитељ кнежевима Данилу и Мирку, али се убрзо поново наставља у Србији. Године 1899. трајно се сели у Београд где постаје наставник ниже гимназије. Сви крајеви у којима је живио, Далмација, Црна Гора и Београд, нашли су своје мјесто у његовом књижевном дјелу. Написао је око стотину приповедака и новела, два романа, неколико мемоарских и путописних списа, двије драме, велики број књижевних огледа и бројне

преводе са француског и италијанског језика. Међу његовим преводима налазе се дјела Ги де Мопасана, Емила Золе, Молијера и Ежена Вогијеа. Иако је као приповедач почео релативно касно, готово у тридесетој години живота, оставио је изузетно обимно и значајно дјело.

ПРИПОВЈЕДАЧ НАРОДНОГ ЈЕЗИКА

У почетној фази Матавуљевог стваралаштва снажан је утицај фолклора. Матавуљ је био изванредан усмени приповедач. Својим духовитим, често шаливим и понекад помало пикантним причама умјио је да забавља друштво. У својим успоменама често је говорио да му је мајка, „разборита и жива жена“, подарила вољу за приповиједањем и „фабуловањем“. Живећи дуго у крајевима где се сачувало изворни народни језик, стекао је, како је сам говорио, „необично познавање народне фразеологије и обиље синонима“. Критичност према сопственом раду и изразита самодисциплина издвајале су га међу писцима његовог времена. Стално је преиспитивао своје текстове, враћао им се и прерађивао их. Недостатке свог уског школовања надокнадио је личним усавршавањем. Роман *Ускок* постоји у три верзије, док је роман *Бакоча фра Брне* објављен у двије.

Међу најзначајнијим дјелима његовог опуса издвајају се четири далматинске приповијетке: *Поваретца*, *Пилипенда*, *Ошкочац* и *Била и Нашљедство*. Посебно мјесто заузима приповијетка *Пилипенда*, једно од најпознатијих Матавуљевих дјела. Она говори о сиромашном српском православном сељаку Пилипу Баклини из села Кричке у Петровом пољу. Радња је смјештена у вријеме када је у том крају почело унијаћење Срба. Зима је тешка, летина је била слаба и глад је завладала селом. Власт

дијели жито: католици га добијају на почек, док православци могу да га добију само ако пређу у унијатску вјеру. Пилипенда одбија да се одрекне своје вјере, иако живи у великој биједи са женом Јелом, старим магарцем Куријелом и неколико кокошака. На наговоре да пређе у унију одговара чувеним ријечима: „Ја се уздам у мога српскога Риста! Ако ће ми помоћи – хвала му, ако неће – и онда му хвала.“ Ова приповијетка постала је снажан симбол истрајности и духовног достојанства обичног човјека.

Матавуљ је у своје вријеме био један од најобразованијих српских писаца. Добро је познавао европску књижевност, историју и филозофију, а на његово стваралаштво посебно су утицали француски и италијански реалисти, нарочито Мопасан. Почетком XX вијека запослио се у Министарству спољних послова Краљевине Србије. Био је председник Удружења књижевника, а 1904. године изабран је за редовног члана Српске краљевске академије. Преминуо је у Београду 20. фебруара 1908. године.

КАКО ЈЕ ШИБЕНИК НЕКАДА ЖАЛИО СВОГ ПИСЦА

Поводом годишњице његове смрти, председник Српског народног вијећа Борис Милошевић у својој објави подсјетио је како је Симо Матавуљ некада био доживљаван у родном граду. Милошевић у том осврту подсјећа да је Матавуљ био човјек који је живио између различитих културних и политичких простора – Далматинац и Шибенчанин, писац српског језика који је био подједнако признат и у српској и у хрватској књижевности. Подсјећа и да је Матавуљ био дио европског културног круга свог времена, да је познавао водеће европске писце и да је пријатељевао са Лазом Костићем. У објави Милошевић истиче да је довољно завирити у шибенске новине из 1908. године како би се видјело колико је његова смрт тада погодила град. Ти текстови нису били пуко новинарско извјештавање, већ искрен израз жалости.

Лист *Кремењак*, гласник Хрватске пучке напредне странке за Крајину, објавио је ријечи које звуче као ламент: Куда си ми одлетио, мој соколе, од дивнога јата твога!“ Новинари су биљезили да „сваки прави Шибенчанин“ тугује за Симом, за пријатељем, доморошем и суграђанином. И лист *Хрватска ријеч*, прве шибенске новине и гласило праваша, писао је да „хрватска и српска књижевност губе у њему марног, плодног и савјесног радника, а Шибеник једног од својих синова којим се пред свијетом поносио“. Милошевић у својој објави подсјећа и да су тада шибенска друштва, укључујући *Сокол* и *Хрватску читавицу*, спустила заставе на пола копља. То је био знак да је град изгубио човјека којим се искрено поносио.

ПИСАЦ КОЈИ ЈЕ ШИБЕНИКУ ПОДАРИО БЕСМРТНОСТ

Симо Матавуљ био је човјек свог времена и свог простора – Далматинац, Шибенчанин, европски образован интелектуалац и један од најзначајнијих српских реалиста. Писао је о животу људи из крајева у којима је живио, о далматинским селима, приморским градовима, црногорским планинама и београдским улицама.

Матавуљ је у својим приповијеткама и романима оставио вјерно свједочанство о животу далматинских Срба, о њиховом свакодневном труду, сиромаштву, достојанству, вјери и истрајности. Његове приче нису само књижевна дјела; оне су и документ једног времена и једног простора. У њима су сачувани говор, навике, односи међу људима и дух средине у којој су ти људи живјели. Зато његово дјело има вриједност која превазилази оквире једног града или једне државе. Сјећање на Симу Матавуља припада читавом српском културном простору, где год његови читаоци живјели. Оно не зависи, и не треба да зависи, од тога да ли у родном граду постоји плоча, споменик или школа која носи његово име. Његове приповијетке остају као трајан запис о животу људи и крајева које је описивао. Управо у томе лежи њихова посебна вриједност, у способности да једно вријеме и један свијет сачувају од заборавља. Матавуљеве странице подсјећају да се идентитет једног народа не гради само великим историјским догађајима, већ и причама о обичним људима, њиховом раду, борбама и надама. Зато његово дјело није само дио књижевне историје, већ и дио културног памћења. И управо зато годишњица његове смрти остаје прилика да се изнова подсјетимо писца који је свом народу и књижевности оставио трајан траг.

ВАСКА РАДУЛОВИЋ/СРБИЈА

» Пилипендина лозинка: 'Ја се уздам у мога српскога Риста! Ако ће ми помоћи – хвала му, ако неће – и онда му хвала', остала је до данас најснажнији књижевни споменик истрајности и духовном достојанству обичног човјека